The Borgias

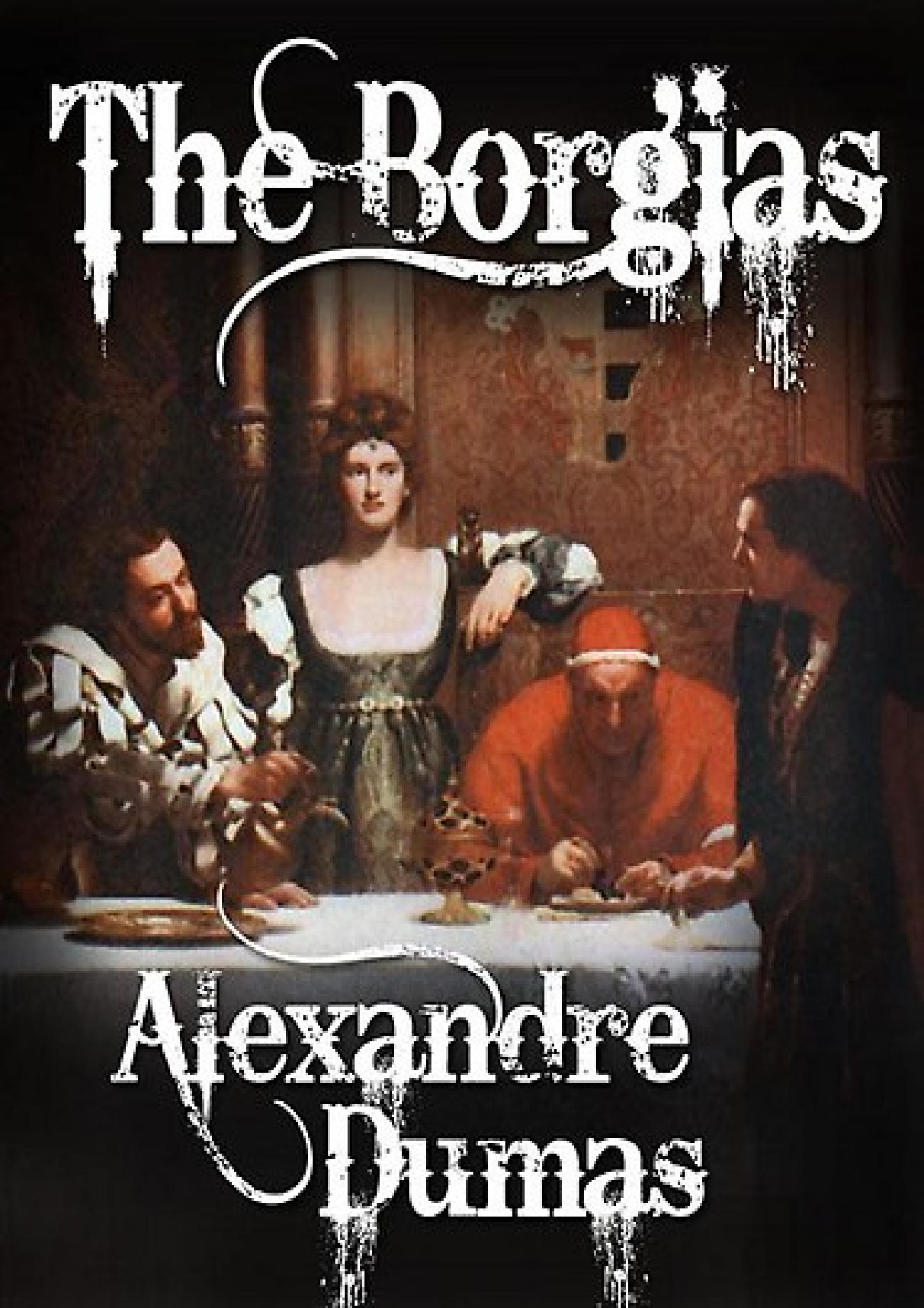

Alexandre Dumas

ALEXANDRE DUMAS

Otrava şi pumnalul familiei Borgia

În 8 aprilie 1492, în odaia de dormit a palatului Cavareggi, palat situat cam la o leghe de Florenţa, trei bărbaţi se aflau lângă patul unde un al patrulea trăgea să moară.

Primul dintre cei trei bărbaţi, care se aşezase la piciorul patului, pe jumătate învăluit de draperiile grele de brocart brodate cu fir de aur, pentru a-şi ascunde lacrimile, era Ermolao Barbaro, autorul tratatului Despre Celibat şi al Studiilor despre Pliniu; cu un an în urmă, aflându-se la Roma în calitate de ambasador al republicii Florenţa, fusese numit patriarh de Aquileea de către Papa Inocenţiu al VIII-lea. Al doilea, care stătea în genunchi ţinând în mâinile sale una din mâinile muribundului, era Angelo Politiano, supranumit Catul al secolului al XV-lea, spirit antic strălucit, ale cărui versuri în limba latină puteau fi luate drept ale unui poet de pe vremea lui Augustus. În sfârşit, al treilea, care stătea în picioare, sprijinit de una dintre coloanele răsucite de la capul patului şi urmărea cu o profundă tristeţe progresele bolii pe chipul muribundului, era faimosul Pico de la Mirandola, care, la vârsta de douăzeci de ani, vorbea douăzeci şi două de limbi străine şi se oferise să răspundă în fiecare dintre ele la şapte sute de întrebări ce i-ar fi fost puse de oamenii cei mai cultivaţi din lumea întreagă, dacă aceştia s-ar fi putut aduna la Florenţa.

Cât despre muribund, acesta era Lorenzo Magnificul, bolnav încă de la începutul anului de friguri crâncene, la care se adăugase şi guta, boală ereditară în familia sa. Văzând că perlele sfărâmate şi amestecate în diverse licori pe care i le tot pregătise şarlatanul de Leone de Spoleta erau inutile şi n-aveau nici o putere, a înţeles că trebuia să-şi ia adio de la iubitele sale cu vorba dulce ca

mierea, de la poeţii care ştiau să cânte atât de frumos dragostea, de la palatele sale pline de bogăţii, aşa că porunci dominicanului Francesco Savo-narola să vină şi să-i acorde iertarea păcatelor.

Muribundul îl aştepta plin de teamă pe sumbrul şi severul predicator ale cărui vorbe cutremuraseră Florenţa şi în iertarea căruia îşi pusese toată nădejdea pentru a trece în lumea de dincolo. Într-adevăr, Savonarola era unul dintre acei oameni de marmură care, asemenea statuii comandorului[1] venea să bată la uşa dezmăţurilor şi a orgiilor din toiul serbărilor ca să le amintească petrecăreţilor că sosise ceasul când trebuiau să se mai gândească şi la cer.

Născut la Ferarra, unde familia sa — una dintre cele mai ilustre din Padova — fusese adusă de marchizul Niccolo d'Este, chemat de o vocaţie irezistibilă, la vârsta de douăzeci şi trei de ani a fugit din casa părintească şi a intrat la o mănăstire de călugări dominicani din Florenţa. Pus de superiorii săi să predea nişte lecţii de filozofie, tânărul novice a avut de luptat la început cu toate cusururile organismului său plăpând, cu pronunţia sa defectuoasă şi mai ales cu scăderea puterii sale fizice, diminuată de nişte posturi mult prea severe. Începând de atunci, Savonarola s-a condamnat la o retragere absolută dispărând în adâncurile mănăstirii, ca şi cum piatra tombală şi căzuse deasupra lui, închizându-l în mormânt. În chilia sa ascunsă, îngenuncheat pe dalele de piatră, rugându-se cu ardoare în faţa unui crucifix de lemn, a trecut de la contemplare la extaz şi a început să simtă acel impuls tainic şi profetic care-l îndemna să predice reforma Bisericii. Totuşi reforma lui Savonarola, mai plină de respect decât reforma lui Luther, care-l precedase cu aproape douăzeci şi cinci de ani, nu vizase manifestările credinţei, ci oamenii, având ca scop schimbarea dogmelor şi nu credinţa în Dumnezeu. El nu

procedase aidoma călugărului german din raţiune, ci din entuziasm. Logica lui cedase întotdeauna în faţa inspiraţiei, aşa încât Savonarola nu era un teolog, ci mai curând un profet. Fruntea lui plecată în faţa autorităţii bisericii se ridicase în faţa autorităţii temporale. Religia şi Libertatea i se păreau două fecioare la fel de sacre: aşa că în mintea lui, Lorenzo de Medici i se părea la fel de vinovat slujind-o pe una, ca şi Papa Inocenţiu al VIII-lea, care o dezonorase pe cealaltă. Rezulta deci faptul că atâta timp cât trăise Medici, bogat, fericit şi plin de măreţie, Savonarola nu voise niciodată, cu toate insistenţele celor din jur, să-l ameninţe sau să-l pedepsească în vreun fel. Dar acum, când Lorenzo era pe moarte, lucrurile se schimbaseră. Aşa că austerul predicator porni la drum, cu capul descoperit şi în picioarele goale, nădăjduind să salveze, dacă nu sufletul muribundului, măcar libertatea republicii Florenţa.

Lorenzo, aşa cum am mai spus, aştepta sosirea călugărului cu o nerăbdare amestecată cu nelinişte. Când auzi lipăitul paşilor, chipul său şi aşa palid, căpătă o nuanţă cadaverică. Sprijinindu-se într-un cot, le făcu semn celor din jur să plece. Cei trei prieteni se îndepărtară imediat. Dar abia apucară ei sa iasă pe o uşă şi în pragul celeilalte se şi ivi călugărul eu chipul lui palid, încremenit şi grav. Zărindu-l, Lorenzo de Medici citi pe fruntea de marmură inflexibilitatea unei statui. Atunci recăzu pe pernă scoţând un oftat atât de adânc, încât ai fi putut crede că-şi dăduse duhul.

Călugărul aruncă o privire în jurul său pentru a se asigura că rămăsese singur cu muribundul. Apoi se îndreptă cu pas lent şi solemn către pat. Lorenzo îl privea îngrozit cum se apropie. Când fu lângă el, zise :

— Vai, părinte, am fost un mare păcătos!

— Mila Domnului este fără margini, răspunse călugărul.

— Crezi deci că Domnul îmi va ierta păcatele? rosti muribundul recăpătându-şi speranţa, după ce auzi acele cuvinte atât de neaşteptate ieşind de pe buzele călugărului.

— Domnul îţi va ierta toate păcatele şi crimele pe care le-ai săvârşit, răspunse Savonarola. Cel-de-Sus îţi va ierta toate plăcerile deşarte, adulterele şi orgiile săvârşite. Asta în ceea ce priveşte păcatele. Domnul te va ierta şi pentru faptul că ai făgăduit o mie de florini drept răsplată celui ce-ţi va aduce capul lui Dictisalvi, precum şi capetele lui Nerone Nigi, Angelo Antinoni şi Niccolo Soderini şi două mii celor ce ţi-i vor aduce vii. Domnul te va ierta, de asemenea, că le-ai tăiat capul sau i-ai spânzurat pe fiul lui Papini Orlandi, pe Francesco de Brisighella, Bernardo Nardi, Jacopo Frescobaldi, Amoretto Baldovinetti, Pietro Balduci, Bernardo di Boudino, Francesco Frescobaldi şi pe alţi peste trei sute ale căror nume, deşi mai puţin celebre, erau tot atât de îndrăgite de florentini. Asta în ceea ce priveşte crimele.

La fiecare din acele nume pe care Savonarola le rostea încet, privindu-l ţintă pe muribund, acesta scotea câte un geamăt, ca dovadă că duhovnicul avea o memorie mult prea bună. După ce Savonarola isprăvi, Lorenzo întrebă:

— Şi chiar crezi, părinte, că Domnul îmi va ierta şi păcatele şi crimele săvârşite?

— Şi le va ierta, dar cu trei condiţii.

— Care? întrebă cu glas sfârşit muribundul.

— Prima condiţie, răspunse Savonarola, e să fii convins în adâncul sufletului tău de mila şi de iertarea Domnului.

— Vai, părinte, răspunse Lorenzo Magnificul, sunt convins de acest lucru până în cele mai ascunse cute ale inimii mele!

— A doua condiţie, zise călugărul, e să înapoiezi tot ceea ce ai luai în mod nedrept — proprietăţi, averi, bani — de la alţii, lăsându-i pe drumuri.

— Crezi că mai am timp, părinte?

— Pentru o astfel de faptă Domnul îţi va mai dărui timp.

— Sunt gata să îndeplinesc şi această condiţie, răspunse Lorenzo. Şi ultima? Care-i cea de-a treia condiţie ?

— Să redai Florenţei libertatea şi independenţa! Deşi pe moarte, Lorenzo se ridică brusc în capul oaselor, uitându-se fix în ochii dominicanului, părându-i-se că nu înţelesese sau nu auzise bine. Savonarola repetă ceea ce spusese mai înainte.

— Niciodată! Niciodată! strigă cu ultimele puteri muribundul, recăzând cu capul pe pernă. Asta niciodată!

Fără să-i spună nici un cuvânt, călugărul dădu să se retragă.

— Părinte, şopti muribundul, nu pleca! Fie-ţi milă de mine!

— Fie-ţi şi ţie milă de Florenţa! răspunse călugărul.

— Dar, părinte, Florenţa e liberă. Florenţa e fericită!

— Florenţa e sclavă. Florenţa e săracă, răspunse Savonarola; nu mai are oameni de geniu, pentru că după tine, Lorenzo, va veni la putere fiul tău, Pietro. Nu mai are bani, pentru că cu banii republicii ai făcut negoţ şi ai susţinut măreţia şi strălucirea familiei tale. Nu mai are curaj, pentru că i-ai închis pe magistraţii care vegheau la respectarea legilor ţării, nu mai are soldaţi, pentru că ai destrămat armata în aşa măsură încât, dacă într-o bună zi ţara ar fi atacată de barbari, ar cădea precum zidurile Ierihonului doar la sunetul trâmbiţelor acestora. Florenţa nu mai are nimic, pentru că toată puterea ei se află în mâinile familiei tale.

— Şi ai vrea ca pe patul de moarte să renunţ la această putere, care a constituit gloria vieţii mele? întrebă Lorenzo de Medici.

— Nu eu vreau acest lucru, ci Domnul! răspunse Savonarola.

— E cu neputinţă, e cu neputinţă! murmură Lorenzo.

— Bine, atunci mori aşa cum ai trăit, strigă duhovnicul, în mijlocul curtenilor şi linguşitorilor tăi, care-ţi vor pierde sufletul aşa cum ţi-au pierdut şi trupul!

Rostind aceste cuvinte, neînduplecatul dominican, fără să mai ia în seamă rugăminţile muribundului, ieşi din odaie cu acelaşi chip şi cu acelaşi pas cu care intrase, atât de desprins de toate cele lumeşti, încât celor din jur li se păru că nu merge, ci că pluteşte.

La strigătul pe care-l scoase Lorenzo de Medici văzându-l pe duhovnic dispărând, Ermolao Politiano şi Pico de la Mirandola — care auziseră totul — intrară în odaie şi-l găsiră pe prietenul lor strângând cu ardoare la piept un magnific crucifix smuls de la căpătâiul patului. Cei trei se străduiră zadarnic să-l liniştească. Lorenzo nu le răspundea decât prin hohote de plâns.

La un ceas după scena pe care am povestit-o, cu buzele lipite de picioarele Mântuitorului de pe crucifix, Lorenzo îşi dădu sufletul în braţele celor trei bărbaţi dintre care cel mai copt — deşi toţi erau încă tineri — n-avea să-i supravieţuiască decât doi ani.

— Pierderea sa va aduce după sine multe nenorociri, spuse Niccolo Machiavelli, fiindcă iată Cerul ne trimite semne cate le prevestesc!

Primele două aveau să fie: trăsnirea domului bisericii Santa Reparata şi alegerea ca Papă a lui Roderico Borgia.

Pe la sfârşitul secolului al XV-lea, adică în epoca în care începe această povestire, Piaţa Sfântului Petru din Roma era departe de a oferi aspectul grandios sub care se prezintă în zilele noastre celor care vin aici din Piaţa dei Rusticucci. Bazilica lui Constantin nu exista, iar cea pictată de

Michelangello — capodopera a treizeci de papi, la care se lucrase trei secole şi pentru care se cheltuiseră două sute şaizeci de milioane — nu exista încă. Vechiul edificiu, care durase o mie o sută patruzeci şi cinci de ani, era, prin 1440, ameninţat să se ruineze şi
Niccolo al V-lea, acel precursor artistic al lui Iulius al II-lea şi Leon al X-lea, îl dărâmase împreună cu templul lui Probus Amicius, aflat alături. În locul lor încredinţase arhitecţilor Rosselini şi Baptista Alberti sarcina de a turna temelia unui nou templu. Dar după câţiva ani, Niccolo murind şi Paul al V-lea neputând să mai dea decât cinci mii de scuzi pentru continuarea proiectului său, clădirea se opri la temelie, oferind aspectul unui edificiu născut mort, aspect mult mai trist decât cel al unor ruine.

Cât priveşte Piaţa propriu-zisă, cred că se înţelege din explicaţiile noastre că ea nu avea pe vremea aceea nici frumoasele colonade ale lui Bernini, nici fântânile sale ţâşnitoare, nici obeliscul egiptean care, după spusele lui Pliniu, fusese ridicat de faraonul Nuncor în oraşul Heliopolis şi adus la Roma de Caligula, care l-a aşezat în circul lui Nero, unde a rămas până în 1586. Cum circul lui Nero se afla chiar în locul unde se ridică astăzi biserica Sfântului Petru şi cum acest obelisc acoperea cu postamentul său locul unde este acum sacristia, apărea pe atunci ca un ac gigantic ridicându-se din mijlocul coloanelor neterminate, ai pereţilor inegali şi ale pietrelor tăiate doar pe jumătate.

În dreapta acestei temelii întristătoare, se înălţa Vaticanul, splendidul turn al lui Babei la care toţi arhitecţii celebri din şcoala romană au lucrat mai bine de o mie de ani. Vaticanul, nu avea încă, în acea epocă, cele două magnifice capele, cele douăsprezece săli mari, douăzeci şi două de curţi, treizeci de scări monumentale şi două mii de camere ale sale. Căci Papa Sixt al V-lea, acel sublim păzitor de porci, care în cinci ani de

domnie a făcut atâtea lucruri, nu putuse încă adăuga imensului edificiu acea latură care, înspre partea orientală, domină curtea San-Damasc. Acesta însă era de-acum vechiul palat al amintirilor de demult în care Carol cel Mare fusese găzduit când fusese încoronat împărat de către Papa Leon al III-lea.

Deci, în 9 august 1492, întreaga Romă, începând de la Poarta Poporului şi până la Coloseum şi de la termele lui Diocleţian şi până la castelul San-Angelo, părea să-şi fi dat întâlnire în această Piaţă. Mulţimea care se adunase era atât de mare, încât umpluse toate străzile lăturalnice care porneau din centru aidoma razelor unei stele, semănând, privită de sus, cu un covor mişcător şi smălţat în zeci de culori, urcând în bazilică, aşezată pe pietre, agăţată de coloane, lipită de pereţi, stând în porţile sau la ferestrele caselor atât de numeroasă şi de înghesuită, încât ai fi zis că fiecare fereastră este un zid de capete. Or, toată acea mulţime avea ochii aţintiţi asupra unui singur punct al Vaticanului. Căci în Vatican se afla închis conclavul şi cum Inocenţiu al VIII-lea murise de şaisprezece zile, conclavul era pe cale de a alege un nou Papă.

Roma este oraşul alegerilor: de la întemeierea sa şi până în zilele noastre, adică vreme de aproape douăzeci şi şase de secole, oraşul şi-a ales în mod constant regii, consulii, tribunii, împăraţii şi Papii. Aşa că Roma, în timpul cât dura conclavul, părea să fie atinsă de o febră stranie, care o împingea către Vatican sau către Monte-Cavallo, după cum se ţinea adunarea cardinalilor în veşminte purpurii fie într-un palat, fie în celălalt. Adevărul e că alegerea unui nou pontif interesa pe toată lumea: de el depindea dacă urma o perioadă de linişte sau de tulburări, de dreptate sau de venalitate, de pace sau de război.

Or, începând din ziua în care primul urmaş al sfântului Petru s-a aşezat pe tronul pontifical,

poate că niciodată neliniştea nu s-a manifestat cu atâta pregnanţă ca în momentul pe care l-am descris mai înainte, când tot acel norod se înghesuia în Piaţa Sfântului Petru şi pe străzile din jur. E adevărat că nu se înghesuia fără motiv, căci Inocenţiu al VIII-lea, supranumit "Părintele poporului", pentru că sporise numărul membrilor familiei sale, pe lângă cei opt fii şi cu opt fiice, după ce şi-a petrecut viaţa în plăceri şi distracţii, murise după o lungă agonie în timpul căreia — dacă e să dăm crezare Jurnalului lui Stefano Infessura — fuseseră săvârşite pe străzile Romei două sute douăzeci de crime.

Puterea revenise deci, ca de obicei, locţiitorului de Papă, care deveni suveran până la alegeri. Dar cum acesta avea obligaţia de a îndeplini toate îndatoririle acestei funcţii — adică să bată monedă cu numele şi însemnele sale, să scoată inelul lui Petru-pescarul din degetul Papei care murise, să îmbălsămeze, să fardeze, să radă şi să îmbrace cadavrul, să-l pună după nouă zile în sicriu şi să-l vâre în criptă, să procedeze la alegerea conclavului, apoi să zideascâ uşile şi uşa-fereastră ale sălii unde urma să se adune acesta până ce avea să aleagă noul Papă —, bietul om nu mai avea când să se ocupe şi de poliţie, aşa că asasinatele continuaseră nestingherite, deşi lumea cerea în gura mare ca ucigaşii să-şi vâre în teacă săbiile şi pumnalele şi să pună capăt fărădelegilor.

Ochii mulţimii erau deci aţintiţi — după cum am mai spus — spre Vatican şi îndeosebi spre coşul unui anumit cămin din care trebuia să apară primul semnal, când iată că la ceasul când se cântă Ave Maria, adică la ceasul când începe să se însereze, mulţimea începu să ţipe şi să râdă, făcând un zgomot infernal în care ironiile se amestecau cu ameninţările. Şi asta din pricină că toţi văzuseră ieşind pe coşul cu pricina o şuviţă subţire de fum urcând în linie dreaptă spre cer. Acel fum care anunţa că Roma încă nu are Papă se datora

voturilor arse ale scrutinului, dovadă că hlamidele roşii — cardinalii — încă nu căzuseră de acord asupra alegerii. Cum se ivi firicelul de fum, mulţimea se şi risipi, ştiind că nu mai avea ce aştepta până a doua zi dimineaţă. Nu mai rămăseseră în Piaţă decât câţiva curioşi care locuiau prin împrejurimi şi care deci nu erau chiar atât de grăbiţi să ajungă la adăpost. Dar până la urmă, încet, încet plecară şi ei, fiindcă ceasul urma să bată de nouă şi jumătate şi la acea oră străzile Romei nu mai erau sigure. Uşile se închiseră rând pe rând, iar ferestrele se stinseră una după alta. Când bătu ora zece toate casele, străzile şi Pieţele din Roma — cu excepţia unei singure ferestre a Vaticanului unde o lampă se mai încăpăţâna să ardă — se cufundaseră în întuneric.

în acel moment, un bărbat înfăşurat într-o mantie se ivi de după una din coloanele bazilicii neterminate şi, strecurându-se cu precauţie printre pietrele ce zăceau în jurul fundaţiei, înainta până la fântâna din mijlocul Pieţei, fântână ce se ridica pe locul unde se află astăzi obeliscul despre care v-am vorbit. Ajuns acolo, se opri, ascuns atât de întunericul nopţii, cât şi de obelisc. După ce privi în jurul lui să se asigure că era singur, îşi scoase sabia şi izbi de trei ori cu ea în piatra de pe jos, atât de tare încât săriră scântei. Acel semnal, căci era un semnal, fu imediat recepţionat. Ultima lampă ce mai veghease în Vatican se stinse şi un obiect mic aruncat pe fereastra întunecată căzu, cu un clinchet argintiu, la câţiva paşi de picioarele omului înfăşurat în mantie. Acesta, în ciuda întunericului, văzându-l imediat, se aplecă şi-l luă de jos, după care se îndepărtă grabnic.

Necunoscutul merse astfel până la jumătatea străzii Borgo-Vecchio. Ajuns acolo, o luă la dreapta, apoi ieşi într-o stradă unde se afla o Madonă cu o lampă în mână. Apropiindu-se de lumină, scoase din buzunar obiectul cules de pe jos şi care nu era altceva decât un scud roman. Numai

că acel scud se desfăcea în două şi în scobitura din mijloc de afla un mic bilet pe care cel căruia îi fusese adresat începu să-l citească cu riscul de a fi recunoscut, până într-atât era de grăbit să ştie ce anume conţinea.

Am spus "cu riscul de a fi recunoscut", căci în graba sa cititorul nocturn îşi aruncase spre spate gluga şi mantia şi, cum capul său se afla în plină lumină, se putea vedea clar că era vorba de un bărbat tânăr şi frumos de douăzeci şi trei sau douăzeci şi patru de ani, cu o vestă lungă de culoare violet din care ieşeau mânecile albe şi bufante ale cămăşii. Pe cap purta o tocă tot violetă, împodobită cu o pană lungă, neagră, care-i ajungea până pe umăr. De îndată ce isprăvi de citit acel scurt bilet pe care-l primise într-un mod atât de ciudat şi de misterios, îl vârî în portofelul său de argint, apoi, înfăşurându-se din nou în mantie şi trăgându-şi gluga pe cap, ca să nu poată fi recunoscut de nimeni, o porni cu pas repede, străbătu Borgo-San-Spirito şi o luă pe strada Longara, care-l scoase pe lângă biserica Regina-Coeli. Ajuns în acel loc, bătu de trei ori în uşa unei case foarte arătoase. Uşa se deschise imediat, apoi, urcând cu uşurinţă scara, intră într-o odaie mare unde-l aşteptau, cu o nerăbdare vizibilă, două femei. De îndată ce-l văzură, amândouă strigară deodată:

— Ei bine, Francesco, ce veşti ne aduci?

— Bune, mamă, bune, soră! răspunse tânărul sărutând-o pe prima şi întinzând mâna celeilalte. Tata a obţinut astăzi trei voturi. Dar îi mai trebuie încă şase pentru a obţine majoritatea.

— N-ar putea să le cumpere? întrebă cea mai în vârstă dintre femei, în vreme ce tânăra îl iscodea cu privirea.

— Ba da, mamă, ba da, răspunse tânărul şi e cât se poate de bine că tata s-a gândit la acest lucru. Îi va da cardinalului Orsini palatul său din Roma împreună cu cele două castele din

Monticelli şi din Soriano. Îi va da cardinalului Colonna abaţia sa din Suliaco. Cardinalului de San-Angelo îi va da episcopia din Porto cu tot mobilierul ei scump şi mai ales cu pivniţa cu vinuri de soi. Cardinalului de Parma, oraşul său, Nepi, cardinalului de Genova, biserica Santa-Maria din Lota şi, în sfârşit, cardinalului Savelli, biserica Santa-Maria Maggiore şi oraşul Civitavecchia. Cât despre cardinalul Ascanio Sforza, acesta a şi fost înştiinţat că i-am trimis patru măgari încărcaţi cu bani şi cu vase de argint şi că pentru acea cantitate uriaşă de argint va trebui să trimită cinci mii de ducaţi cardinalului patriarh din Veneţia.

— Dar cum îi vom înştiinţa pe cei şase despre ceea ce le oferă tatăl tău ? îl întrebă mama.

— Tata s-a gândit la toate şi a ales mijlocul cel mai lesnicios. Ştii, mamă, cu cât ceremonial li se serveşte masa cardinalilor din conclav...

— Da. Pe o placă mare de lemn, în nişte coşuri pe care se află pictate armoriile fiecăruia, este vârâtă mâncarea cerută şi preferată de fiecare.

— Ei, bine, tata l-a cumpărat pe episcopul care-i vizitează. Mâine nu e zi de post, aşa că va trimite cardinalilor Orsini, Collona, Savelli, de San-Angelo, de Parma şi de Genova nişte pui la frigare şi în fiecare pui se va afla donaţia făcută în deplină formă, de mine, în numele tatălui meu: casele, palatele, oraşele sau bisericile care le-au fost oferite.

— Minunat! zise femeia mai în vârstă. Acum sunt sigură că totul se va isprăvi cu bine.

— Şi prin graţia Domnului, adăugă şi fata, cu un surâs ciudat, tata va fi ales Papă.

— Va fi cea mai frumoasă zi pentru noi! strigă Francesco.

— Şi pentru creştinătate! răspunse sora sa, cu multă ironie.

— Lucreţia, Lucreţia, zise mama sa, zău dacă meriţi fericirea care ne aşteaptă.

— Ce importanţă mai are, din moment ce e atât de sigură? De altfel, mamă, cunoşti proverbul care spune: "Familiile cu mulţi copii vor fi binecuvântate de Domnul". Iar a noastră, slavă cerului, se aseamănă cu cea a vechilor patriarhi.

Rostind aceste cuvinte, îi aruncă fratelui ei o privire atât de lascivă, încât tânărul roşi. Dar cum pe moment se gândea la cu totul altceva decât la iubirile sale incestuoase, porunci să fie sculaţi imediat patru servitori şi, în vreme ce aceştia se înarmau pentru a-l însoţi, el redacta, semnă şi parafă cele şase acte de donaţie ce trebuiau trimise, a doua zi, cardinalilor. Căci, nevrând să fie văzut, ţinea totuşi să le dea cu mâna lui celor ce trebuiau să le înmâneze, odată cu masa de prânz, cardinalilor.

Când actele fură gata, sigilate şi parafate, Francesco plecă împreună cu cei patru servitori, lăsându-le pe cele două femei să-şi făurească cele mai strălucitoare vise privitoare la măreţia care le aştepta.

Încă din zorii zilei norodul, mai înflăcărat şi mai nerăbdător decât în ajun, se năpusti din nou în Piaţa Vaticanului unde, dimineaţă, la ceasurile zece, iar se înălţă şuviţa subţire de fum, iscând iar râsete şi murmure de nemulţumire, anunţându-i pe romani că nici unul dintre cardinali nu întrunise majoritatea. Totuşi, înainte de prânz, începu a se răspândi zvonul că trei dintre cardinali aveau şansă de a fi aleşi Papă: Roderico Borgia, Giulio de la Rovere şi Ascanio Sforza, despre care norodul nu ştia că-şi cedase votul concurentului său în schimbul celor patru măgari încărcaţi cu argint.

În toiul agitaţiei pe care o provocase mulţimii această nouă decepţie, se auziră nişte cântece religioase: era o procesiune poruncită de cardinalul care ţinea loc de Papă, pentru ca alegerea să aibă loc cât mai repede. Plecată din biserica Ara-Coeli de pe Capitoliu, procesiunea trebuia să se oprească în faţa celor mai venerate Madone şi în faţa

bazilicilor cele mai frecventate. De îndată ce se ivi crucifixul de argint care o preceda, se înstăpâni o tăcere deplină şi toată lumea îngenunche. După tărăboiul şi zarva de mai înainte urmă o reculegere profundă. Mulţi se gândiră că procesiunea, în afară de scopul ei religios, trebuia să fi avut şi un scop politic şi că influenţa ei trebuia să fie la fel de mare în cer, ca şi pe pământ. În orice caz, dacă acesta fusese scopul cardinalului ce ţinea loc de Papă, o nimerise, pentru că efectul produs fusese cel dorit de el. Dar după ce procesiunea trecu, râsetele şi zeflemelile continuară. În schimb, ameninţările încetaseră cu desăvârşire.

Trecu şi ziua aceea, căci acum, la Roma, nimeni nu mai lucra. Mulţimea deveni din ce în ce mai numeroasă când, pe la ora două după-amiază, iată că trecu o altă procesiune. Spre deosebire de prima, care impusese tăcere şi reculegere, cea de a doua spori bănuiala: aceasta era aşa-zisa "procesiune a dineului", adică cea care ducea mâncarea cardinalilor din conclav. Ceasul rugăciunii Ave Maria sosi ca şi în ajun, dar, ca şi în ajun, oamenii îşi pierduseră vremea de pomană. Când sună de opt şi jumătate, se ivi din nou fumul pe coşul conclavului. Dar iată că, tot atunci, din interiorul Vaticanului se răspândi vestea că a doua zi va avea loc în mod sigur alegerea noului Papă şi că mulţimea era rugată să nu-şi piardă răbdarea. De altfel, în ziua aceea fusese nemaipomenit de cald şi oamenii, zdrobiţi de oboseală şi arşi de soarele necruţător, abia aşteptau să se întoarcă în răcoarea caselor lor, aşa că nu prea mai avură vlagă să urle sau să mai facă tărăboi.

Cea de a doua zi, 11 august 1492, se dovedi încă de dimineaţă a fi o zi furtunoasă şi întunecată. Acest lucru n-a împiedicat însă mulţimea să ocupe Piaţa, străzile din jur, balcoanele şi ferestrele caselor. De altfel, acea schimbare a vremii era o adevărată binecuvântare a cerului: căci chiar dacă era zăpuşeală, cel puţin nu mai era soare.

Spre ora nouă, o furtună cumplită se abătu asupra întregului Transtevere. Dar ce contau pentru toată acea mulţime ploaia, fulgerele şi trăsnetele, când ea era atât de preocupată de alegerea noului Papă? I se făgăduise că în ziua aceea îl va avea şi se putea vedea lesne pe chipul fiecăruia că, dacă evenimentul nu s-ar fi produs, nerăbdarea se putea transforma într-o răzmeriţă. Aşa că pe măsură ce ceasurile înaintau, agitaţia devenea tot mai mare. Bătu de nouă, de nouă şi jumătate, de zece fără un sfert, fără ca vreun semn să năruie sau să confirme speranţele oamenilor. În sfârşit, răsună prima bătaie de ora zece. Când şi ultima se risipi în aer, tăcerea de până atunci fu urmată de un strigăt uriaş scos dintr-o sută de mii de piepturi:

— Non vefumo! Nu iese fum!

Ceea ce însemna: "Gata, avem un Papă!"

Chiar în acea clipă ploaia începu să cadă cu găleata, dar nimeni nu-i dădu atenţie, până într-atât era de mare bucuria şi nerăbdarea acelui norod. Cineva desprinse o piatră din uşa-fereastră zidită ce dădea spre balconul către care se îndreptară toate privirile. Apoi deschiderea se lărgi şi în mai puţin de un minut fu destul de largă pentru a îngădui unui om să iasă în balcon. În cadrul uşii, se ivi cardinalul Ascanio Sforza. Speriat însă de ploaia torenţială şi de trăsnete, ezită o clipă, apoi se trase îndărăt. Dar mulţimea începu să urle mai rău ca furtuna de afară, izbucnind în strigăte, ocări şi înjurături, ameninţând că va dărâma Vaticanul şi-l va găsi ea singură pe Papă. Atunci cardinalul Sforza, mai înspăimântat de furtuna populară decât de cea care bântuia afară, ieşi pe balcon şi, între două bubuituri ale tunetului, strigă :

— Vă anunţ o mare bucurie: eminentisimul şi reverendisimul senior Roderico Lenzualo Borgia, arhiepiscop de Valencia, cardinal-diacon de San-Niccolo din Carcere, vicecancelar al Bisericii, a

fost ales Papă şi va domni sub numele de Alexandru al VI-lea.

Vestea acestei numiri a fost primită cu o bucurie stranie. Roderico Borgia avea reputaţia unui mare dezmăţat. Iar libertinajul se urcase pe tron odată cu Sixt al IV-lea şi cu Inocenţiu al VIII-lea. Aşa că romanilor nu li se mai părea ceva neobişnuit ca un Papă să aibă o amantă şi cinci copii, cum avea Borgia. Important în acel moment era ca puterea să se afle în nişte mâini ferme. Dar şi mai important pentru liniştea Romei era ca noul Papă să înşface sabia Sfântului Pavel şi nu cheile Cerului pe care le ţinea Sfântul Petru.

Astfel, serbările care au urmat cu acest prilej au avut mai curând un caracter războinic decât unul religios, părând a fi date mai mult în cinstea unui tânăr războinic decât în cinstea unui pontif bătrân. Oraşul era atât de iluminat de facle, de lumânări şi de focuri, încât părea că se transformase într-un lac de flăcări la lumina cărora se putea citi peste tot următorul catren:

Sub Cezar, iată, Roma fu dusă la victorie Şi deveni regină ieşind astfel din greu. Dar Alexandru sigur o va purta spre glorie, Căci Cezar fu doar om, iar Alexandru-i zeu.

Cât despre Alexandru, de îndată ce îndeplini toate formalităţile noii sale demnităţi şi plăti celor şase cardinali preţul sodomiei sale, îşi aruncă ochii din înălţimea Vaticanului asupra Europei, vastă tablă de şah politică pe care trăgea nădejde s-o manevreze după dorinţa sa.

Lumea ajunse într-una din acele perioade supreme când totul se transformă, într-o eră care se sfârşeşte şi alta care începe: în răsărit Turcia, în sud Spania, în occident Franţa, în nord Germania, căpătaseră odată cu titlul de mari naţiuni şi acea influenţă pe care aveau s-o exercite în viitor asupra ţărilor mai mici.

Să aruncăm deci şi noi, odată cu Alexandru al VI-lea, o privire rapidă asupra lor şi să vedem care

le erau intenţiile în privinţa Italiei, la care râvneau toate ca la o pradă.

Constantin Paleologul Dragozes, asediat de trei sute de mii de turci, după ce chemase în zadar toată creştinătatea în ajutor, nevrând să mai supravieţuiască după ce-şi pierduse imperiul, fusese găsit fără suflare printre ostaşii săi morţi, aproape de Poarta Tofana. În 30 mai 1453, Mahomed al II-lea intrase în Constantinopol unde, după o domnie care-i adusese porecla de Fatale (învingătorul), murise lăsând doi fii dintre care cel mare se urcase pe tronul lui Baiazid. Această urcare pe tron a noului sultan nu se făcuse cu liniştea pe care dreptul de prim născut şi hotărârea tatălui ar fi trebuit să i-o asigure. Fratele său mai mic, Djem, mai cunoscut sub numele de Zizim, protestase, susţinând că el era Porfirogenet, adică născut în timpul domniei lui Mahomed, în timp ce Baiazid, născut înainte de această epocă, nu era decât fiul unui simplu particular. Sigur că nu era decât o şicană. Dar acolo unde puterea înseamnă totul, iar dreptul nu înseamnă nimic, şicana aceasta era suficientă pentru a isca un război. Cei doi fraţi, în fruntea unor armate, se întâlniră deci în Asia, în 1482. Djem fu înfrânt după o luptă de şapte ceasuri şi urmărit de fratele său, care nu-i dădu răgazul să-şi mai adune oastea. Obligat să se îmbarce în Cilicia, s-a refugiat în Rodos, unde a implorat ajutorul cavalerilor Ordinului Sfântului Ioan care — necutezând să-i ofere azil în insula lor atât de apropiată de Asia — l-au trimis în Franţa unde l-au păzit cu grijă într-una din comanderiile lor, în ciuda insistenţelor lui Bait Cay, sudanul[2] Egiptului. Acesta, revoltându-se împotriva lui Baiazid, dorea — pentru a da rebeliunii sale aspectul unui război legitim — să-l aibă pe tânărul prinţ turc în armata sa. Aceeaşi cerere fusese făcută rând pe rând cavalerilor Ordinului Sfântului Ioan de Matias Corvin, regele Ungariei, de

Ferdinand, regele Aragonului şi al Sicilie şi de Ferdinand, regele Neapolelui.

La rândul său, Baiazid, care-şi dădea seama de importanţa alianţei fratelui său fie cu unul, fie cu altul dintre regii cu care se afla el în război, îşi trimise ambasadorii la Carol al VIII-lea al Franţei, oferindu-i — dacă se angaja să-l ţină pe Djem lângă el — o sumă considerabilă, precum şi suveranitatea pământului sfânt, Ierusalimul — de îndată ce acesta ar fi fost cucerit de la sudanul Egiptului. Regele Franţei a fost de acord cu propunerea. Dar atunci a intervenit Papa Inocenţiu al VIII-lea, cerându-l la rândul lui pe Djem, în aparenţă pentru a efectua, în apărarea drepturilor proscrisului, o cruciadă împotriva turcilor, dar în realitate pentru a pune mâna pe suma de patruzeci de mii de ducaţi făgăduită de Baiazid aceluia dintre regii creştini care şi-ar fi asumat sarcina de a fi temnicerul fratelui său. Cum Carol al VIII-lea nu cuteza să refuze cererea şefului spiritual al creştinătăţii, Djem părăsi Franţa, însoţit de Marele Maestru d'Aubusson, în paza căruia se afla şi care, în schimbul pălăriei de cardinal, îi cedă Papei prizonierul, începând din acea epocă, Djem a rămas la Roma, iar Baiazid, fidel făgăduielii făcute, pe care avea tot interesul să şi-o îndeplinească, i-a plătit anual suveranului pontif suma de patruzeci de mii de ducaţi. Asta în ceea ce priveşte Turcia.

În Spania domneau pe atunci Ferdinand şi Isabela. Cei doi puseseră bazele acelei întinse puteri care, peste douăzeci şi cinci de ani, avea să facă din Carol Quintul unul dintre cei mai temuţi oameni din Europa, obligând popoarele să afirme că peste Statele sale soarele nu apunea niciodată. Într-adevăr, cei doi suverani, cărora istoria le-a păstrat numele de buni catolici, cuceriseră bucată cu bucată aproape toată Spania şi-i alungaseră pe mauri din Granada. În vremea asta, doi oameni de geniu — Bartolomeo Diaz şi Cristofor Columb —

îi îmbogăţeau, unul regăsind o lume pierdută, celălalt descoperind o lume nouă. Spania căpătă astfel la Curtea Romei o influenţă pe care n-o mai avusese nici unul dintre predecesorii lui Ferdinand şi ai Isabelei. Asta în ceea ce priveşte Spania.

În Franţa, Carol al VIII-lea se urcase pe tron în 30 august 1483, în urma morţii tatălui său, Ludovic al XI-lea, care lăsase un regat liniştit, aşa cum şi trebuia unui copil urcat pe tron şi aflat sub regenţa unei femei, regenţă glorioasă, contestată de pretenţiile prinţilor de sânge şi încheiată cu războaiele civile în urma cărora fuseseră alipite Coroanei toate fiefurile independente. Rezultă deci că în epoca în care am ajuns, Carol al VIII-lea, în vârstă de aproape douăzeci şi doi de ani, era — dacă e să-l credem pe la Tremouille — un prinţ mic de stat, dar cu inimă mare. Dacă vrem să-i dăm crezare lui Commines, era încă un pui ce se străduia să iasă din cuib, dar plăpând, fără bani şi înconjurat mai curând de oameni smintiţi decât de oameni înţelepţi. În sfârşit, dacă e să-i dăm crezare lui Guicciardini, care, italian fiind, s-ar putea să fie subiectiv, regele era un tânăr plăpând şi cam greu de cap, dar care era stăpânit de dorinţa de a domni şi de a se acoperi de glorie, dorinţă bazată mai curând pe superficialitatea şi pe impetuozitatea sa decât pe conştiinţa geniului său. Duşman al oricărei oboseli şi al rezolvării oricărei probleme, când încerca să se ocupe de ceva, se arăta aproape întotdeauna lipsit de prudenţă şi de judecată. Dacă la prima privire ceva i se părea demn de laudă, privit cu atenţie acel lucru se dovedea a fi întotdeauna mai apropiat de viciu decât de virtute. E adevărat că era cam dezmăţat, dar din prostie, fără distincţie şi fără măsură. Uneori era neclintit în voinţa sa, dar nu din constanţă, ci din încăpăţânare, iar ceea ce linguşitorii săi numeau "bunătatea lui" merita mai curând numele de nesimţire faţă de unele slăbiciuni ale sufletului sau chiar faţă de unele ocări care-i erau adresate. În

ceea ce priveşte portretul fizic, dacă e să dăm crezare aceluiaşi autor, apoi acesta era şi mai dezavantajos decât portretul moral, potrivindu-se de minune cu slăbiciunea lui de spirit şi de caracter. Căci regele Carol al VIII-lea al Franţei era scund, avea capul mare, gâtul gros şi scurt, umerii laţi, şoldurile şi picioarele subţiri şi plăpânde. Şi cum mai avea şi chip urât, cu excepţia privirii, care era plină de demnitate şi vioiciune şi cum toate membrele îi erau disproporţionate, regele semăna mai curând cu un monstru decât cu un om. Aşa arăta cel din care soarta făcuse un cuceritor şi căruia cerul îi rezervase mai multă glorie decât putea el purta. Asta în ceea ce priveşte Franţa.

Tronul imperiului german era ocupat în acea epocă de Frederic al III-lea, care fusese pe drept cuvânt numit "Cel Paşnic", pentru că, fiind mai tot timpul înfrânt, fusese constrâns să fie paşnic. Prima dovadă de răbdare, de răbdare îndelungată, o dăduse în timpul călătoriei sale la Roma, unde se dusese să fie uns împărat. Străbătând Munţii Apuseni, a fost atacat de nişte hoţi, care l-au prădat şi pe care nu i-a mai urmărit, încurajaţi de exemplul impunităţii unor pungaşi, tâlharii cei mari au trecut şi ei la atac. Astfel, Amurath i-a înşfăcat o parte din Ungaria, Matei Corvin a luat partea de jos a Austriei, iar Frederic s-a consolat repetând maxima: "Uitarea este singurul leac pentru lucrurile pe care le-ai pierdut".

În momentul în care ne aflăm cu povestirea, Frederic, după o domnie de cincizeci şi trei de ani, îşi logodise băiatul, pe Maximilian, cu Maria de Burgundia şi-l izgonise din imperiu pe ginerele său Albert de Ba varia, care pretindea să i se dea Tirolul. Era deci mult prea ocupat cu treburile familiei sale pentru a se nelinişti din pricina Italiei. De altfel, era pe cale de a căuta o deviză pentru casa de Austria, ocupaţie dintre cele mai importante pentru un om cu firea lui. În sfârşit,

deviza fu găsită spre marea bucurie a bătrânului împărat, care, socotind că nu prea mai avea ce face pe acest pământ după această dovadă de sagacitate, muri în 19 august 1493, lăsând imperiul fiului său Maximilian. Acea faimoasă deviză cuprindea cinci cuvinte, fiecare cuvânt începând cu una din cele cinci vocale: "Austriae est imperare orbi universo", ceea ce în traducere liberă ar vrea să însemne: "Soarta Austriei e să poruncească lumii întregi". Asta în ceea ce priveşte Germania.

Acum, după ce ne-am aruncat privirile asupra celor patru naţiuni care tindeau să devină puteri europene, să cercetăm şi ţările mijlocii, care alcătuiau un cerc mult mai apropiat în jurul Romei şi care trebuiau să slujească de armură reginei spirituale a lumii, dacă vreunul dintre uriaşii politici despre care am vorbit ar fi cutezat să atace Roma, străbătând mările sau munţii, Adriatica sau Mediterana, Alpii sau Apeninii. E vorba de regatul Neapole, de ducatul Milano, de măreaţa republică Florenţa şi de serenissima republică a Veneţiei.

Regatul Neapole se afla în mâinile bătrânului Ferdinand, a cărui naştere era nu numai nelegitimă, dar probabil şi incestuoasă. Tatăl său, Alfons de Aragon, îşi datora coroana Jeanei de Neapole, care-l adoptase pentru a-l lăsa în locul ei pe tron. Dar cum, de teamă să nu păţească ceva şi să rămână fără moştenitori, regina — pe patul de moarte — mai adoptase un tânăr, Alfons trebui să-şi apere drepturile împotriva acestuia. Cei doi pretendenţi se certară o vreme pentru coroană până când casa de Aragon triumfă asupra casei de Anjou şi în cursul anului 1442 Alfons obţinu definitiv tronul.

Dar curând îl vom vedea pe Carol al VIII-lea al Franţei cerând acest tron. Ferdinand — care nu avea nici abilitatea, nici geniul tatălui său — triumfă totuşi rând pe rând asupra duşmanilor săi. Avu astfel doi competitori, care îi erau amândoi net superiori: unul era nepotul său, contele de

Viane, care — acuzându-l pe unchiul său că era de obârşie joasă — îşi atrăsese de partea lui tot partidul aragonez; celălalt era ducele Jean de Calabria, care dispunea de tot partidul angevin. Totuşi Ferdinand îi îndepărtă pe amândoi şi se menţinu pe tron datorită prudenţei sale, care mergea până la duplicitate. Era un om cultivat, studiase ştiinţele şi mai ales legislaţia. Ca bărbat, era de talie mijlocie, avea un cap mare şi frumos, fruntea înaltă şi minunat încadrată de părul său alb, care-i cădea până pe umeri. În sfârşit, deşi dăduse rar dovadă de forţa sa fizică, trebuie să amintim că era foarte puternic. Aşa, de pildă, într-o zi, aflându-se în piaţa Târgului Nou din Neapole, apucă de coarne un taur care scăpase şi-l ţinu locului cu toate eforturile pe care le făcu animalul ca să se elibereze din mâinile lui.

Alegerea Papei Alexandru al VI-lea îi pricinui lui Ferdinand o stare de nelinişte şi, în ciuda prudenţei sale, nu se putu abţine să nu spună celui care-i adusese vestea că nu numai că nu se bucura pentru acea alegere, dar socotea că nici un creştin adevărat nu se putea bucura, ştiut fiind că Borgia fusese toată viaţa un om rău şi că mai mult ca sigur va fi un pontif rău. Poate că această alegere ar fi fost bună, mai adăugase el, dacă nu s-ar fi dovedit a fi fatală casei de Aragon, din care se trăgea şi el şi căreia îi datora toată măreţia şi averea sa. Căci acolo unde intervin raţiunile de Stat sunt uitate orice legături de sânge şi de rudenie.

După cum se vede, Ferdinand îl judeca pe Alexandru al VI-lea cu perspicacitatea lui obişnuită, ceea ce nu l-a împiedicat ca — după cum vom vedea mai departe — să fie primul care s-a aliat cu el.

Ducatul Milano aparţinea pe atunci lui Gian Galeas, nepotul lui Francesco Sforza, care şi-l însuşise cu forţa în 26 februarie 1450 şi care-l lăsase moştenire fiului său Mărio Galeas, tatăl tânărului prinţ ce domnea acum. De fapt,

adevăratul stăpân al Milanului nu era el, ci unchiul său Ludovic, supranumit Moro, din pricina rujului de mure de pe blazonul său.

Exilat împreună cu alţi doi fraţi ai săi — Filip, care murit otrăvit în 1479 şi Ascanio care, devenind cardinal, s-a întors la Milano la câteva zile după asasinarea lui Mărio Galeas, săvârşită în ziua de 25 decembrie 1476, în bazilica Sfântul Ştefan —, Ludovic s-a făcut cu de la sine putere regentul tânărului duce, care nu avea pe atunci decât opt ani. Acum — deşi nepotul său împlinise douăzeci şi doi de ani — cardinalul continuase să guverneze şi, după toate probabilităţile, ar mai fi guvernat încă. Fiindcă, la câteva zile după ce-şi manifestase dorinţa de a domni, tânărul se îmbolnăvi şi toţi începură a vorbi în gura mare că fusese otrăvit, dându-i-se o otravă lentă, dar mortală. Pe atunci, oricine se îmbolnăvea, toţi cei din jurul său care ar fi avut vreun interes să-l înlăture erau imediat învinuiţi că-l otrăviseră. Orice ar fi fost, Ludovic îl închise pe nepotul său — mult prea slăbit ca să se mai poată ocupa de afacerile ducatului — în castelul său din Pavia, unde bietul băiat lâncezea sub ochii soţiei sale Izabela, fata regelui Ferdinand al Neapolelui.

Cât despre Ludovic, acesta era un ambiţios plin de curaj şi de îndrăzneală, obişnuit să se folosească, după împrejurări, când de sabie, când de otravă, fără să-i fie silă sau să aibă o predilecţie anume fie pentru una, fie pentru cealaltă şi care era hotărât să ia locul nepotului său fie că trăia, fie că murea.

Florenţa, cu toate că-şi păstrase numele de republică, îşi pierduse rând pe rând toate libertăţile şi aparţinea de fapt, dacă nu şi de drept, lui Pietro de Medici, căruia Lorenzo, aşa cum am văzut, i-o lăsase moştenire cu riscul de a nu-şi mai salva sufletul.

Din păcate, fiul era departe de a avea geniul tatălui. E adevărat era frumos, în timp ce taică-său

era de o urâţenie rar întâlnită, avea o voce plăcută şi armonioasă, în timp ce taică-său vorbea pe nas. Cunoştea limbile greacă şi latină, vorbea cu uşurinţă, ştiind să se facă plăcut şi improviza versuri aproape tot atât de uşor ca şi cel care fusese supranumit "Magnificul". Deşi habar n-avea de treburile politice, Pietro de Medici era orgolios şi insolent cu toţi cei care făcuseră studii temeinice. Iubind cu înflăcărare distracţiile, muieratic, ocupat cu exerciţiile fizice, expert în întrecerile cu îndoitul braţului adversarului său, îşi făgădui ca de îndată ce va trece doliul să cucerească nu numai Florenţa, ci întreaga Italie, prin splendoarea Curţii şi prin fastul serbărilor sale. Aşa hotărâse în sinea lui Pietro, dar din păcate cerul hotărâse altfel.

Cât despre serenissima republică a Veneţiei, unde era doge Augustin Barbarigo, ea ajunsese, în epoca în care ne aflăm, pe cea mai înaltă treaptă a puterii şi a splendorii sale. De la Cadix şi până la Palus-Meotide, nu exista port în care să nu acosteze miile sale de vase. În Italia, în afară de litoralul lagunelor şi de vechiul ducat al Veneţiei, poseda provinciile Bergam, Brescia, Verona, Vicenze şi Padova. Mai avea de asemenea provincia militară Trevisana, care cuprindea oraşele Feltrino, Cadorina, Polesino de Rovigo şi principatul Ravena. Avea Frioul, dar nu şi Aquitania, Istria, dar nu şi Trieste. Pe coasta orientală a golfului avea Zara, Spalatro şi litoralul Albaniei. În Marea Ionică avea insulele Zante şi Corfu, în Grecia, Lepante şi Patras. În sfârşit, în arhipelag, în afară de o mulţime de orăşele pe coastă, mai avea Candia şi regatul Ciprului. De la gurile râului Pad şi până la extremitatea Mediteranei, serenissima republică era stăpână pe tot litoralul, încât Italia şi Grecia păreau a fi cartierele ei mărginaşe.

În intervalele rămase libere între Neapole, Milano, Florenţa şi Veneţia, se stabiliseră nişte mici tirani[3] exercitând pe teritoriul lor o

suveranitate absolută. Astfel, familia Colonna domnea în Ostia şi Nettuno, familia Montefeltri în Urbino, Manfredi în Faenza, Bentivolio în Bolonia, Malatesta în Rimini, Vitelli în Cittâ di Castello, Baglione în Perugia, Orsini în Vicovano şi prinţii d'Este în Ferrara.

În sfârşit, în centrul acestui cerc imens, alcătuit din marile puteri, Statele secundare şi micii tirani, se înălţa Roma, plasată în vârful spiralei. Era cea mai sus, dar şi cea mai slabă dintre toate cetăţile, fără influenţă, fără teritoriu, fără armată şi fără bani. Or, noului pontif îi trebuiau toate acestea. Să vedem acum ce fel de om era Alexandru al VI-lea şi dacă putea realiza un asemenea plan.

Roderico Lenzuoli se născuse la Valencia, în Spania, în 1430 sau 1431 şi, prin mama sa, unii autori pretind că se trăgea dintr-o familie de sânge regal care, aruncându-şi ochii asupra tiarei, avusese pretenţii asupra coroanelor Aragonului şi Valenciei. Încă din copilărie dăduse dovadă de o isteţime ieşită din comun. Crescând, manifestase o înclinare deosebită pentru ştiinţe şi mai ales pentru drept şi jurisprudenţă. La început se remarcase ca avocat, profesie în care abilitatea sa de a descurca afacerile cele mai spinoase i-a adus în curând o mare faimă. Dar, plictisindu-se de această meserie, a părăsit-o pentru cea a armelor, pe care o îmbrăţişase şi tatăl său. După câteva fapte, care i-au dovedit sângele rece şi curajul, s-a plictisit şi de aceasta, ca şi de multe altele. Şi cum chiar atunci a murit tatăl său, lăsându-i o avere considerabilă, Roderico s-a hotărât să nu mai facă nimic şi să trăiască după capriciul şi fantezia sa.

Cam în acea epocă deveni amantul unei văduve, care avea două fete. Murind văduva, Roderico luă fetele sub tutela sa, o vârî pe una dintre ele într-o mănăstire, iar cum cealaltă era una dintre cele mai frumoase femei care se văzuseră vreodată, şi-o păstră pentru sine, ca amantă.

Aceasta era faimoasa Roza Vanozza, cu care avu cinci copii: Francesco, Cezar, Lucreţia şi Guiffry. Numele celui de-al cincilea nu-l mai ştie nimeni.

Retras din treburile publice, Roderico se consacră iubirii sale şi copiilor, când află că unchiul său, care-l iubea ca pe un fiu, fusese ales Papă sub numele de Calixt al III-lea. Dar tânărul era atât de îndrăgostit în acea vreme de preafrumoasa sa Roza, încât iubirea îi înăbuşise orice ambiţie. Fu aproape speriat de insistenţele unchiului său de a reintra în viaţa publică. În loc să dea fuga la Roma, cum ar fi făcut oricare altul, el se mulţumi să-i trimită Papei o scrisoare prin care-l ruga să dea dovadă de bunătate şi să-l lase în mijlocul familiei sale. Acea atitudine reţinută din partea unei rude apropiate — când toţi din jurul lui urmăreau ca noul pontif să le satisfacă ambiţiile — îl impresiona în mod deosebit pe Papă. Cunoştea valoarea tânărului Roderico şi, cum din toate părţile era asediat de mediocrităţi, acea capacitate care se dădea, modestă, deoparte îl făcu pe Roderico să crească şi mai mult în ochii săi. Aşa că, de îndată ce primi scrisoarea nepotului său, Papa îi trimise vorbă să părăsească imediat Spania şi să vină în Italia, mutându-se din Valencia la Roma.

Acea scrisoare îl smulse pe Roderico din culcuşul cald în care poate că ar fi trăit toată viaţa ca un om oarecare, dacă soarta n-ar fi venit să-l tragă de mânecă. Roderico era un bărbat fericit şi bogat, înclinările rele cu care se născuse îi fuseseră înăbuşite de viaţa plăcută pe care o ducea. La gândul că va trebui să schimbe acea viaţa liniştită cu una agitată şi plină de ambiţii, aproape că se sperie.

În loc să-şi asculte unchiul, îşi tot amână plecarea, sperând că Papa Calixt va uita de el. Dar nu s-a întâmplat aşa. După două luni, un episcop sosi la Valencia aducându-i lui Roderico ordinul de numire într-un post înalt la Roma, plătit cu

douăzeci de mii de ducaţi pe an, cu porunca expresă ca titularul să vina cât mai repede să-şi ia în stăpânire funcţia.

Cum Roderico nu mai putea da înapoi, trebui să se supună poruncii. Dar cum nu voia să renunţe la fericirea de care se bucurase trăind opt ani alături de Roza Vanozza, se înţelese cu ea ca, de îndată ce el va porni spre Roma, ea să plece la Veneţia însoţită de doi dintre credincioşii săi servitori şi sub paza unui gentilom spaniol pe nune Munuel Melchiori. Soarta îşi ţinu, faţă de Roderico, făgăduielile. Papa îl primi ca pe un fiu şi-l făcu, rând pe rând, arhiepiscop de Valencia, cardinal-diacon şi vicecancelar. La toate aceste favoruri, Calixt adăugă un venit de patruzeci de mii de ducaţi pe an.

Aşa că la vârsta de numai treizeci şi cinci de ani, Roderico era la fel de puternic şi de bogat ca şi un prinţ. Totuşi, el acceptase cu greu cardinalatul care-l lega de Roma. Ar fi preferat să fie general al Bisericii, slujbă care i-ar fi dat posibilitatea să-şi vadă mai des iubita şi copiii. Dar unchiul său Calixt îi spuse că într-o zi s-ar putea vedea urmându-i pe tronul pontifical, începând din acel moment, gândul de a deveni şeful suprem al Bisericii, al regilor şi al popoarelor puse în aşa măsură stăpânire pe el, încât nu mai văzu în faţa ochilor decât tiara şi scaunul pontifical. Din acea zi tânărul cardinal începu dea dovadă de ipocrizia care a făcut din el cea mai desăvârşită încarnare a diavolului care a existat vreodată pe pământ. De atunci Roderico n-a mai fost acelaşi om. Rostind tot timpul numai cuvinte de umilinţă şi de căinţă, cu fruntea plecată, ca şi cum ar fi purtat pe umeri povara păcatelor din trecut, dispreţuind bogăţiile pe care le adunase şi despre care spunea că nu erau ale sale, ci ale săracilor cărora trebuiau înapoiate, îşi petrecea viaţa mai mult prin biserici, mănăstiri şi spitale, căpătând până şi în ochii duşmanilor săi reputaţia unui Solomon în ceea ce priveşte

înţelepciunea, a unui Iov în ceea ce priveşte răbdarea şi a unui Moise în ceea ce priveşte predicarea cuvântului Domnului.

Singura care ştia cam ce fel de cuvinte putea să predice preasmeritul cardinal era ibovnica sa, Roza Vanozza.

Dar iată că după o domnie de trei ani, trei luni şi nouăsprezece zile, protectorul său muri, iar Roderico nu se mai putu susţine decât prin propriile sale merite. Cum după Calixt a urmat Pius al II-lea, în tot timpul domniei sale Roderico a stat departe de treburile bisericeşti, apărând abia în timpul domniei lui Sixt al VI-lea, care i-a dăruit abaţia din Subiaco şi l-a trimis ca legat al său la regii Aragonului şi Portugaliei. La înapoiere — care a avut loc sub pontificatul lui Inocenţiu al VIII-lea — Roderico s-a hotărât în sfârşit să-şi aducă familia la Roma.

Ea a fost condusă de către don Melchiori, care din clipa aceea a trecut drept soţul Rozei, luându-şi şi numele de contele Ferdinand de Castilia. Cardinalul Roderico l-a primit pe contele spaniol ca pe un prieten şi un compatriot. Acesta, care conta să ducă o viaţă foarte retrasă, a închiriat o casă pe strada Della Lungera, aproape de biserica Regina-Coeli, pe malul Tibrului.

în acea casă, după ce-şi petrecea ziua în rugăciuni şi opere de binefacere, seara cardinalul îşi scotea masca. Atunci se spune că se petreceau acolo lucrurile cele mai infame: se vorbea de incest între tată şi fiica sa Lucreţia şi între cei doi fraţi şi sora lor. Pentru a face să înceteze acele zvonuri care începuseră a se cam răspândi, Roderico îl trimise pe fiul său Cezar să studieze la Pisa şi o mărită pe Lucreţia eu un tânăr gentilom din Aragon, aşa că în casă nu mai rămase decât Roza şi cei doi fii ai ei. (Despre cel de-al cincilea fiu nu s-a mai ştiut niciodată nimic.)

Aceasta era situaţia când a murit Inocenţiu al VIII-lea şi a fost ales Papă Roderico Borgia.

Am văzut în ce fel s-a făcut numirea. Cinci dintre cardinalii care n-au participat la acea simonie — cardinalii din Neapole, Sienna, Portugalia, Santa Maria in Porticu şi Saint-Pierre din Liens — au protestat în gura mare împotriva acelei alegeri, pe care au socotit-o o adevărată târguiala. Din păcate, Roderico — indiferent prin ce mijloace — întrunise majoritatea, devenind cel de-al două sute şaisprezecelea urmaş al Sfântului Petru.

Deşi îşi atinsese scopul, Alexandru al VI-lea n-a cutezat să-şi arunce chiar de la început masca pe care o purta de atâta vreme. Totuşi, aflând despre numirea sa, nu şi-a putut ascunde bucuria. Şi-a ridicat mâinile spre cer şi a rostit, cu un accent de ambiţie satisfăcută, următoarele:

— Cum, sunt Papă? Sunt vicarul lui Crist? Sunt cheia de boltă a lumii creştine?

— Da, sfinte părinte! i-a răspuns cardinalul Ascanio Sforza, cel care-i vânduse lui Roderico voturile de care dispunea în conclav pe patru măgari încărcaţi cu argint. Şi nădăjduim ca alegerea domniei voastre să aducă glorie şi tihnă Bisericii, având în vedere că aţi fost ales de însuşi bunul Dumnezeu ca fiind cel mai demn dintre noi.

Dar oricât de scurt ar fi fost acest răspuns, noul Papă şi-a venit imediat în fire şi, cu mâinile încrucişate pe piept, a rostit cu o voce umilă:

— Să sperăm că Dumnezeu ne va acorda ajutorul său în ciuda slăbiciunii noastre şi că va face şi pentru noi ceea ce a făcut pentru apostolul său Petru când i-a încredinţat odinioară cheile cerului şi cârmuirea Bisericii, cârmuire care, fără ajutorul divin, ar fi fost o sarcină mult prea grea pentru un muritor. Dar Cel-de-Sus i-a făgăduit că-l va călăuzi. În ce ne priveşte, nu ne îndoim că veţi da cu toţii dovadă de supunerea datorată şefului Bisericii, imitând-o pe cea pe care turma lui Cristos era obligată s-o aibă faţă de regele apostolilor.

Odată isprăvit acest discurs, Alexandru s-a îmbrăcat în veşmintele pontificale, poruncind să fie aruncate pe ferestrele Vaticanului bucăţile de hârtie pe care numele său fusese scris în limba latină şi care, luate de vânt, aveau să poarte departe vestea acelui eveniment ce avea să schimbe cu desăvârşire faţa Italiei. În aceeaşi zi, au fost expediaţi în toată lumea o mulţime de curieri.

Cezar Borgia află vestea alegerii tatălui său la Universitatea din Pisa unde fusese trimis la studii. Cum era un mare ambiţios, visase adesea la o asemenea alegere şi totuşi bucuria lui aproape că a avut accese de sminteală. Era pe atunci un tânăr de aproape douăzeci şi doi de ani, foarte priceput la exerciţiile fizice, dar mai ales în mânuirea armelor. Călărind fără şa pe caii cei mai năbădăioşi şi retezând capul unul taur dintr-o singură lovitură, Cezar era arogant, gelos, ascuns şi cumplit de nelegiuit, cel mai rău dintre cei răi, după cum fratele său, Francesco, era poate cel mai bun dintre cei buni.

Cât despre chip, contemporanii săi ne-au lăsat o descriere foarte controversată. Căci unii l-au zugrăvit ca pe un monstru de urâţenie, în vreme ce alţii, dimpotrivă, i-au lăudat frumuseţea. Această contradicţie se datorează faptului că în anumite perioade ale anului, şi
mai ales primăvara, faţa i se acoperea de bube care, atâta vreme cât durau, te făceau să simţi, văzându-l, doar silă şi groază. În restul anului, Cezar devenea cavalerul sobru, cu păr negru, cu ten palid şi cu barbă neagră, aşa cum ni-l înfăţişează Rafael în frumosul portret pe care i l-a făcut. Istoricii, cronicarii şi pictorii sunt însă toţi de acord că tânărul avea o privire deosebit de pătrunzătoare în care strălucea tot timpul un fel de flacără, fapt ce-i dădea un aer diabolic, ieşit cu totul din comun.

Acesta era deci tânărul căruia soarta îi îndeplinise cea mai arzătoare dorinţă a sa, tânărul

care-şi luase ca deviză cuvintele: "Aut Caesar, aut nihil", adică "Sau Cezar, sau nimic".

Aşa că Cezar se urcă în diligentă şi, ajuns la porţile Romei, respectul arătat de toată lumea îi dovedi că într-adevăr soarta sa se schimbase. În Vatican acest respect spori, cei mari înclinându-se în faţa lui ca în faţa unui senior mult mai puternic decât ei. Nerăbdător, nu mai trecu pe acasă să-şi vadă mai întâi mama sau vreo altă persoană din familie, ci urcă direct la tatăl său, dornic să-l revadă şi să-i sărute mâinile.

Cum Papa fusese prevenit de sosirea sa, îl aştepta înconjurat de un mare număr de cardinali şi avându-i pe cei trei fraţi ai lui, în picioare, în spatele tronului papal. Sanctitatea-sa îl primi cu un chip surâzător, însă fără a se lăsa pradă efuziunilor paterne. Se aplecă doar spre el şi, sărutându-l pe frunte, îl întrebă cum mergea cu şcoala şi cum călătorise. Apoi îi ţinu un discurs plin de falsă umilinţă, o capodoperă de făţărnicie, destinat mai mult urechilor celor de faţă şi nu fiului său. Făgăduindu-i că va face pentru el tot ce va putea, îl binecuvânta şi-i dădu de înţeles că audienţa se isprăvise.

Derutat şi stupefiat de acel mic discurs care-i năruia toate speranţele, Cezar se retrase neînţelegând încă ipocrizia tatălui său. Împleticindu-se ca un om beat, ieşi din Vatican şi dădu fuga la maică-sa; Roza Vanozza era pe atunci femeia care poseda toate viciile, dar şi toate virtuţile unei curtezane spaniole: era devotată Madonei până la superstiţie, tandră cu copiii săi până la slăbiciune, îngăduitoare cu Roderico până la a-i tolera dezmăţul, încrezătoare în puterea pe care o exercita de aproape treizeci de ani asupra lui şi perfidă ca un şarpe care se repliază când nu-şi mai poate fascina victima cu privirea. Vanozza cunoştea profunda ipocrizie a bătrânului ei amant, aşa că nu-i fu greu să-şi liniştească fiul.

Când sosise Cezar, Lucreţia stătea alături de mama ei. Acest lucru nu-i împiedică însă pe cei doi tineri să schimbe un sărut incestuos chiar sub ochii îngăduitori ai mamei. Retrăgându-se, Cezar îşi dădu întâlnire chiar în aceeaşi seară cu Lucreţia, despărţită de soţul ei, căruia Roderico îi plătea o pensie substanţială. Fata trăia acum în cea mai deplină libertate în palatul tatălui ei de pe Via del Pellegrino, situat în faţa Câmpului Florilor.

Seara, la ora cuvenită, Cezar se duse la Lucreţia, dar acolo dădu peste fratele său Francesco. Cei doi băieţi nu se suferiseră niciodată. Totuşi, cum aveau firi deosebite, ura lui Francesco se asemăna mai mult cu teama pe care cerbul o simte în faţa vânătorului. Ura lui Cezar consta dintr-o nevoie acerbă de răzbunare, din dorinţa crudă a tigrului de a vărsa mereu sânge.

Cei doi fraţi nu se îmbrăţişară, dar, zărindu-se, sentimentul rivalităţii lor pe de o parte la bunăvoinţa tatălui, pe de alta la favorurile surorii lor îl făcu pe Francesco să roşească, iar pe Cezar să pălească. Statură deci ţintuiţi locului, fiecare hotărât să rămână, când iată că se auzi un ciocănit în uşă şi un servitor anunţă sosirea unui rival din faţa căruia amândoi trebuiră să se retragă: rivalul era tatăl lor.

Vanozza avusese dreptate să-şi liniştească fiul. Într-adevăr, Alexandru al VI-lea, dezlănţuit în discursul său împotriva abuzurilor familiei, îşi dăduse seama de avantajele politice pe care le putea avea de pe urma fiilor şi a fiicei sale. Ştia că putea conta, dacă nu chiar atât de mult pe Francesco şi pe Guiffry, în schimb putea fi pe deplin sigur de Cezar şi de Lucreţia. Într-adevăr, se pare că fata era demnă de fratele ei. Libertină prin imaginaţie, lipsită de evlavie prin temperament, ambiţioasă din calcul, Lucreţia simţea o continuă nevoie de plăceri, de laude, de onoruri, de aur, de pietre scumpe şi de palate magnifice. Spaniolă, deşi avea nişte minunate plete de un blond-roşcat,

curtezană de clasă cu tot aerul ei candid, Lucreţia avea chipul unei Madone de Rafael şi inima unei Messaline. Roderico o iubea aşadar atât ca amantă, cât şi ca fiică, fiindcă vedea reflectându-se în ea, ca într-o oglindă, toate viciile şi toate pasiunile sale. Lucreţia şi Cezar erau deci cei mai dragi inimii sale, împreună alcătuind acea treime diabolică ce rămase unsprezece ani pe tronul pontifical, parodie nelegiuită a Sfintei Treimi.

Totuşi, în primul an al pontificatului său, Roderico nu i-a dezamăgit pe cei care-l aleseseră Papă. În acel prim an s-a preocupat de umplerea hambarelor publice cu o atât de mare dărnicie, încât oamenii nu-şi aminteau să se mai fi bucurat vreodată de un asemenea belşug, urmărind ca acest belşug să ajungă până la cei mai săraci locuitori pe care-i copleşi de asemenea şi cu numeroase pomeni. Averea uriaşă pe care o avea îngădui deci şi celor sărmani să ia parte la banchetul public de la care fuseseră atâta vreme înlăturaţi. Cât despre siguranţa oraşului, ea fusese restabilită încă din primele zile ale urcării sale pe tronul urmaşilor Sfântului Petru, datorită unei poliţii ferme şi vigilente şi unui tribunal alcătuit din patru doctori cu o reputaţie ireproşabilă ce trebuiau să urmărească toate crimele săvârşite mai ales noaptea, atât de numeroase sub precedentul pontificat. Pedepsindu-i cumplit de aspru pe cei vinovaţi, fără să ţină seama nici de rangul, nici de averea lor, pedepsind, de asemenea fără nici o milă, corupţia şi furturile care în timpul domniei precedente luaseră o amploare nemaiîntâlnită, Roma se socotea un oraş binecuvântat că avea un astfel de Papă. Aşa că, după un an de domnie, Roderico se bucură de încrederea deplină a tuturor supuşilor, încredere de mult pierdută de toţi predecesorii săi.

Mai rămânea — pentru a îndeplini prima parte a uriaşului său plan — să restabilească şi creditul politic al Sfântului Scaun. Pentru a-şi

atinge acest scop, trebuia să folosească două mijloace: alianţele sau cuceririle. A început cu alianţele. Gentilomul aragonez cu care se măritase Lucreţia când nu era decât fata cardinalului Roderico Borgia nu era un om puternic nici prin familia din care se trăgea, nici prin avere, nici prin inteligenţă, pentru a se bucura de vreo influenţă în combinaţiile la care visa Papa Alexandru al VI-lea. Despărţirea dintre cei doi soţi fu urmată de un divorţ şi Lucreţia fu liberă să se mărite din nou.

Alexandru al VI-lea începu deci două negocieri deodată. Avea nevoie de un aliat care să poată supraveghea politica Statelor din jur. Giani Sforza, nepotul lui Alexandru Sforza, fratele marelui Francisc I, duce al Milanului, era senior de Pesaro. Situaţia topografică a acelui loc situat pe malul mării, între Florenţa şi Veneţia, îi convenea de minune. Aşa că îşi aruncă mai întâi ochii asupra lui şi, cum interesele erau aceleaşi de ambele părţi, Giani Sforza deveni în curând cel de-al doilea soţ al Lucreţiei.

În acelaşi timp începu tratativele şi cu Alfons de Aragon, moştenitorul prezumtiv al coroanei Neapolelui, pentru căsătoria donnei Sancia, fiica naturală a acestuia, cu Guiffry, cel de-al treilea fiu al Papei. Dar cum bătrânul Ferdinand, tatăl lui Alfons, voia să tragă cele mai mari foloase cu putinţă din această alianţă, tergiversa lucrurile, pretextând că cei doi copii nu erau încă nubili şi că, prin urmare, oricâtă onoare i-ar fi făcut o asemenea alianţă, nimic nu-i grăbea să se căsătorească. Lucrurile se opriră aici, spre marea nemulţumire a lui Alexandru al VI-lea, care nu se înşelă în privinţa amânării căsătoriei şi socoti acea amânare drept ceea ce era în realitate, adică un refuz. Alexandru şi Ferdinand rămaseră deci în aceeaşi situaţie ca mai înainte, adică doi jucători politici de forţe egale, aşteptând ca evenimentele să fie favorabile unuia sau altuia. Soarta ţinu cu Alexandru.

Italia, deşi liniştită, simţi instinctiv că acel calm nu era altceva decât torpoarea care precede furtuna. Era prea bogată şi prea fericită ca să nu fie invidiată de celelalte ţări. Într-adevăr, neglijenţa şi gelozia republicii florentine nu făcuseră încă o mlaştină din câmpiile Pisei, războaiele purtate de familiile Colonna şi Orsini nu transformaseră încă roditoarele ogoare din jurul Romei într-un pustiu necultivat, marchizul de Marghinan încă nu răsese de pe faţa pământului, numai în republica Sienna, o sută douăzeci de sate. În sfârşit, terenul mlăştinos aflat de-a lungul ţărmului mării devenise insalubru, dar încă nu aducător de moarte. Flavio Blondo descriind, în 1450, Ostia, care număra pe vremea lui Alexandru treizeci de mii de locuitori, se mulţumeşte să spună că era mai puţin înfloritoare decât pe vremea romanilor, epocă în care avea peste cincizeci de mii de locuitori.

Cât priveşte pe ţăranii italieni, aceştia erau poate cei mai fericiţi de pe pământ: în loc să trăiască risipiţi şi izolaţi unii de alţii, locuiau în târguri înconjurate de ziduri ce le protejau recoltele, vitele şi uneltele de muncă. Locuinţele, cel puţin cele care mai rămăseseră în acea epocă, se dovedeau a fi îndestulate, posedând chiar obiecte de artă pline de bun-gust, cum nu au astăzi nici burghezii din oraşele noastre. În sfârşit, acea reuniune de interese comune, acea aglomerare de oameni în satele fortificate le îngăduiseră acestora să capete, cu timpul, o importanţă cum nu aveau nici ţăranii din Franţa, nici iobagii din Germania. Ţăranii italieni aveau arme de luptă, un buget comun, magistraţi aleşi şi când luptau nu se băteau între ei, ci luptau ca să-şi apere patria.

La rândul lui, comerţul nu era mai puţin înfloritor decât agricultura. Italia, în acea epocă, avea manufacturi unde se prelucrau mătasea, lâna, cânepa, blănurile, alaunul, sulful şi bitumul. Produsele care nu existau în ţară erau aduse din Egipt, Spania şi Franţa şi plecau îndărăt, în locurile

de unde veniseră, după ce erau prelucrate şi-şi dublaseră valoarea. Bogatul punea mărfurile, săracul mâna de lucru.

Arta, la rândul ei, nu rămăsese nici ea mai prejos. Dante, Giotto, Brunelleschi, Donatello muriseră, dar se născuseră Ariosto, Rafael, Bramante şi Michelangello. Roma, Florenţa şi Neapole moşteniseră nişte capodopere din Antichitate şi manuscrisele lui Eschyl, Sofocle şi Euripide se alăturaseră — datorită cuceririlor lui Mahomed al II-lea — statuilor lui Xantip, Fidias şi Praxitele.

Aruncându-şi ochii asupra câmpiilor fertile, a satelor bogate, asupra înfloritoarelor manufacturi şi a bisericilor impunătoare, principalii suverani ai Italiei şi-au dat seama că într-o bună zi ei vor deveni pentru Roma ceea ce devenise America pentru Spania, adică o sursă inepuizabilă de venituri. Aşa că încă din 1480, Neapole, Milano, Florenţa şi Ferrara au alcătuit o ligă ofensivă şi defensivă, gata să facă faţă atât duşmanilor dinăuntru, cât şi celor din afară. Ludovic Sforza, care era cel mai interesat în menţinerea acestei ligi, pentru că era cel mai aproape de hotarele Franţei, de unde se putea ivi oricând furtuna, văzu în alegerea noului Papă un nou motiv nu numai de a cimenta şi mai bine această ligă, ci de a o face să apară, în ochii Europei, în toată puterea şi unitatea sa.

La alegerea unui nou Papă era obiceiul ca popoarele creştine să trimită la Roma câte o ambasadă solemnă pentru a reînnoi jurământul de supunere în faţa Sfântului Părinte. Sforza avu ideea ca reprezentanţii celor patru puteri să intre în aceeaşi zi în Roma, alegând pe unul dintre ei să ia cuvântul în numele tuturor.

Din nefericire, acel plan nu se potrivi câtuşi de puţin cu proiectele măreţe ale lui Pietro de Medici. Orgoliosul tânăr, care fusese numit ambasador al Florenţei, văzuse în misiunea pe care

i-o încredinţaseră compatrioţii săi un mijloc de a face să-i strălucească fastul şi de a-şi etala bogăţiile.

Din clipa în care a fost numit, palatul s-a umplut de croitori, bijutieri şi negustori de stofe, care i-au făcut nişte veşminte de o rară bogăţie, brodate cu pietre preţioase scoase din tezaurul familiei. Toate acele bijuterii, poate cele mai frumoase din Italia, au fost cusute şi pe hainele pajilor săi. Mai ales unul dintre ei, favoritul său, urma să poarte un colier de perle evaluat el singur la o sută de mii de ducaţi, adică la aproape un milion în moneda de acum. La rândul lui, Gentille, episcop din Arezzo, care fusese profesorul lui Lorenzo de Medici, era cel de-al doilea deputat care voia să ia neapărat cuvântul şi să-l încânte pe Papă şi pe toţi cei de faţă cu elocinţa lui, aşa cum voia să-i încânte Pietro pe toţi cu bogăţia lui. Or, elocinţa lui a fost cu mult întrecută de trimisul regelui din Neapole, după cum bogăţia lui Pietro a trecut neobservată când a intrat în Roma împreună cu toţi ceilalţi ambasadori. Aceste două grave interese lezate au schimbat toată faţa Italiei.

Ferdinand îi şi făgăduise lui Ludovic Sforza că va adera la planul său, când iată că bătrânul rege, solicitat de Medici, îşi retrase brusc cuvântul. Informându-se ce anume se întâmplase, Sforza află că influenţa lui Pietro Medici fusese mai puternică decât a sa. Neputând să-şi dea seama de motivele reale care-i dictaseră lui Ferdinand această schimbare de atitudine, crezu că se constituise o ligă secretă împotriva lui. Dar, indiferent care ar fi fost cauza, atitudinea lui Ferdinand îi era vădit prejudiciabilă: Florenţa, vechea aliată a Milanului, îl părăsise pentru Neapole. Atunci se hotărî să arunce în balanţă o contragreutate: dezvăluindu-i Papei Alexandru politica lui Ferdinand şi Pietro, îi propuse o alianţă ofensivă şi defensivă la care aderă şi republica Veneţiei. Ducele Hercule al III-lea de Ferrara a fost somat să se pronunţe fie

pentru una, fie pentru cealaltă din cele două alianţe. Jignit de purtarea lui Ferdinand, Papa a acceptat propunerea lui Sforza şi noii aliaţi s-au angajat să ridice o oaste de douăzeci de mii de călăreţi şi de zece mii de pedestraşi. Actul a fost semnat în 22 aprilie 1493.

Ferdinand văzu deci, cu multă teamă, luând naştere acea ligă. Dar crezu că are posibilitatea de a-l deposeda pe Sforza de puterea sa, care se prelungise mult peste termenul convenit, pentru că, nepotul său, tânărul Galeas, împlinind vârsta de douăzeci şi doi de ani, unchiul său, Sforza, continua să fie regent. Drept urmare, Ferdinand îl invită pe ducele Milanului să încredinţeze regatul nepotului său, dacă nu voia să fie declarat uzurpator. Lovitura a fost cumplită. Dar revenindu-şi, Sforza — tulburat în drepturile de posesiune ale ducatului său — a hotărât să-l tulbure şi el pe Ferdinand, cu atât mai mult cu cât acest lucru era lesne de înfăptuit.

Cunoscând înclinările războinice ale lui Carol al VIII-lea, ştia că acesta avea pretenţii asupra Neapolelui. Trimise deci imediat doi ambasadori în Franţa, ca să-l invite pe tânărul rege Carol al VIII-lea să ceară drepturile cuvenite casei de Anjou, uzurpate de casa de Aragon. Şi pentru a-l angaja cât mai mult pe tânărul rege în această întreprindere hazardată şi îndepărtată, se oferi să-l lase să treacă prin propriile sale State. Cunoscându-i bine firea, o astfel de propunere nu se putea să nu fie acceptată de Carol al VIII-lea. Într-adevăr, prin oferta făcută de Ludovic Sforza, Carol văzu deschizându-se în faţa sa un orizont măreţ şi anume dominarea Mediteranei, care însemna de fapt un protectorat asupra întregii Italii. Apoi, trecând prin Neapole şi Veneţia, se putea duce nestingherit să cucerească Turcia sau Ţara Sfântă, răzbunându-se fie pentru dezastrele de la Nicopole, fie pentru cele de la Mansurah. Propunerea a fost deci acceptată şi între Carol şi

Sforza s-a încheiat imediat o alianţă secretă prin care s-au stabilit următoarele:

1. Regele Franţei să încerce să cucerească regatul Neapole.

2. Ducele Milanului va înlesni regelui Franţei trecerea prin Statele sale şi-l va însoţi împreună cu cinci sute de lancieri.

3. Ducele Milanului va îngădui regelui Franţei să-şi înarmeze, în portul Genova, oricâte vase va dori.

4. Ducele Milanului va pune la dispoziţia regelui Franţei două sute de mii de ducati, plătibili în momentul plecării sale.

La rândul său, Carol al VIII-lea se angaja ca:

1. Să apere autoritatea lui Ludovic Sforza asupra ducatului Milano împotriva oricui va încerca să-l deposedeze de el.

2. Să lase în Asti — oraş aparţinând ducelui de Orléans prin bunica sa, Valentina Visconti, care i-l lăsase moştenire — două sute de lăncieri francezi, gata oricând să ajute familia Sforza.

3. Să dea aliatului său principatul Tarent de îndată ce va cuceri regatul Neapole.

Odată încheiat acest tratat, Carol al VIII-lea se gândi să scape de toţi duşmanii care-l hărţuiau ca să se poată ocupa numai de Neapole. Precauţie necesară, pentru că relaţiile sale cu marile puteri erau departe de a fi aşa cum şi le-ar fi dorit. Într-adevăr, Henric al VII-lea al Angliei debarcase la Calais cu o armată formidabilă şi ameninţa Franţa cu o nouă invazie. Ferdinand şi Isabela, regii Spaniei, chiar dacă nu contribuiseră la căderea casei de Anjou, susţinuseră cu bani şi cu soldaţi casa de Aragon. Prin tratatul din 3 noiembrie 1492, Henric al VII-lea se angaja — contra sumei de şapte sute patruzeci şi cinci de mii de scuzi de aur — să renunţe la invadarea Franţei. Prin tratatul încheiat la Barcelona, în ziua de 19 ianuarie 1493, Ferdinand Catolicul şi regina Isabela se angajară să nu mai dea ajutor vărului lor, Ferdinand al

Neapolelui şi să nu încurce în nici un fel planurile Franţei privitoare la Italia. Asta l-a costat pe Carol al VIII-lea comitatul de Roussillon, oraşul Perpignan şi Cerdogne, pe care Jean de Aragon îl dăduse drept gaj lui Ludovic al XI-lea pentru suma de trei sute de mii de ducaţi şi pe care acesta n-a vrut să i-l mai dea înapoi după ce el i-a restituit banii. În sfârşit, prin tratatul de la Senlis, din 23 mai 1493, Maximilian de Bourgogne, fostul său socru — pe a cărui fată, Margareta, fosta sa soţie, o repudiase —, a binevoit să ierte afrontul, în schimbul comitatelor de Bourgogne şi de Charolais şi a senioriei din Noyers pe care le primise ca zestre de la Margareta, plus oraşele Aire, Hesdin şi Bethune.

În schimbul acestor sacrificii, tânărul rege a făcut pace cu toţi vecinii săi şi şi-a putut vedea liniştit de treabă, ocupându-se de planul propus de Ludovic Sforza.

Plasat chiar în centrul acestui mare cutremur ale cărui prime zguduiri Italia încă nu le simţise, Papa Alexandru al VI-lea, profitând de preocuparea celor din jur, îl numi cardinal pe Giani Borgia, nepotul său care, sub precedentul pontificat, fusese numit arhiepiscop de Montreal şi guvernator al Romei. Acea numire, acceptată fără murmur, l-a determinat pe Papă să-i dea şi fiului său, Cezar Borgia, arhiepiscopia din Valencia, beneficiu de care el însuşi se bucurase înainte de a ajunge pe tronul papal. Numai că aici dificultatea veni chiar din partea celui care primise darul. Clocotitorului tânăr, având instinctele şi viciile unui adevărat căpitan de condotieri, îi era greu să-şi impună virtuţile unui om al bisericii. Dar cum aflase chiar din gura tatălui său că înaltele demnităţi laice erau rezervate lui Francesco, fratele său mai mare, se decise să accepte totuşi ceea ce i se dăduse, de teamă că nu va obţine altceva, însă ura sa împotriva lui Francesco spori.

Şi iată că tocmai când se aştepta mai puţin, Papa îl văzu venind la sentimente mai bune pe bătrânul rege Ferdinand al Neapolelui. Papa era un politician mult prea abil pentru a-l primi pe Ferdinand înainte de a cunoaşte motivele revenirii sale. Aflând ce anume se ţesea la Curtea Franţei, îşi explică totul. Numai că acum venise momentul să-şi impună el condiţiile. Aşa că-i ceru regelui s-o mărite de îndată pe Sancia, fiica naturală a lui Alfons, cu Guiffry, fiul său. Totodată, ceru ca fata să-i aducă drept zestre soţului ei principatul Squillace şi comitatul Cariaţi, zece mii de ducaţi rentă şi funcţia de protonotar, una dintre cele şapte mari slujbe ale coroanei, independentă de autoritatea regală. Mai ceru apoi pentru fiul său cel mare, Francesco, pe care Ferdinand Catolicul îl numise duce de Gandia, principatul Tricarico, comitatele Charamonte, Lauria şi Carinóla împreună cu douăsprezece mii de ducaţi rentă. Mai ceru pentru Virginio Orsini, ambasadorul său la Curtea din Neapole, funcţia de conetabil, a treia dintre cele mai mari slujbe ale coroanei. Dori apoi ca Giulio de la Rovere, unul dintre cei cinci cardinali care protestaseră împotriva alegerii sale ca Papă, să fie alungat din oraşul Ostia, unde se fortificase, iar oraşul să-i fie dat lui.

Toate cererile lui Alexandru au fost îndeplinite întocmai. Papa nu s-a angajat decât la un singur lucru: să nu retragă casei de Aragon învestitura asupra regatului Neapole, care-i fusese acordată de predecesorii săi.

După cum se vede, la nici un an de la urcarea pe tronul pontifical, Papa Alexandru al VI-lea mersese cu paşi mari spre extinderea puterii sale temporale. E adevărat că el personal nu poseda vaste teritorii italiene. Dar prin măritişul fiicei sale, Lucreţia, cu seniorul de Pesaro, putea întinde o mână până la Veneţia, iar prin căsătoria fiului său, Guiffry, cu dona Sancia şi prin concesiunile

făcute, putea întinde cealaltă mână până în Calabria.

Acel tratat — atât de avantajos pentru el — odată semnat, cum Cezar se plânse că fusese uitat de tatăl său în ceea ce priveşte favorurile paterne, Papa îl numi cardinal de Santa-Maria-Novella. Cum însă nu se mai văzuse până atunci ca un bastard să fie îmbrăcat în purpura cardinalescă, Papa găsi patru martori falşi, care declarară că Cezar era fiul contelui Ferdinand de Castilia. După cum se vede, don Manuel Melchiori a jucat şi rolul de tată cu tot atâta seriozitate cum îl jucase şi pe cel de soţ al frumoasei Roza Vanozza.

Între timp, Carol al VIII-lea trimisese în toate Statele italiene o ambasadă alcătuită din Perron de Baschi, Briconnet, d'Aubigny şi preşedintele parlamentului din Provence. Acea ambasadă avea misiunea de a cere prinţilor italieni să-l ajute pentru ca familia de Anjou să-şi recapete drepturile asupra coroanei Neapolelui.

Rezultatul acestei ambasade n-a fost cel scontat: prinţii nu i-au făgăduit nici un ajutor lui Carol al VIII-lea, aşa încât acesta a fost nevoit să conteze doar pe ajutorul lui Ludovic Sforza, aliatul său.

Între timp, iată că bătrânul rege al Neapolelui muri. Întorcându-se de la vânătoare, răcise şi-n câteva zile boala îl dăduse gata. În 25 ianuarie 1494, a fost înmormântat cu mare pompă, după o domnie de treizeci şi şase de ani — el având şaptezeci —, lăsându-l în loc pe fiul său, Alfons. Noul rege era obişnuit cu războiul. Se mai luptase, cu succes, cu florentinii, cu veneţienii şi-i izgonise pe turci din Otrante. În plus, era socotit tot atât de abil ca şi tatăl său în politica atât de întortocheată a Curţilor Italiene din acea vreme. Aşa că, de îndată ce se văzu pe tron, Alfons îl trimise la Baiazid pe unul dintre miniştrii săi de încredere — Camillo Pandone — să-i spună acestuia că expediţia în Italia a lui Carol al VIII-lea nu era decât un pretext

de a se apropia de Turcia, că, odată aflat la marea Adriatică, regelui Franţei nu-i trebuia decât o zi, cel mult două, ca să ajungă în Macedonia, de unde apoi, pe uscat, se putea îndrepta spre Constantinopole. Îi ceru deci lui Baiazid — pentru susţinerea intereselor comune — şase mii de călăreţi şi tot atâţia pedestraşi pe care se angaja să-i plătească atât timp cât vor rămâne în Italia. Până ce avea să vină răspunsul lui Baiazid, care putea să întârzie mai multe luni, Alfons propuse o discuţie între Papă, Pietro de Medici şi el. Întâlnirea a fost fixată la Vicovaro, aproape de Tivoli. În urma acestei conferinţe, Papa a scăpat, în 23 aprilie, de unul dintre cei mai înverşunaţi duşmani ai săi: cardinalul Giulio de la Rovere. Nemaiputând să ţină piept oştilor lui Alfons, acesta s-a urcat pe puntea unei brigantine şi a trecut în Savona.

In vremea asta, Carol al VIII-lea, aflat la Lyon, încă se mai gândea pe care drum s-o apuce pentru a ajunge mai repede în Italia. În afară de Ludovic Sforza, regele nu se mai bucura de simpatia nimănui, aşa încât îşi spuse că în asemenea condiţii va avea de luptat nu numai cu Neapole, ci cu întreaga Italie. Cheltuise pentru pregătirile de război aproape toţi banii pe care-i avea. Doamna de Beaujeu şi ducele de Bourbon înjurau în gura mare acea expediţie. Încurcat, regele nu mai ştia ce să facă: să plece, să mai aştepte, să renunţe? Când iată că Giulio de la Rovere, alungat din Neapole, sosi la Lyon şi se înfăţişă regelui. Încurajându-l să persevereze, făcând apel mai ales la orgoliul său, arătându-i că, dacă dădea îndărăt, onoarea sa avea să fie terfelită în ochii întregii lumi. Cardinalul îl determină pe Carol să se îndrepte spre Neapole. Fără să mai şovăie nici o secundă, regele porunci vărului său, ducele de Orleans — viitorul rege Ludovic al XII-lea — să ia comanda flotei franceze şi să se îndrepte cu ea spre Genova. Trimise apoi un curier baronului de Tricastel, poruncindu-i să conducă la

Asti două mii de infanterişti elveţieni pe care-i recrutase din cantoane. Pe urmă, plecă el însuşi la Vienne (în Dauphine) în ziua de 2 august 1494, străbătu Alpii, coborî în Piemont şi Montferrat, două state guvernate în acel moment de două regente care aveau în grijă una un rege de şase ani, cealaltă unul de opt ani. Amândouă regentele îl întâmpinară pe Carol, una la Torino, cealaltă la Cazai, înconjurate de o Curte strălucitoare şi numeroasă, amândouă împodobite din belşug cu giuvaeruri de aur şi pietre scumpe.

Carol al VIII-lea — care ştia că, în ciuda acestor demonstraţii amicale, amândouă încheiaseră un tratat cu duşmanul său, Alfons al Neapolelui — le tratã pe amândouă cu cea mai mare curtoazie şi, cum ele susţineau sus şi tare că-i purtau o neţărmurită prietenie, le rugă să i-o dovedească şi anume să-i dea lui aurul şi diamantele cu care erau împodobite. Cele două regente, neavând încotro, se supuseră acestei invitaţii, care de fapt echivala cu o poruncă. Regele le dădu o chitanţă în regulă şi puse bijuteriile amanet pentru douăzeci şi patru de mii de ducaţi. Apoi, luând banii, porni la drum îndreptându-se spre Asti, unde veniră să i se alăture Ludovic Sforza şi socrul său, Hercule d'Este, duce de Ferrara. Cei doi aduceau nu numai trupele şi banii promişi, ci şi o Curte alcătuită din cele mai frumoase femei din Italia.

Imediat începură balurile, serbările şi turnirele, cu o măreţie cum nu se mai văzuse până atunci în Italia. Dar totul s-a întrerupt brusc, fiindcă regele a căzut la pat. Era prima manifestare, în Italia, a acelei boli adusă de Cristofor Columb din Lumea Nouă pe care italienii o numiră "boala franţuzească", iar francezii, "boala italienească". Ceea ce se ştie sigur e că o parte din echipajul lui Cristofor Columb, care era din Genova şi din împrejurimi, adusese din America acea ciudată şi crudă răsplată pentru minele de aur

pe care le devalizase. Boala, dovedindu-se a nu mai fi chiar atât de gravă cum s-a crezut la început, după câteva săptămâni Carol se îndreptă spre Pavia, unde-l găsi pe tânărul duce Galeas pe patul de moarte. Regele Franţei era văr primar cu el, amândoi fiind fii a două surori din casa de Savoia. Carol al VIII-lea nu putea deci să nu-şi vadă vărul; aşa că se duse să-i facă o vizită la castelul unde locuia mai curând ca prizonier decât ca senior. Îl găsi culcat în pat, palid şi extenuat — unii ziceau că din cauza dezmăţurilor, alţii că din cauza unei otrăvi lente, dar mortale. Oricât ar fi dorit tânărul să i se plângă, n-a cutezat totuşi să scoată o vorbă, pentru că Ludovic Sforza nu l-a scăpat o clipă din ochi.

A treia zi Carol, însoţit de Sforza, se îndreptă spre Florenţa. Dar, cum ajunse la Parma, află că tânărul Galeas murise. Ludovic Sforza se scuză imediat faţă de Carol, spunându-i că trebuie să se întoarcă imediat la Milano unde avea de rezolvat lucruri importante, care nu sufereau amânare. Într-adevăr, Sforza era grăbit să se ducă să pună mâna pe averea celui pe care-l asasinase.

În vremea asta, Carol al VIII-lea îşi continuă drumul nu fără oarecare nelinişte. Vederea tânărului prinţ pe moarte îl mişcase profund. În adâncul inimii avea ferma convingere că Ludovic Sforza îl ucisese şi un ucigaş putea fi şi un trădător.

Carol înainta, mâhnit, printr-un ţinut necunoscut, având în faţă un duşman declarat şi în spate un prieten îndoielnic. Pătrunsese în munţi şi cum armata lui, neaprovizionată, trăia de pe o zi pe alta, orice staţionare forţată putea duce la foamete. În faţă avea cetăţile Fivizzano, Sarzana şi Pietra-Santa, socotite ca nişte fortăreţe de necucerit, în plus, ajunseseră într-un ţinut nesănătos, mai ales în luna octombrie, care nu producea decât huilă şi care-şi procura grâul din provinciile vecine.

Situaţia era gravă. Dar orgoliul lui Pietro de Medici veni în ajutorul lui Carol.

Pietro de Medici, după cum ştim, îşi luase angajamentul de a nu îngădui francezilor să treacă prin Toscana. Când îşi văzu totuşi duşmanul coborând din Alpi, prea puţin încrezător în forţele sale, ceru ajutorul Papei. Dar de îndată ce răspândi zvonul invaziei celor ce coborau din munţi, norodul aproape că se răsculă. Şi, ca o culme a nenorocirii, Colonna trecuse cu întreaga sa armată de partea francezilor. Aşteptându-i pe francezi, pusese mâna pe Ostia, care trebuia să le faciliteze drumul spre Roma. Atunci Papa, în loc să trimită trupe la Florenţa, a fost obligat să-şi aducă întreaga armată în jurul Romei. Îi spuse însă lui Pietro că, dacă Baiazid îi va trimite ostile pe care i le ceruse, i le va pune la dispoziţie. Pietro de Medici nu-şi făcuse încă nici un plan, nu luase nici o hotărâre, când iată că-i sosiră alte două veşti cumplite: un vecin invidios, marchizul de Tordinovo, le arătase francezilor care era coasta de pământ mai slab apărată din Fivizzano, iar francezii puseseră mâna pe ea şi măcelăriseră locuitorii şi soldaţii aflaţi acolo. Pe de altă parte, Gilbert de Montpensier, întâlnind un detaşament de ostaşi trimişi de Paolo Orsini la Sarzana ca să întărească garnizoana de acolo, îi căsăpi aproape pe toţi. Până şi prizonierii de război fuseseră ucişi.

Era pentru prima oară când italienii — obişnuiţi cu înfruntările cavalereşti din secolul al XV-lea — luptau cu acei cumpliţi "oameni de peste munte" care, mai puţin civilizaţi decât ei, nu considerau războiul drept un joc savant, ci o luptă pe viaţă şi pe moarte.

Vestea celor două măceluri produse o profundă consternare la Florenţa, oraşul cel mai bogat, cel mai comercial şi cel mai artist din Italia. Toată lumea îi privea pe francezi ca pe nişte barbari care-şi stingeau focurile cu sânge. Abia acum îşi aduseră cu toţii aminte de profeţiile lui

Savonarola, care le prezisese invazia "celor de peste munte" şi distrugerile ce aveau să urmeze. Cum poporul era cumplit de înspăimântat, Pietro de Medici se hotărî să se ducă şi să vorbească el însuşi cu regele Franţei.

În ciuda numelui şi a influenţei sale, Pietro nu era socotit de nobilimea franceză — care considera drept o dezonoare faptul de a te ocupa de artă şi de manufacturi — decât un negustor bogat faţă de care nu erai obligat să respecţi nici un fel de convenienţe. Aşa că regele Franţei îl primi călare şi-l întrebă pe un ton trufaş, ca de la stăpân la slugă, cum de îndrăznise să nu-i îngăduie trecerea prin Toscana. Pietro îi răspunse că — conform înţelegerii dintre Ludovic al XI-lea şi tatăl său, Lorenzo de Medici — nu făcuse altceva decât să respecte acel tratat, dar că, nevrând să împingă prea departe lucrurile, era gata să-i satisfacă toate cererile lui Carol al VIII-lea.

Regele, care nu se aştepta chiar la atâta umilinţă din partea duşmanului său, ceru să-i dea Sarzana. Cererea i-a fost imediat îndeplinită de Pietro.

Atunci Carol, vrând să vadă până unde poate să meargă laşitatea duşmanului său, răspunse că numai această cetate nu-i era de ajuns şi că trebuia să-i mai dea şi Pisa, Pietra-Santa, Librafatta şi Livorno. Pietro fu de acord cu tot ce i se ceruse. Văzând că Pietro era atât de darnic, Carol al VIII-lea mai adăugă o condiţie şi anume ca republica Florenţa să-i dea suma de două sute de mii de florini. Pietro — care dispunea de banii ţării, ca şi de cetăţile ei — răspunse că va fi bucuros să-i facă un astfel de serviciu noului său aliat. Atunci Carol îi porunci să se urce pe cal şi să meargă înaintea lui pentru a-şi pune în practică făgăduielile şi a-i da cele cinci cetăţi întărite pe care i le ceruse. Pietro se supuse şi armata franceză, călăuzită de nepotul lui Cosimo cel Mare şi de fiul lui Lorenzo Magnificul, îşi continuă marşul triumfal prin

Toscana. Sosind la Luques, află că cedarea cu atâta uşurinţă a unor cetăţi italiene produsese o mare tulburare la Florenţa. Nemulţumirea spori şi mai mult când florentinii auziră că Pietro cedase toate acele cetăţi fără a cere şi părerea celor aflaţi în suita sa. Socotind că era absolut necesar să se înapoieze în capitală, Pietro îi ceru voie lui Carol să se întoarcă acasă. Cum îşi îndeplinise angajamentele luate, minus cei două sute de mii de florini, care oricum trebuiau adunaţi din Florenţa, Carol îi îngădui să plece şi chiar în aceeaşi seară Pietro intră pe furiş în palatul său din Via Larga.

A doua zi, vrând să se prezinte la seniorie, îl văzu pe gonfalonierul Giacoppo de Nerli, care-i spuse că nu mai era cazul să meargă mai departe, întrucât nimeni nu mai voia să stea de vorbă cu el. Mirat de o asemenea atitudine, Pietro nu mai insistă şi se retrase. Ajuns
acasă, îi scrise fratelui său vitreg, Paul Orsini, rugându-l să vină cu jandarmii săi. Dar, din nenorocire, scrisoarea a fost interceptată. Senioria i-a chemat imediat în ajutor pe cetăţeni, care, înarmându-se în grabă, se adunară în Piaţa Palatului.

În vremea asta, cardinalul Giani de Medici, văzând întorsătura pe care o luaseră lucrurile, se duse să-i caute pe fraţii săi, Pietro şi Giuliano. Dar află că aceştia, ocrotiţi de jandarmii lui Orsini, fugiseră. Primejdia era mare, strigătele şi înjurăturile la adresa familiei de Medici deveneau tot mai ameninţătoare. Speriat, Giani coborî de pe cal şi intră într-o casă a cărei uşă era deschisă. Spre norocul lui casa dădea într-una din mănăstirile franciscanilor. Ajuns acolo, unul dintre călugări îi dădu straiele sale şi cardinalul, ocrotit de acel modest veşmânt, izbuti să iasă din Florenţa şi să se întâlnească, în Apenini, cu cei doi fraţi ai săi.

În aceeaşi zi, Medicişii au fost declaraţi trădători şi rebeli. Mesagerii trimişi de florentini la regele Carol al VIII-lea l-au găsit pe acesta la Pisa

redând libertatea acelui oraş care, vreme de optzeci şi şapte de ani, se aflase sub stăpânirea florentinilor. Carol al VIII-lea nu le dădu nici un răspuns mesagerilor, ci doar îi anunţă că se va îndrepta spre Florenţa.

În seara zilei de 17 noiembrie, Carol se prezentă la Poarta San-Friano. Acolo văzu că era aşteptat de toată nobilimea florentină, îmbrăcată în straie bogate, însoţită de cler şi de poporul care nădăjduia să-şi recapete libertăţile în urma fugii familiei de Medici.

A doua zi, începură tratativele. Florentinii îl primiră pe Carol ca pe un oaspete, dar el intrase în Florenţa ca învingător. Aşa că atunci când deputaţii senioriei îi vorbiseră despre ratificarea tratatului cu Pietro de Medici, regele le răspunse că nu exista nici un fel de tratat, că Florenţa fusese cucerită de el şi ca atare, va proceda cu acea republică aşa cum va crede el de cuviinţă. Acest răspuns consternându-i pe toţi, florentinii hotărâră să se apere. La rândul său, Carol se miră de numărul mare de locuitori ai Florenţei, căci peste tot pe unde trecea erau pline de oameni nu numai străzile, ci şi casele, balcoanele, podurile, ba chiar şi acoperişurile. După socoteala lui, îşi zise că în acel oraş locuiau, probabil, mai bine de o sută cincizeci de mii de oameni.

A doua zi, deputaţii florentini se duseră din nou la regele Franţei. Acesta însă îşi puse crainicul să desfăşoare un sul lung de hârtie şi să citească toate condiţiile pe care Carol voia să le impună Florenţei. Dar pe la jumătatea lecturii, Pietro Capponi, secretarul republicii, supranumit "Scipio al Florenţei", smulse din mâna crainicului regal acea capitulare ruşinoasă, o rupse în bucăţi şi, aruncându-i-o în faţă, îi spuse regelui:

— Ei, bine, sire, n-ai decât să-ţi trimiţi oamenii să sune din trâmbiţi vestind începerea luptei! Să ştii însă că şi noi vom porunci să bată

clopotele şi te rog să mă crezi ca nu vom sta cu mâinile în sân!

Acest răspuns cutezător salvă oraşul. Auzindu-l vorbind astfel, Carol fu convins că florentinii aveau probabil o oaste puternică. Sfătuit de câţiva dintre miniştrii săi mai înţelepţi, Carol îşi micşoră pretenţiile şi fu mai moderat, impunând florentinilor nişte condiţii mult mai modeste, care au fost imediat acceptate. Tratatul a fost semnat de ambele părţi în 26 noiembrie şi citit florentinilor imediat după slujba care a avut loc în catedrala Sfânta Maria-a-Florilor.

La două zile după semnarea acestui tratat, Carol al VIII-lea a părăsit Florenţa — spre marea uşurare a senioriei — şi s-a îndreptat spre Roma. Acum a început Papa să se impacienteze. Auzise despre masacrele de la Fivizzano, Lunigiane şi Immola, ştia că Pietro de Medici îi dăduse lui Carol cinci cetăţi întărite din Toscana şi că Florenţa se predase. Vedea rămăşiţele trupelor napolitane trecând descurajate prin Roma pentru a se duce să se adune în munţii Abruzzi. Îşi dădu seama că era descoperit în faţa duşmanului care se îndrepta spre el şi care ţinea acum în mâna lui toată Italia, de la o mare la alta, mergând în linie dreaptă de la Piombino şi până la Ancona. Dar chiar în acel moment îi sosi Papei răspunsul lui Baiazid: întârziase pentru că trimisul pontifical şi ambasadorul napolitan fuseseră opriţi de fratele cardinalului Giulio de la Rovere în momentul în care puseseră piciorul în oraşul Sinigaglia. Sultanul îi trimise vorbă Papei că, întrucât în acel moment era angajat într-un triplu război — cu sudanul Egiptului, cu regele Ungariei şi cu grecii din Macedonia şi din Epir —, nu putea s-o ajute pe Sanctitatea Sa cu armată, ci doar cu bani, cu condiţia de a-l ucide pe fratele său, Djem. Auzind răspunsul, Papa se bucură mult mai mult decât dacă Baiazid i-ar fi trimis armată. Căci patru sau cinci mii de ostaşi ar fi fost prea puţini şi ar fi

compromis cauza creştinătăţii, pe când cei trei sute de mii de ducaţi de aur, adică aproape un milion de franci, îi prindeau mult mai bine. E adevărat că atâta vreme cât trăia Djem, Papa primea o sumă anuală de o sută optzeci de mii de livre (cam două milioane pe an). Dar când ai o atât de acută nevoie de bani, trebuie să mai faci şi unele sacrificii.

Totuşi, Alexandru nu luă nici o hotărâre, pentru că avea altceva mai urgent de făcut: şi anume să se gândească în ce fel să se poarte faţă de Carol al VIII-lea. Necrezând în succesele francezilor în Italia, Alexandru al VI-lea se aliase, după cum am văzut, cu casa de Aragon. Dar acum iată că familia de Aragon se clătina şi un vulcan mai cumplit decât Vezuviul ameninţa să năruie întregul Neapole. Trebuia deci să-şi schimbe politica şi să treacă de partea învingătorului, lucru ce nu era chiar atât de lesne de făcut, pentru că regele francez nutrea faţă de Papă o profundă ranchiună de când acesta se aliase cu Aragonul, nedreptăţind casa de Anjou.

După ce se gândi o vreme, Papa îl trimise la Carol al VIII-lea pe cardinalul Picolomini. Această alegere părea foarte nepotrivită — la prima vedere — ştiindu-se că Picolomini fusese nepotul lui Pius al II-lea, care luptase cu înverşunare împotriva casei de Anjou. Acţionând astfel, Alexandru ştia că cei din jur nu-i vor dibui planul. Într-adevăr, Carol nu-l primi prea repede pe Picolomini, pe care nu-l putea suferi. Numai că acesta primise instrucţiuni secrete din partea Papei ca să-i atragă de partea sa pe cei mai influenţi consilieri ai regelui — Briconnet şi Philippe de Luxembourg —, cărora le oferi pălăria de cardinal, cu condiţia ca aceştia să-l sfătuiască pe rege să nu se certe cu Papa şi să fie de acord să primească un alt ambasador.

În vremea asta francezii înaintau de zor, nezăbovind niciodată mai mult de patruzeci şi opt de ore în acelaşi oraş. Peste trei zile, o santinelă aflată în turnul cel mai înalt al castelului San-

Angelo, unde se retrăsese Papa, strigă că zărise avangarda franceză. Papa şi ducele de Calabria urcară pe terasa ce domina fortăreaţa pentru a se convinge cu propriii lor ochi că soldatul văzuse bine. Abia atunci ducele de Calabria se urcă pe cal şi ieşi din Roma pe Poarta San-Sebastiano chiar în momentul în care avangarda franceză făcuse un popas la doar cinci sute de paşi de Poarta Poporului. Era în 31 decembrie 1494.

La ora trei după-masă sosise întreaga armată în bubuitul neîntrerupt al tobelor.

"Armata — spune martorul ocular Paul Jave în Istoria sa, cartea a doua, pagina 41 — era alcătuită din elveţieni şi germani îmbrăcaţi în tunici scurte şi pantaloni mulaţi pe picior, de diferite culori. Purtau nişte săbii scurte cu două tăişuri, ca ale vechilor romani, lăncii din lemn de frasin, lungi de zece picioare, cu capătul de fier foarte ascuţit. Primul rând de oşteni din fiecare batalion purta căşti şi cuirase care le apărau capul şi pieptul. La fiecare o mie de soldaţi exista câte o companie de o sută de ţintaşi. Şefii — ca să se distingă de soldaţi — aveau pe căşti câte un mănunchi de pene lungi.

După infanteria elveţiană, veneau arbaletierii gasconi; cinci mii de oameni îmbrăcaţi foarte simplu ale căror veşminte contrastau cu hainele somptuoase ale elveţienilor. Soldaţi excelenţi, sprinteni şi plini de curaj, renumiţi pentru uşurinţa şi promptitudinea cu care mânuiau arbaletele de fier.

După ei venea cavaleria, adică floarea nobilimii franceze, cu căşti şi coliere aurite, cu haine de catifea şi de mătase, cu spade şi scuturi strălucitoare, fiecare reprezentând câte un domeniu sau purtând culoarea preferată a iubitelor lor. În afară de aceste arme de apărare, fiecare ţinea în mână, la fel ca şi jandarmii italieni, câte o lance cu vârful ascuţit, iar la oblâncul şeii o sumedenie de alte arme mai mici. Caii lor erau puternici şi

viguroşi, dar, după obiceiul francez, li se tăiaseră coada şi urechile. Fiecare nobil era urmat de alţi trei bidivii, primul călărit de un paj înarmat, iar ceilalţi doi, călăriţi de doi scutieri care, în toiul luptei, se aflau tot timpul unul în dreapta şi celălalt în stânga stăpânului lor. Acel grup era nu numai cel mai măreţ, dar şi cel mai important din întreaga oaste. Căci numărând peste trei mii de nobili, fiecare cu câte trei slujitori, alcătuiau o armată de peste zece mii de oameni.

Pe urmă venea cavaleria uşoară purtând în mână arcuri de lemn care-şi azvârleau săgeţile hăt departe. Aceşti ostaşi erau de mare ajutor în bătălie, căci, mişcându-se foarte repede, alergau dintr-o parte în alta, de la ariergardă la avangardă, lansându-şi săgeţile din goana calului fără ca infanteria sau cavaleria grea să-i poată ajunge din urmă. Armele lor de apărare erau casca şi o jumătate de cuirasă. Unii dintre ei mai aveau şi câte o lance scurtă şi ascuţită cu care îşi ţintuiau duşmanii în pământ. Toţi purtau nişte mantii lungi împodobite cu eghileţi şi cu plăcuţe de argint în mijlocul cărora străluceau armoriile stăpânilor lor.

În sfârşit, la urmă venea escorta tânărului rege, alcătuită din patru sute de arcaşi, dintre care o sută erau scoţieni, iar restul se numărau printre cei mai distinşi cavaleri ai regatului Franţei.

În mijlocul acelei măreţe escorte înainta călare Carol al VIII-lea, îmbrăcat şi el şi calul, într-o splendidă armură aurită. În dreapta şi în stânga sa se aflau cardinalul Ascanio Sforza, fratele ducelui de Milano şi cardinalul Giulio de la Rovere. Imediat după ei, cardinalii Colonna şi Savelli, iar după ei, Prospero şi Fabricio Colonna, împreună cu toţi prinţii şi generalii italieni care se alăturaseră învingătorului.

Mulţimea adunată să-i vadă pe toţi acei soldaţi atât de ciudaţi ascultă cu nelinişte zgomotul paşilor lor cadenţaţi. Apoi se auzi un bubuit surd aidoma unor tunete îndepărtate şi zecile de mii de

ochi văzură — trase fiecare de câte şase cai zdraveni — treizeci şi şase de tunuri grele de bronz. Lungimea fiecărui tun era de opt picioare şi cum ţeava era destul de largă, încât un om îşi putea vârî cu uşurinţă capul în ea, s-a estimat că fiecare din acele maşinării îngrozitoare, aproape necunoscute în Italia, trebuia să cântărească cel puţin vreo şase mii de livre. După tunuri urmară culevrinele[4] cu ţeava lungă de şaisprezece picioare — adică de peste cinci metri — şi foconierele[5] dintre care cel mai mic arunca nişte ghiulele de mărimea unei grenade. Cu acea artilerie formidabilă se încheia marşul armatei franceze, căreia îi trebuiră şase ceasuri ca să intre în oraş. Şi cum începuse a se însera, fiecare al şaselea soldat îşi aprinse torţa, iar în lumina aceea tremurătoare lucrurile părură şi mai sumbre decât la lumina soarelui.

Tânărul rege trase la Palatul veneţian, iar toată acea artilerie formidabilă rămase în Piaţa din faţa palatului şi pe străzile înconjurătoare. Cât priveşte restul armatei, se răspândi prin oraş."

În aceeaşi seară i se aduseră regelui cheile oraşului ,mai mult în semn de mare onoare decât pentru a-l linişti în privinţa siguranţei sale.

Papa, după cum am mai spus, se retrăsese la castelul San-Angelo însoţit doar de şase cardinali. Fără să mai aştepte, regele începu tratativele. Dar abia începute, au fost imediat rupte, pentru că primul lucru pe care l-a cerut regele a fost castelul San-Angelo. Având în vedere că numai în acel castel Papa se simţea în siguranţă era firesc să nu i-l cedeze. În nerăbdarea lui juvenilă, Carol al VIII-lea se pregăti de două ori să ia cu forţa ceea ce nu i se dădea de bunăvoie. Dar cum Papa rămase liniştit în castelul lui, insensibil la toate demonstraţiile sale militare, înfierbântatul Carol se potoli şi renunţă la castel. Negocierile fură deci reluate şi ambasadorii se înţeleseră asupra următoarelor puncte:

1. Începând din acel moment, între Carol al VIII-lea, regele Franţei şi Sfântul Părinte trebuia să existe o alianţă fermă, bazată pe cea mai sinceră prietenie.

2. Până la cucerirea definitivă a regatului Neapole, regele Franţei va ocupa, spre avantajul şi comoditatea armatelor sale, fortăreţele Civitavecchia, Terrasina şi Spoletta.

3. În sfârşit, cardinalul de Valentino — astfel se numea Cezar Borgia, după episcopia sa din Valencia — îl va urma pe regele Carol al VIII-lea în calitate de legat apostolic, sau mai bine-zis ca ostatic.

Condiţiile odată stabilite, a fost reglementat ceremonialul întrevederii. Carol al VIII-lea a părăsit palatul veneţian şi a venit să locuiască la Vatican. La ora convenită, Carol a intrat pe una din porţile grădinii, în vreme ce Papa — graţie unui coridor ce lega Vaticanul cu San-Angelo — intră pe altă uşă în aceeaşi grădină. După câteva momente, regele, zărindu-l pe Papă, îngenunche pentru prima oară. Dar Papa se prefăcu a nu-l vedea, aşa că regele mai făcu patru cinci paşi şi înge-nunche a doua oară. Cum chiar în acel moment Sanctitatea Sa trecea prin faţa unui boschet, se prefăcu din nou că nu-l vede pe rege. Carol se ridică şi, după ce mai făcu câţiva paşi, îngenunche pentru a treia oară în faţa Sfântului Părinte, care de data asta se îndreptă repede spre el. Ca şi cum ar fi vrut să-l împiedice să se aşeze în genunchi, îl ridică de jos şi-l îmbrăţişa, sărutându-l părinteşte pe frunte. Schimbând câteva cuvinte de curtoazie şi de amiciţie cu Papa, Carol îl rugă să-l numească pe Guillaume Briconnet cardinal. Vrând să-i facă pe plac regelui, îl chemă pe fiul său, Cezar, cardinal de Valentino, şi-l rugă să pregătească Sala Papagalului, unde urma să aibă loc recepţia. A treia zi Carol trebuia să depună un jurământ solemn de credinţă în faţa Papei, ca şef suprem al bisericii creştine.

În acea zi solemnă, se adună în jurul Papei toată floarea nobilimii, a clerului şi a armatei. La rândul său, Carol se îndreptă spre Vatican în mijlocul unei suite măreţe de prinţi, de clerici şi de căpitani. Fu întâmpinat de patru cardinali care se aşezară, unul în dreapta, altul în stânga, iar ceilalţi doi în urma sa. Împreună cu toată suita sa, regele trecu printr-un lung şir de apartamente până ajunse în sfârşit în sala de recepţie unde-l aştepta Papa, aşezat pe tronul său pontifical şi avându-l în stânga pe fiul său, Cezar Borgia. După ce regele îngenunche în faţa Papei, primul preşedinte al parlamentului din Paris zise cu glas tare, ca să-l audă toată lumea:

— Preasfinte Părinte, regele meu e gata să depună jurământul de supunere pe care vi-l datorează. Vă cere in schimb trei favoruri şi anume: confirmarea privilegiilor pe care i le-aţi acordat, învestitura pentru el şi urmaşii săi asupra regatului Neapole şi pe tânărul prinţ Djem, fratele Sultanului turcilor.

Papa rămase stupefiat, căci nu se aşteptase la aceste noi cereri din partea regelui formulate de faţă cu toată lumea, tocmai ca să fie sigur că nu va putea fi refuzat. Găsindu-şi însă prezenţa de spirit, răspunse regelui că-i confirma privilegiile acordate de ceilalţi Papi şi că prima cerere îi fusese îndeplinită. Cât despre învestitura asupra regatului Neapole, nu-i putea răspunde pe loc, întrucât ea trebuia discutată şi aprobată în consiliul cardinalilor, dar că el va face tot ce-i va sta în putinţă ca acea învestitură să-i fie acordată. În privinţa lui Djem, trebuia să discute acest lucru în Sfântul Colegiu şi, dacă cererea nu va fi aprobată, nu va fi vina lui.

După acest răspuns, Carol se înclină în semn că era de acord. Ceremonia odată terminată, ieşiră din sală, Papa ţinându-l pe rege de mână. Merseră astfel până în camera în care Alexandru îşi depuse veşmintele sacre.

Regele rămase încă opt zile la Vatican, după care se mută în palatul San-Marco. În timpul celor opt zile tot ceea ce ceruse Carol a fost dezbătut, analizat şi aprobat. Regele a fost pus în posesia regatului Neapole, episcopul de Mans a fost numit cardinal, iar contra unei sume de o sută douăzeci de mii de livre, i s-a spus lui Carol că-i va fi trimis şi fratele sultanului.

Vrând să împingă până la capăt ospitalitatea, Papa l-a invitat pe Djem la masa pe care a dat-o în cinstea regelui Franţei în ziua plecării acestuia din Roma, ca să-l prezinte noului său protector. Djem era un bărbat frumos, cu o înfăţişare nobilă şi regească. Costumul său oriental contrasta puternic prin lărgimea şi amploarea sa cu hainele strâmte ale celor din jur. După ce făcu deci cunoştinţă cu prinţul turc — care-i mulţumi în cuvinte alese că-l luase sub protecţia sa —, Carol îşi luă rămas bun de la Papă şi coborî în Piaţa Palatului, unde-l aştepta Cezar Borgia care trebuia să-l însoţească pe rege, ca ostatic, în Franţa. Apoi Carol părăsi Roma împreună cu armata sa şi se îndreptă spre San-Marino, unde ajunse în aceeaşi seară. Acolo află că Alfons — dezminţind reputaţia de mare general şi de abil politician — se îmbarcase cu toate comorile sale pe o navă păzită de patru galere, lăsându-l pe fiul său Ferdinand să cârmuiască ţara. La apropierea oştilor franceze, porţile oraşului se deschiseră imediat. Duşmanii fugiseră fără să-l mai aştepte, aşa că regele, începând din acea clipă, fu numit de toţi Cuceritorul.

A doua zi dis-de-dimineaţă, armata o porni la drum şi, după ce mărşălui aproape toată ziua, seara ajunse la Velletri. Ostenit, regele îl lăsă pe Cezar Borgia să se îndrepte spre locuinţa unde urma să stea, iar el îl luă pe Djem şi se retraseră în palatul ce-i fusese rezervat.

Cezar, care luase cu sine douăzeci de furgoane mari, încărcate ochi, înainte de a pleca, porunci să fie deschis unul din acele furgoane din

care slujitorii săi scoaseră un bufet măreţ plin cu veselă de aur şi argint şi începură a pune stăpânului lor masa. Cum între timp se înserase, după ce isprăvi de mâncat, Cezar se închise într-o cameră mai retrasă, îşi scoase bogatul său veşmânt şi îmbrăcă o haină umilă de rândaş. Astfel deghizat, ieşi din casă, după ce se asigură că nu mai era nimeni prin preajmă care să-l recunoască. Cam la o jumătate de leghe de oraş îl aştepta un servitor cu doi cai odihniţi. Cezar, care era foarte bun călăreţ, sări în şa şi, împreună cu slujitorul său, porniră în galop spre Roma, unde ajunseră în zori. Cezar se opri la domnul Flores, consilier în Rote, care-i aduse doi cai odihniţi şi nişte haine mai arătoase. Pe urmă, dădu fuga la mama sa, Roza Vanozza, care-l primi cu strigăte de bucurie. Căci, mut şi misterios faţă de toţi, Cezar nu suflase o vorbă nimănui, nici chiar mamei sale, despre întoarcerea lui la Roma.

Acel strigăt pe care-l scosese Vanozza nu era atât un strigăt de bucurie, cât unul care cerea răzbunare. Căci într-o seară, în timp ce toată lumea se afla la Vatican, unde Carol al VIII-lea şi Alexandru al VI-lea îşi jurau credinţă veşnică, dar numai din gură, nu şi din suflet, Cezar se trezi cu un mesager, trimis de mamă-sa, care-l ruga să treacă fără întârziere pe acasă, la palatul din strada Lungara. Cezar încercase să-l tragă de limbă pe mesager, vrând să ştie despre ce anume era vorba. Dar acesta îi răspunse că va afla totul din gura mamei sale. Aşa că de îndată ce fu mai liber, se repezi până acasă. Dar pe măsură ce se apropia de palatul din strada Lungara, observă că acesta fusese devastat fără milă: strada era plină de rămăşiţele mobilelor rupte şi de bucăţi de stofe de mare preţ. Intrând în casă, văzu că ferestrele fuseseră sparte şi că rămăşiţele perdelelor fluturau în bătaia vântului. Apartamentele erau goale, nu mai existau covoare, candelabre, sfeşnice, oglinzi, nu mai exista nimic de preţ.

— Cine a produs dezastrul ăsta, mamă? întrebă Cezar.

— Şarpele pe care l-ai încălzit la sân! răspunse Vanozza, scrâşnind din dinţi de furie. M-a muşcat, de frică să nu-şi rupă dinţii în spada ta!

— Cine a făcut toate astea? Spune-mi, mamă şi mă jur pe bunul Dumnezeu că-ţi voi reface palatul mult mai frumos decât a fost înainte!

— Păi cine s-o facă? răspunse Vanozza. Elveţienii şi francezii lui Carol al tău. Ştiau că Melchiori era plecat şi că rămăsesem singură doar cu o mână de slugi. Atunci au venit, au spart uşile şi, în timp ce fiul meu, cardinalul Cezar Borgia, benchetuia cu stăpânul lor, ticăloşii prădau şi distrugeau casa mamei tale, ocărând-o şi înjurând-o ca la uşa cortului, murdărind-o cu atingerile lor necurate şi purtându-se mai rău decât turcii sau sarazinii.

— Lasă, marnă, sângele acelor ticăloşi te va spăla de toate ocările aduse. Cât despre ceea ce am pierdut, asta nu e nimic în comparaţie cu ceea ce am putea pierde. Iţi voi reface palatul mult mai frumos decât a fost înainte.

— Nu făgăduieli îţi cer eu, strigă Vanozza, ci răzbunare!

— Mamă, jur că vei fi răzbunată! De nu, ei bine, voi pierde dreptul de a mă mai numi fiul tău!

Liniştindu-şi mama cu astfel de vorbe, o duse în palatul Lucreţiei, care era liber de când fata se măritase cu seniorul de Pesaro, dădu ordine ca palatul Vanozzei să fie remobilat mai frumos decât înainte, după care se întoarse la Vatican. Acele porunci ale lui Cezar fuseseră executate întocmai, aşa că acum Cezar îşi regăsise mama în mijlocul acelui lux nou şi plin de strălucire, dar cu inima la fel de plină de ură împotriva celor care o batjocoriseră. Acelei uri se datorau strigătele de bucurie pe care le scosese Vanozza când îl văzuse pe Cezar.

Cezar şi mama sa schimbară doar câteva cuvinte. Apoi Cezar se întoarse la Vatican, de unde ieşise cu două zile mai înainte ca ostatic. Alexandru — care fusese prevenit de fuga fiului său şi care-l aprobase din toată inima — îl primi cu multă bucurie, sfătuindu-l însă să se ascundă imediat, pentru că, după toate probabilităţile, Carol al VIII-lea avea să-şi ceară ostaticul.

Într-adevăr, a doua zi dimineaţă, regele observă lipsa cardinalului de Valentino. Şi cum Carol al VIII-lea nu-l văzu apărând nici mai târziu, trimise să întrebe ce era cu el. Ajuns la locuinţa pe care o părăsise Cezar, trimisul află că acesta ieşise din casă în ajun, pe la nouă seara şi că nu se mai întorsese. Aduse deci această veste regelui, care fu sigur că Cezar Borgia fugise. Atunci soldaţii îşi aduseră aminte de cele douăzeci de furgoane încărcate din care cardinalul de Valentino scosese acea minunată veselă de aur şi argint. Convinşi că furgoanele erau pline cu obiecte de mare preţ, se năpustiră asupra lor şi le deschiseră: toate erau pline cu pietre şi cu nisip, ceea ce dovedi regelui că fuga fusese îndelung pregătită. Furios la culme, Carol îl trimise imediat la Roma pe monseniorul Philippe de Bresse, care a devenit mai târziu duce de Savoia, cu porunca de a-şi exprima nemulţumirea faţă de o asemenea conduită. Dar Papa îi răspunse că habar nu avea despre fuga lui Cezar şi-şi exprimă cele mai sincere regrete faţă de majestatea-sa, neştiind unde putea fi, afirmând în acelaşi timp că fugarul nu se afla în nici un caz la Roma. De data asta, Papa spusese adevărul: într-adevăr, Cezar fugise împreună cu domnul cardinal Orsini la una dintre moşiile acestuia şi se ascunsese acolo. Deşi regele nu era dispus să se mulţumească doar cu nişte scuze, de data aceasta trebui să le accepte, pentru că avea de rezolvat alte lucruri mult mai importante. Aşa că îşi continuă, fără oprire, drumul spre Neapole, unde ajunse în 22 februarie 1495. După patru zile, nefericitul

Djem, care se îmbolnăvise la Capua, muri. La acel banchet de adio dat în cinstea lui Carol al VIII-lea, Papa încercase pe el acea otravă pe care avea s-o folosească mai apoi atât de des, asasinându-şi cardinalii, ca până la urmă să-i simtă efectele pe propria sa piele.

În dubla sa speculaţie asupra acelui nefericit prinţ turc, Papa îl vânduse de două ori: o dată în viaţă, lui Carol al VIII-lea, pentru o sută douăzeci de mii de livre şi o dată mort, fratelui său Baiazid, pentru trei sute de mii de ducaţi de aur. Numai că banii pentru cea de-a doua vânzare avea să-i primească mai târziu, fiindcă aurul fratricid avea să fie trimis Papei în schimbul cadavrului lui Djem, care însă fusese îngropat de Carol al VIII-lea la Gaete.

Când Cezar Borgia află toate aceste lucruri, socoti şi pe bună dreptate, că regele Franţei era mult prea ocupat cu alte lucruri şi că avea prea multe de făcut ca să mai aibă vreme să se gândească la el. Aşa că se întoarse la Roma hotărât să-şi ţină cuvântul şi să-şi răzbune mama.

Cardinalul de Valentino avea în slujba sa un spaniol, un bărbat de treizeci şi cinci, patruzeci de ani care se răzvrătise toată viaţa împotriva tuturor legilor morale ale societăţii, nedând îndărăt din faţa nici unei fărădelegi, dacă era plătită bine. Don Michelle Correglia — care se bucura de o sângeroasă celebritate sub numele de Michelotto — era faţă de Cezar de un devotament fără margini, iar Cezar avea în el o încredere nelimitată. Lui îi încredinţa cardinalul o parte din răzbunarea sa, cealaltă păstrând-o pentru sine. Don Michelle primi deci ordinul să dea o raită prin câmpiile Romei şi să-i strângă de gât pe toţi francezii pe care i-ar fi întâlnit. Omul se puse pe treabă şi în câteva zile mai mult de o sută de persoane au fost ucise şi jefuite, printre care şi fiul cardinalului de Saint-Malo, care se întorcea în

Franţa şi asupra căruia Michelotto a găsit suma de trei mii de scuzi.

Cezar şi-i rezervase pe elveţieni, căci elveţienii îi distruseseră casa Vanozzei. Papa avea în slujba lui vreo sută cincizeci de soldaţi elveţieni, care-şi aduseseră familiile la Roma şi care se îmbogăţiseră exercitând diverse meserii. Cardinalul le porunci să părăsească Roma în douăzeci şi patru de ore şi Statele romane în trei zile. Elveţienii — cu soţiile, copiii şi bagajele lor — se adunară în piaţa San-Pietro, când pe neaşteptate cardinalul de Valentino năpusti asupra lor două mii de archebuzieri, care-i măcelăriră, în vreme ce el şi mama sa priveau cu satisfacţie scena de la o fereastră. Uciseră astfel peste şaizeci de soldaţi, când ceilalţi, venindu-şi în fire, se baricadară într-o casă şi se apărară cu mult curaj, până ce Papa — care habar n-avea cine pusese la cale acel carnagiu — trimise în ajutorul lor pe căpitanul gărzilor sale cu un puternic detaşament de soldaţi, care îi salvaseră, împreună cu femeile şi copiii lor şi ai celor ucişi. Toţi ceilalţi fuseseră căsăpiţi. Răzbunarea nu era totuşi deplină, pentru că nu-l lovise pe Carol al VIII-lea, adevăratul şi singurul autor al tuturor necazurilor pe care le înduraseră mai bine de un an Papa şi familia sa.

Dar Cezar renunţă în curând la acele "fleacuri", pentru a se ocupa de lucruri mult mai importante, străduindu-se să reconstituie acea ligă a prinţilor italieni, ruptă prin dezertarea lui Sforza, prin exilul lui Pietro şi prin înfrângerea lui Alfons. Această treabă se înfăptui cu mult mai multă uşurinţă decât se aştepta Papa. Veneţienii îl văzuseră cu spaimă pe Carol al VIII-lea trecând atât de aproape de ei, iar acum tremurau la gândul ca, odată stăpân pe Neapole, să nu-i vină ideea de a cuceri întreaga Italie. La rândul său Ludovic Sforza — văzând rapiditatea cu care regele Carol al VIII-lea detronase casa de Aragon — începu a se teme ca nu cumva francezii să nu mai facă nici

o deosebire între aliaţii şi duşmanii săi. Pe de altă parte, Maximilian abia aştepta să rupă acea pace pe care o acceptase cu preţul pământurilor lui. Apoi mai erau Ferdinand şi Izabela — regele şi regina Spaniei — care fuseseră aliaţii casei de Aragon. Toţi aceştia — deşi aveau interese deosebite — se temeau de Franţa. Fură deci de acord că regele acestei ţări trebuia izgonit cât mai repede nu numai din Neapole, ci şi din Italia. În acest scop se angajară ca prin toate mijloacele ce le stăteau la dispoziţie — fie prin negocieri, fie prin surprindere, fie cu forţa — să-l alunge pe Carol. Numai florentinii refuzară să ia parte la acea ligă şi rămaseră fideli cuvântului dat. Conform articolelor stabilite de confederaţi, alianţa trebuia să dureze douăzeci şi cinci de ani şi avea ca scop oficial apărarea pontifului roman şi interesele creştinătăţii. Luându-se după aparenţe, lumea ar fi putut crede că era vorba de o cruciadă împotriva turcilor, dacă ambasadorul lui Baiazid la Roma n-ar fi participat la toate deliberările ligii.

În concluzie, aliaţii trebuiau să ridice o armată de treizeci şi patru de mii de călăreţi şi douăzeci de mii de pedestraşi şi anume: Papa trebuia să pregătească patru mii de călăreţi, Maximilian şase mii, regele Spaniei, ducele Milanului şi republica Veneţiei, fiecare câte opt mii. De asemenea, fiecare confederat trebuia să echipeze, în şase săptămâni de la semnarea tratatului, câte patru mii de pedestraşi. Navele urmau să fie furnizate de Statele maritime, dar cheltuielile pe care le necesitau urmau să fie suportate în mod egal de toţi.

Liga a fost adusă la cunoştinţa poporului la 12 aprilie 1495, în Duminica Floriilor, fiind citită în toate bisericile şi în special în cele din Roma.

Carol al VIII-lea primi această veste la Neapole când, sătul de noua lui cucerire — care necesita o muncă de organizare de care nu mai era capabil —, se tot uita către Franţa unde-l aşteptau

serbările victoriei şi triumful reîntoarcerii. Aşa că el cedă în faţa celor ce-l sfătuiră să se înapoieze în ţară, fiind ameninţat la nord de germani, iar la sud de spanioli. Îl numi deci pe Gilbert de Montpensier vicerege în Neapole, lăsă comandanţi în toate oraşele întărite, apoi, dându-i ducelui de Montpensier jumătate din elveţienii săi, o parte din gasconi, opt sute de lăncieri francezi şi vreo cinci sute de soldaţi italieni, plecă din Neapole în 20 mai, la ceasurile două după-amiază, pregătindu-se să străbată toată Italia cu restul armatei sale. Nu rămase la Roma decât trei zile, pentru că Papa, închis în faimosul său castel San-Angelo, nu vru să-l primească. Văzând că nu mai avea ce face în capitală, Carol plecă, deşi situaţia nu era deloc liniştitoare. Armata franceză, micşorată din pricina numeroaselor garnizoane pe care trebuise să le lase prin oraşele şi forturile întărite, abia dacă se ridica la opt mii de luptători, în vreme ce armata milano-veneţiană era de vreo cinci ori mai mare.

Încercând să obţină o conciliere, Carol îl trimise pe Commines la proveditorii[6] veneţieni, poruncindu-i să le spună că stăpânul său nu dorea decât să-şi continue liniştit drumul spre casă, fără a căşuna şi fără a i se căşuna vreun necaz. În aşteptarea răspunsului, regele îşi petrecu noaptea foarte neliniştit. Toată ziua fusese înnorat afară, iar dacă începea să plouă, cum era de aşteptat, râul Taro, care acum mai putea fi trecut prin vad, a doua zi ar fi constituit un obstacol greu de depăşit. Sau poate că italienii amânau dinadins lucrurile, pentru a înrăutăţi situaţia oştirii franceze. Într-adevăr, când s-a înserat, a izbucnit o furtună cumplită care a bântuit toată noaptea, făcând să se zguduie munţii de bubuitul tunetelor şi brăzdând cerul cu fulgere. Taro, care în ajun fusese un râu liniştit, acum se preschimbase într-un torent vijelios. Între timp, Commines şi proveditorii veneţieni încercaseră în zadar să înlăture lupta. Îngrijorat, Carol ordonă armatei sale să treacă

totuşi râul, ceea ce soldaţii şi făcură, călăreţii având apa până la pulpe, iar infanteriştii ţinându-se de cozile cailor. Dar îndată ce trecură pe malul celălalt, se treziră atacaţi de ostile italiene. Obosiţi, flămânzi, uzi leoarcă, francezii fură cuprinşi brusc de acea "furia franceze", cum ziceau cu spaimă italienii. Cât ai clipi din ochi, Carol al VIII-lea şi armata sa distruseră toate calculele strategice ale inamicului, care de mai bine de un secol uitase ce erau luptele adevărate, crâncene şi sângeroase, complăcându-se mai mult într-un fel de turniruri cărora le ziceau războaie. Aşa că, speriaţi, se întoarseră cu spatele şi o luară la goană, trecând în mare neorânduială râul şi mai umflat de ploaia care reîncepuse să toarne cu găleata chiar din clipa în care francezii ajunseseră pe malul celălalt. Câţiva propuseră să-i urmărească pe cei învinşi, dar mareşalul Gie, domnul de la Trimouille şi ducele de Guise spuseră că şi oamenii şi caii erau foarte obosiţi şi n-avea nici un rost să-i mai urmărească pe cei ce dăduseră bir cu fugiţii într-un mod atât de ruşinos.

Carol al VIII-lea se retrase într-un sătuc de pe malul stâng al râului Taro şi trase la o casă sărmană unde-şi scoase hainele ude. Dintre toţi soldaţii şi căpitanii săi, era poate cel care luptase cu cea mai mare înflăcărare.

În timpul nopţii, râul Taro se umflă atât de tare, încât armata italiană, chiar de-ar fi vrut să se întoarcă şi să-i înfrunte din nou pe francezi, n-ar mai fi putut.

După acea strălucită victorie, nevrând să dea impresia că fuge, regele rămase toată ziua acolo, iar seara se duse să doarmă la Medesena, cătun situat la o milă mai jos de sătucul unde se odihnise după luptă. În timpul nopţii, gândindu-se că fusese destul pentru onoarea armatei sale, învingând o oaste de aproape cinci ori mai mare ca a sa, ucigând peste trei mii de oameni şi aşteptându-l pe inamic o zi şi jumătate ca să-şi ia revanşa, le

porunci ostaşilor să aprindă mai multe focuri pentru ca duşmanul să creadă că încă mai erau acolo. Apoi, urcându-se pe cai, plecară fără să facă zgomot şi se îndreptară către Borgo-San-Domino.

În vremea asta, Papa se întoarse la Roma, unde primi câteva veşti care-l bucurară. Află că Ferdinand trecuse din Sicilia în Calabria cu o mie de voluntari şi cu un mare număr de călăreţi şi pedestraşi spanioli trimişi de Ferdinand şi Isabela, printre care se afla şi faimosul Gonzalvo de Cordoba, unul dintre reputaţii luptători spanioli a cărui aureolă nu fusese întunecată decât de înfrângerea de la Seminara. Cam în acelaşi timp flota franceză a fost înfrântă de flota aragoneză. În sfârşit, bătălia de pe malul râului Taro, deşi pierdută de confederaţi, pentru Papă constituia totuşi o victorie, pentru că îi îngăduia să se întoarcă spre duşmanul său neînduplecat, Carol al VIII-lea. Înţelegând că nu mai avea a se teme de el, trimise lui Carol al VIII-lea, care se oprise la Torino, o scrisoare prin care — în virtutea autorităţii sale pontificale — îi poruncea să plece din Italia şi să-şi recheme trupele pe care le lăsase în Neapole în termen de zece zile. Dacă nu, avea să fie excomunicat şi obligat să compară în faţa sa. Carol îi răspunse că:

1. Nu înţelege cum Papa, şeful ligii, îi porunceşte să plece din Italia, când confederaţii încercaseră — deşi fără folos, după cum ştie şi Sanctitatea Sa — să-i taie orice posibilitate de a se întoarce în Franţa.

2. În privinţa rechemării trupelor din Neapole, nu era chiar atât de lipsit de evlavie să facă acest lucru, deoarece trupele sale intraseră în acel regat cu consimţământul şi binecuvântarea Papei.

3. Cât despre reîntoarcerea lui în capitala lumii creştine, se mira din cale-afară că Papa îi putea cere un asemenea lucru, deoarece, cu şase săptămâni mai înainte, plecând din Neapole, voise să-l vadă pe Sfântul Părinte şi să i se închine, dar

acesta se închisese în castelul său, nevrând să-l primească. Dacă Sanctitatea Sa dorea cu tot dinadinsul acest lucru, îi făgăduia să se reîntoarcă în Italia de îndată ce avea să-şi rezolve treburile care-l chemau acum în regatul său.

Oricât de trufaş şi de ironic ar fi fost acest răspuns, Carol al VIII-lea a fost totuşi constrâns să se supună, în parte, poruncilor Papei. În ciuda ostaşilor elveţieni pe care-i primise în ajutor, a fost constrâns să încheie cu Ludovic Sforza o pace prin care se angaja să-i cedeze oraşul Novarra, în vreme ce Gilbert de Montpensier şi d'Aubigny — după ce apăraseră Calabria, Bazilicata şi Neapole timp de treizeci şi două de zile — au fost siliţi să semneze, în 20 iulie 1496, capitularea din Atella prin care se stipula cedarea tuturor oraşelor şi fortăreţelor din Neapole regelui Ferdinand al II-lea.

Din păcate, Ferdinand nu s-a putut bucura decât două luni de zile de oraşele şi de fortăreţele sale, murind în cursul lunii septembrie de un fel de sfârşeală, cu toate îngrijirile soţiei sale, ce n-au mai putut drege răul pe care-l făcuse marea ei frumuseţe. I-a urmat imediat la tron unchiul său Frederic.

Şi astfel, în decursul celor trei ani de când era Papă, Alexandru al VI-lea a văzut perindându-se pe tronul Neapolelui cinci regi: Ferdinand I, Alfons al II-lea, Carol al VIII-lea, Ferdinand al II-lea şi Frederic.

Toate acele zgâlţâituri ale tronului şi acea succedare rapidă a suveranilor erau cât se poate de avantajoase Papei, pentru că fiecare nou rege nu era cu adevărat rege fără învestitura pontificală. Şi-a zis deci că venise în sfârşit momentul să se gândească şi la sine, să se întărească în scaun şi să se îmbogăţească, sprijinindu-se în primul rând pe cei doi fii ai săi: Francesco, duce de Gandia, care trebuia să ocupe cele mai mari slujbe laice şi Cezar, cardinal de Valentino, care trebuia să ocupe

cele mai înalte funcţii ecleziastice. În acest scop, mai numi încă patru cardinali spanioli, ridicând astfel la douăzeci şi doi numărul compatrioţilor lor din Sfântul Colegiu, asigurându-şi în felul acesta o majoritate sigură şi constantă.

Prima necesitate a politicii pontificale era de a descurca locul de toţi acei mici seniori, aşa-zişii "vicari ai Bisericii" pe care Alexandru îi numea "cătuşele papalităţii". De fapt, el începuse mai demult această treabă, încă de când încăierase familiile Orsini şi Colonna. Dar iată că, în imprudenţa lor, Orsini — vechi prieteni ai Papei — trecuseră în solda francezilor şi intraseră împreună cu aceştia în regatul Neapole, aşa încât Virginio, unul dintre principalii şefi ai acestei familii, fusese prins şi luat prizonier de către Ferdinand al II-lea. Era o ocazie pe care Papa nu putea s-o lase să-i scape. După ce l-a somat pe regele Neapolelui să nu cumva să-l elibereze pe cel pe care-l declarase rebel încă din 1 iunie 1496, în 26 octombrie — adică în primele zile ale domniei lui Frederic, care urma să aibă nevoie de învestitura sa — dădu în consistoriu o sentinţă de confiscare a averii lui Virginio Orsini şi a familiei sale. Şi ca răzbunarea lui să fie deplină, le trimise vorbă fraţilor Colonna că-i iartă cu condiţia ca — sub comanda fiului său Francesco, duce de Gandia — să execute ei acea sentinţă împotriva familiei Orsini, slăbindu-i astfel pe amândoi, până când avea să-i atace el, făcându-i pe învingătorii celor învinşi să dispară şi ei. Cu toate că planul era diabolic, familia Colonna îl acceptă. Ducele de Gandia a fost numit general al Bisericii, prilej cu care tatăl său i-a înmânat însemnele noii funcţii în biserica Sfântului Petru din Roma.

Lucrurile au mers la început aşa cum a nădăjduit Alexandru al VI-lea şi înainte de sfârşitul anului armata pontificală s-a văzut stăpână pe un mare număr de castele şi fortăreţe ce aparţineau familiei Orsini. Aceştia se socoteau de acum

pierduţi, când iată că regele Carol al VIII-lea — la care ei nu mai trăgeau nădejde să-i ajute, fiindcă era mult prea ocupat cu propriile sale probleme — îi trimise totuşi în sprijinul lor pe Carlo Orsini, fiul lui Virginio şi pe Vitellozo Vitelli, fratele lui Camilo Vitelli, unul dintre cei trei mari şi viteji condotieri ai Italiei, care intrase în slujba Franţei şi care luptase ca un leu în bătălia câştigată de francezi pe malul râului Taro.

Cei doi căpitani ale căror curaj şi abilitate erau cunoscute, aduceau cu ei o mare sumă de bani cu care îi răsplătise Carol al VIII-lea. Aşa că de îndată ce ajunseră la Cittâ di Castello, centrul micii lor suveranităţi, şi-şi manifestară intenţia de a recruta un corp de jandarmerie, se prezentară o mulţime de bărbaţi dornici să se angajeze sub steagurile lor. În curând şi-au alcătuit o mică armată — şi, cum observaseră cu atenţie, la francezi, organizarea militară a armatei lor, îşi însuşiră toate îmbunătăţirile, aplicându-le trupelor lor. Îmbunătăţirile constau mai ales în anumite schimbări aduse artileriei, înlocuind suliţele obişnuite cu altele ce se asemănau ca formă cu cele ale elveţienilor, dar care erau cu două picioare mai lungi. Apoi Vitellozo Vitelli făcu trei sau patru luni exerciţii cu soldaţii săi în mânuirea noilor arme. Când a văzut că le puteau întrebuinţa cu folos, s-au îndreptat spre Bracciano, asediat de ducele de Urbino. Generalul veneţian, aflând despre venirea lui Vitellozo Vitelli, vrând să-l scutească de o parte din osteneală, i-a ieşit înainte. Cele două armate s-au întâlnit pe drumul spre Soriano şi au început a se lupta. Armata pontificală avea un corp de opt sute de germani pe care ducii de Urbino şi de Gardia contau foarte mult şi pe bună dreptate, fiindcă germanii erau socotiţi, după elveţieni, cei mai buni luptători din lume. Dar Vitellozo Vitelli i-a atacat pe acei soldaţi de elită cu infanteria sa înarmată cu suliţele ei lungi, care-i străpunseră fără milă, germanii neputându-le

provoca nici un rău cu suliţele lor, care erau cu aproape patru picioare mai scurte. Speriaţi de noile arme, care făceau adevărate ravagii în rândurile lor, germanii o luară la fugă, târându-l după ei şi pe ducele de Gandia, rănit de o lance la obraz. Ducele de Milano, care luptase în ariergardă, a fost luat prizonier împreună cu toată artileria şi bagajele armatei învinse.

Dar acel succes, oricât de mare ar fi fost el, nu l-a făcut pe Vitellozo Vitelli să se umfle până într-atâta în pene încât să nu-şi mai dea seama de situaţia în care se afla. Înţelese că Orsini şi el erau mult prea slabi pentru a susţine un asemenea război; că mica lor avere se va epuiza în curând şi soldaţii, neplătiţi, se vor risipi odată cu ea. Se grăbi deci să facă propuneri de pace pe care el nu le-ar fi acceptat dacă ar fi fost învins.

Condiţiile au fost acceptate imediat de Papă, care între timp a primit vestea că Trivulcio trecuse Alpii şi intrase în Italia cu trei mii de elveţieni. S-a hotărât ca Orsini să plătească şaptezeci de mii de florini despăgubiri de război şi să se facă schimb de prizonieri fără nici un fel de răscumpărare, cu excepţia ducelui de Urbino.

Până când vor plăti banii, fraţii Orsini amanetară cardinalilor Sforza şi San-Severino fortăreţele Anguillora şi Cervetri. Dar cum în ziua fixată pentru plată nu avură banii necesari, cerură drept răscumpărare, pentru ducele de Urbino, patruzeci de mii de ducaţi de aur, sumă ce echivala cu cheltuielile de război. De data asta Papa nu se mai târgui şi plăti până la ultimul ban răscumpărarea cerută de duşmanii săi. La rândul său le trimise — lui Carlo Orsini şi lui Vitellozo Vitelli — cadavrul lui Virgilio. Printr-o ciudată fatalitate, prizonierul murise cu opt zile înainte de semnarea tratatului de pace, de aceeaşi moarte de care murise şi Djem, fratele lui Baiazid.

De îndată ce s-a semnat pacea, Papa s-a trezit cu Prosper Colonna şi cu Gonzalo de Cordova,

care -trimişi de Frederic — sosiră la Roma cu o oaste alcătuită din soldaţi napolitani şi spanioli.

Între timp, veni solemnitatea slujbei din ziua Adormirii Maicii Domnului (15 august), la care a fost invitat şi Gonzalvo. Ajungând în faţa cavaleriei pontificale, acesta s-a aşezat în stânga ducelui de Gandia, care stârnise admiraţia tuturor atât prin frumuseţea sa, cât şi prin luxul desfăşurat la acea sărbătoare. Într-adevăr, suita lui era îmbrăcată în nişte livrele atât de frumoase şi de costisitoare, cum nu se mai văzuseră până atunci în Italia. Toţi pajii şi valeţii erau urcaţi pe cai pur-sânge, cu valtrapuri de catifea şi cu franjuri de argint, iar printre franjuri atârnau din loc în loc clopoţei din acelaşi metal. Cât despre Francesco, acesta era îmbrăcat în veşminte de brocart cu fir de aur şi purta la gât un şirag din cele mai mari şi mai strălucitoare perle din Orient, iar în jurul pălăriei în formă de tocă avea un lanţ de aur împodobit cu diamante dintre care cel mai mic valora mai bine de douăzeci de mii de ducaţi de aur. Acea măreţie ieşea cu atât mai mult în relief cu cât contrasta cu veşmintele simple ale fratelui său, Cezar Borgia, al cărui costum de cardinal nu admitea nici un fel de podoabe. De aici şi dubla gelozie a lui Cezar, care-l privea cu o ură fără margini pe acest frate al său atât de frumos şi de bogat. În clipa aceea cardinalul Valentino a hotărât să scape de tânărul de care se lovea mereu atât în ceea ce priveşte ambiţia, cât şi dragostea. Cât despre ducele de Gandia — spune istoricul Tommaso —, a apărut la acea serbare în toată măreţia şi frumuseţea lui, acea ultimă pompă fiind cea care a precedat-o, pe cea a înmormântării sale.

Sub pretext că ia parte la solemnitate, Lucreţia venise şi ea la Roma, dar în realitate, aşa cum vom vedea în curând, pentru a fi instrumentul ambiţiei tatălui ei.

Cum Papa nu se mulţumise pentru fiul său mai mare doar cu triumful van al ostentaţiei şi al

orgoliului şi cum războiul cu fraţii Orsini nu dăduse roadele mult aşteptate, se decise — pentru a-i spori averea lui Francesco — să facă ceea ce făcuse Papa Calixt pentru el, adică să dezmembreze din Statul ecleziastic cetăţile Benevent, Terracina şi Pontecorvo, alcătuind un ducat pe care să i-l dea fiului său. Acea propunere făcută în plin consistoriu a fost aprobată imediat. Noua favoare acordată fratelui său mai mare l-a exaspert pe Cezar, care şi-a luat şi el partea din favorurile paterne, căci Papa l-a numit legat *a latere*[7] pe lângă Frederic, trebuind
ca în numele părintelui său să-i pună noului rege coroana pe cap.

În vremea asta Lucreţia, după ce a petrecut câteva zile împreună cu tatăl şi cu fraţii ei, s-a retras la mănăstirea Sfântului Sixt fără ca nimeni să cunoască motivul adevărat al acestei retrageri, necedând nici măcar în faţa rugăminţilor fierbinţi ale lui Cezar, care nutrea faţă de ea o dragoste pe cât de stranie, pe atât de denaturată şi care o implorase să-şi amâne acea despărţire de lume până în ziua când urma să plece el la Neapole. Încăpăţânarea surorii sale îl jigni profund. Căci din ziua în care ducele de Gandia se arătase la procesiune, în toată măreţia şi frumuseţea sa, observase că incestuoasa lui amantă se răcise de el, aşa că ura faţă de rivalul său sporise şi mai vârtos. În culmea furiei, poruncise şefului zbirilor săi să vina spre seară la el. Michelotto era obişnuit cu astfel de mesaje misterioase, care aproape întotdeauna aveau ca scop fie o iubire, fie o răzbunare. Or, cum şi într-un caz şi în celălalt era răsplătit cu largheţe, nu avea nici un motiv să nu fie prompt la întâlnirea cu stăpânul său.

În seara aceea, Cezar Borgia îl aştepta aşezat într-un jilţ, cu spatele la marele cămin din odaia sa, îmbrăcat într-o tunică lungă, neagră, de catifea, fără mâneci, prin ale cărei despicături se vedea vesta de satin de aceeaşi culoare. Într-o mână îşi

ţinea mănuşile, iar cu cealaltă se sprijinea pe teaca pumnalului cu lama otrăvită, de care nu se despărţea niciodată. Acesta era costumul pe care-l îmbrăca în expediţiile sale nocturne. Aşa că Michelotto n-a fost surprins văzându-l îmbrăcat astfel. În ochi avea o flacără mai sumbră ca de obicei, iar obrajii săi, palizi, acum erau livizi. Cezar îi făcu semn să închidă uşa, poruncă pe care Michelotto o execută imediat. Apoi, după un moment de tăcere, în timpul căreia ochii lui Borgia părură că vor să citească până în străfundul sufletului nepăsătorului său slujitor care stătea în picioare în faţa sa, zise cu un glas din care răzbătea un uşor accent ironic:

— Michelotto, cum îţi place costumul meu?

Oricât de obişnuit ar fi fost zbirul cu întrebările uneori cam ciudate ale stăpânului său, care nu intra niciodată direct în subiect, ci o lua întotdeauna pe ocolite, întrebarea i se păru atât de bizară, încât rămase o clipă descumpănit. Apoi, venindu-şi în fire, răspunse:

— Admirabil, monseniore! Datorită lui excelenţa voastră are aerul unui căpitan, aşa cum are de altfel şi inima.

— Mă bucur că asta ţi-e părerea, zise Cezar. Ştii care-i cauza că în loc de aceste veşminte, pe care nu pot să le port decât noaptea, sunt obligat să mă deghizez ziua în haine de cardinal şi să-mi petrec vremea mergând din biserică în biserică şi din consistoriu în consistoriu, în vreme ce ar trebui să conduc o oaste în care tu ai avea rangul de căpitan, în loc să fii şeful câtorva zbiri amărâţi?

— Da, monseniore! răspunse Michelotto, care încă de la primele cuvinte ghicise ce urmărea Cezar. Cauza tuturor acestor lucruri este monseniorul Francesco, duce de Gandia şi de Benevent, fratele mai mare al domniei-voastre.

— Ştii, continuă Cezar răspunzându-i lui Michelotto doar printr-un semn afirmativ din cap şi printr-un surâs amar, ştii cine are averi şi n-are o

scânteie de geniu, cine are cască de general şi n-are cap, cine are spadă şi nu e în stare s-o ţină în mână?

— Ducele de Gandia, răspunse Michelotto.

— Ştii, continuă Cezar, cine e cel care stă tot timpul în calea ambiţiilor, a îmbogăţirii şi a iubirii mele?

— Păi acelaşi duce de Gandia, zise Michelotto.

— Şi ce părere ai despre treaba asta?

— Cred că ar trebui să moară, răspunse cu răceală zbirul.

— Aşa cred şi eu, Michelotto, zise Cezar făcând un pas spre el şi strângându-i mâna. Singurul meu regret e că nu m-am gândit mai demult la treaba asta. Dacă anul trecut, când regele Franţei a intrat în Italia, aş fi avut în mână sabia şi nu cârja episcopală, la ora asta eram rege în vreun stat italian. Se vede limpede că Papa vrea să-şi sporească averea, numai că s-a înşelat asupra mijloacelor prin care poate face acest lucru. Pe mine trebuia să mă facă duce şi pe frate-meu cardinal. Cel ce vrea să-şi facă drum către un regat trebuie să treacă peste orice piedici, să meargă drept înainte, fără să-i pese de strigătul cărnii sale când calcă pe cei mai ascuţiţi spini. Un astfel de om, puternic şi curajos, trebuie să-şi deschidă calea în viaţă cu spada şi cu pumnalul şi să nu se teamă că-şi udă mâinile în propriul său sânge! Acela, în sfârşit, trebuie să urmeze exemplul dat de toţi întemeietorii de imperii, începând cu Romulus şi isprăvind cu Baiazid, care au ajuns regi numai după ce şi-au ucis fraţii. Ei bine, Michelotto, asta e şi situaţia mea şi află că sunt hotărât să nu dau înapoi. Acum ştii de ce te-am căutat. Crezi că pot conta pe tine?

Aşa cum era de aşteptat, Michelotto — care ştia că va fi plătit regeşte pentru crimă — răspunse că era gata să-i îndeplinească poruncile. Să-i spună doar în cât timp, în ce loc şi în ce mod trebuia

săvârşită fapta. Cezar îi răspunse că în privinţa timpului, era bine să fie făcută cât mai repede, pentru că el trebuia să plece la Neapole. Locul şi modul de execuţie depindeau de împrejurări; că trebuia să pândească ocazia şi, când va găsi momentul favorabil, să lovească.

A doua zi după această discuţie cu Michelotto, Cezar află că trebuia să plece din Roma joi, 15 iunie. În 14, mama sa îl pofti să mănânce la ea. Masa era dată în cinstea plecării lui la Neapole. Michelotto primi ordin ca pe la unsprezece noaptea să fie pe aproape. Masa fusese aşezată afară, sub o boltă de viţă, în curtea casei pe care o avea Vanozza aproape de San-Pietro. Musafirii erau: Cezar Borgia, adică sărbătoritul, ducele de Gandia, fratele lui mai mic, prinţul de Squillace, dona Sancia, soţia lui, cardinalul de Mont-Real, Francesco Borgia, fiul Papei Calixt al III-lea, don Roderico Borgia, căpitanul palatului apostolic, don Godefroy, fratele cardinalului Giani Borgia, pe atunci legat în Perugia şi Alfons Borgia, nepotul Papei. Se adunase întreaga familie, afară de Lucreţia, care, retrăgându-se la mănăstire, nu putuse veni.

Masa a fost deosebit de reuşită, Cezar a fost mai vesel ca de obicei, iar ducele de Gandia părea că nu fusese niciodată mai fericit. În toiul banchetului, un om mascat îi aduse o scrisoare. Ducele rupse sigiliul, o citi şi, roşind de bucurie, nu rosti decât atât:

— Bine, mă voi duce!

Ascunse scrisoarea în buzunarul tunicii, dar oricât de mult s-ar fi grăbit să facă acest lucru, Cezar avu vreme să-şi arunce ochii asupra ei şi să recunoască scrisul Lucreţiei. Între timp, mesagerul se retrăsese fără ca nimeni altul decât Cezar să fi observat acest lucru.

În acea epocă era obiceiul, dragi cititori, ca scrisorile de dragoste să fie aduse de bărbaţi

mascaţi sau de femei ce-şi ascundeau chipul sub un văl.

La ora zece, Francesco se ridică de la masă şi, cum aerul era plăcut şi pur, se plimbă o vreme pe sub minunaţii pini ce umbreau casa Vanozzei, fără însă ca Cezar să-l piardă din vedere. La unsprezece, ducele de Gandia îşi luă rămas bun de la mama sa. Cezar făcu la fel, pretextând că voia să meargă la Vatican ca să-şi ia rămas bun de la Papă, deoarece a doua zi trebuia să pornească la drum de cu noapte. Pretextul era cu atât mai plauzibil cu cât Papa avea obiceiul să stea treaz până la două sau trei dimineaţa.

Cei doi fraţi ieşiră împreună din curte, urcară pe caii care-i aşteptau la poartă, merseră împreună până la palatul Borgia — locuit de Ascanio Sforza, care-l primise în dar de la Papă —, apoi Francesco se despărţi de fratele său spunându-i, cu un surâs, că nu credea să se întoarcă acasă decât după câteva ceasuri, întrucât era aşteptat de o preafrumoasă doamnă. Cezar îi răspunse că era stăpân pe timpul lui, că-l putea folosi cum credea de cuviinţă, după care îi ură noapte bună. Ducele de Gandia o luă la dreapta, Cezar o luă la stânga. Cezar observase însă că strada pe care o apucase fratele său ducea la mănăstirea Sfântului Sixt unde se retrăsese Lucreţia. Făcând această remarcă ce-i confirma bănuielile, se îndreptă spre Vatican, unde-l găsi pe Papă, de la care-şi luă rămas bun şi care-l binecuvânta.

Începând din acel moment, totul devine misterios ca şi întunericul în care s-a petrecut cumplita dramă pe care ne pregătim s-o istorisim.

Despărţindu-se de fratele său, ducele de Gandia şi-a trimis îndărăt oamenii care-l însoţeau, păstrându-l lângă sine doar pe valetul său de încredere, în compania căruia s-a îndreptat spre Piaţa Giudecca. Ajuns acolo, l-a găsit pe omul mascat care-i adusese scrisoarea în timpul mesei. Atunci i-a poruncit valetului să-l aştepte în acel

loc, spunându-i că în cel mult două ceasuri avea să se întoarcă. Într-adevăr, la ora indicată, ducele de Gandia se înapoie, îi spuse omului mascat care-l însoţea că putea să plece, iar el şi valetul se îndreptară spre casă. Dar de îndată ce dădu colţul după ghetoul evreiesc, patru oameni pe jos, conduşi de un al cincilea, care era călare, se aruncară asupra lui. Crezând că avea de-a face cu nişte hoţi, ducele de Gandia spuse cine era. Dar în loc ca acel nume să oprească pumnalele ucigaşilor, el, dimpotrivă, spori furia loviturilor şi ducele se prăbuşi mort, alături de valetul său, care trăgea să moară.

Atunci omul aflat pe cal, care privise nemişcat şi impasibil săvârşirea acelei crime abominabile, îşi apropie calul, cu spatele, de cadavru. Cei patru ucigaşi puseră mortul pe crupă şi, mergând alături, o porniră pe străduţa ce ducea spre biserica Santa-Maria-in-Monticelli. Cât despre nefericitul valet, pe care-l crezuseră mort, îl lăsară pe caldarâm. Cum după o vreme a început să geamă, a fost auzit de nişte oameni ce locuiau într-o cocioabă apropiată. L-au luat şi l-au pus pe un pat, unde a murit aproape imediat, fără să poată spune nimic despre acel asasinat.

Ducele a fost aşteptat toată noaptea şi toată dimineaţa următoare. Apoi aşteptarea s-a preschimbat în teamă, iar teama în spaimă. Slujitorii s-au dus la Papă şi i-au spus că, după ce plecase de la mama sa, ducele de Gandia nu mai apăruse în palatul lui. Alexandru îşi mai făcu iluzii toată ziua, crezând că fiul său rămăsese la vreo ibovnică şi că aştepta să se întunece pentru a se întoarce acasă. Dar noaptea trecu aşa cum trecuse şi ziua şi ducele nu mai apăru. Tulburat de nişte presimţiri triste, Papa căzu în cea mai neagră disperare, neputând spune altceva, în toiul hohotelor de plâns şi al suspinelor, decât atât:

— Căutaţi-l, căutaţi-l, ca măcar să ştiu cum a murit! Atunci toţi cei din jurul lui se puseră pe

căutat, fiindcă ducele de Gandia era foarte iubit de toată lumea. În urma cercetărilor întreprinse în oraş, nu se descoperi însă decât trupul valetului ucis. Atunci toţi îşi ziseră că probabil fusese aruncat în Tibru. Au început deci să bată malurile apei. Au fost interogaţi toţi luntraşii şi pescarii de pe strada Ripetta care ar fi putut să vadă, fie din case, fie din bărcile lor, ce se petrecuse pe malul fluviului cu două nopţi în urmă. Dar nimeni nu ştia nimic. Abia pe strada del Fantanone găsiră în sfârşit un om care le spuse ce anume văzuse el în noaptea de 14 spre 15 iunie. Era un slavon pe nume Georges, care dusese cu barca o încărcătură de lemne.

— Domnilor, zise el, miercuri, după ce am depus lemnele pe uscat, am rămas în barcă să mă odihnesc puţin în aerul răcoros al nopţii, uitându-mă totuşi ca nu cumva să vină careva şi să-mi fure lemnele. Pe la ceasurile două dimineaţă, am văzut venind pe străduţa din stânga bisericii Sfântul Gerónimo doi oameni pe jos, care s-au uitat cu atenţie în jur să vadă dacă nu trecea careva pe acea stradă. După ce s-au asigurat că strada era pustie, au mai ieşit încă doi, însoţiţi de un al treilea, călare pe cal. Pe crupa calului se afla un om mort. Doi dintre cei patru necunoscuţi au apucat mortul, unul de cap şi altul de picioare şi i-au făcut vânt în apă. Atunci l-am auzit pe cel călare întrebând: "S-a făcut?" "Da, monseniore!" i-a răspuns unul din cei patru. Apoi văzând mantia mortului, care plutea pe apă, a întrebat ce era obiectul acela negru. "E mantia mortului, monseniore", a zis unul. Apoi a luat câteva pietre şi le-a aruncat asupra mantiei, făcând-o să se scufunde. După ce mantia a dispărut, cei cinci au plecat. Asta e tot ce am văzut şi-am auzit, zise omul.

La aceste vorbe, care răpeau orice speranţă celor ce mai aveau vreuna, unul dintre slujitorii Papei îl întrebă pe slavon de ce nu se dusese să spună guvernatorului ceea ce văzuse. Dar acesta

răspunse că văzuse de mai bine de o sută de ori oameni aruncaţi astfel în fluviu, fără să fi auzit pe cineva neliniştindu-se din pricina asta. Fusese convins că nici acelui cadavru nu trebuia să-i acorde mai multă importanţă decât celorlalte.

Călăuziţi de acele informaţii, slujitorii Papei îi convocară pe toţi luntraşii care obişnuiau să navigheze pe Tibru, făgăduind o recompensă mare celui care va găsi cadavrul ducelui. În aceeaşi zi — într-o vineri — luntraşii scoaseră din apă două cadavre dintre care unul era al ducelui. Cercetând cadavrul, îşi dădură imediat seama de cauza morţii: bietul tânăr fusese străpuns cu sălbăticie, de nouă ori, cu pumnalele. Nimeni nu se atinsese nici de hainele sale — l-au găsit îmbrăcat cu tunica lui fără mâneci, cu mănuşile vârâte sub centură —, nici de punga sa plină cu aur. Deci fusese ucis nu pentru bani, ci din răzbunare. Barca în care se afla cadavrul urcă pe Tibru până la castelul San-Angelo, unde fu depus cel ce fusese ducele de Gandia. Slujitorii se duseră apoi la palatul ducelui şi aduseră veşmintele minunate pe care le purtase tânărul în ziua procesiunii. Scoţându-i hainele ude, îl îmbrăcară în acel costum plin de măreţie şi-i puseră alături insignele de general al Bisericii. Francesco rămase astfel expus toată ziua fără ca tatăl lui, disperat, să aibă curajul să vină să-l vadă. În sfârşit, când s-a întunecat, cei mai demni şi mai fideli slujitori ai săi îl duseră la biserica Madona Poporului, cu toată pompa cuvenită fiului unui Papă. În vremea asta, Cezar Borgia punea cu mâinile sale pătate de sânge coroana pe capul lui Frederic de Aragon.

Acea lovitură străpunsese crunt inima lui Alexandru al VI-lea. Cum la început nu ştiu pe cine să bănuiască, dădu ordinele cele mai severe ca ucigaşii să fie găsiţi. Dar încetul cu încetul sângerosul adevăr îi sări în ochi. Văzu că lovitura care aproape că-l doborâse pornise din propria lui familie. Atunci disperarea sa aproape că atinse

marginile nebuniei. Alergând ca un smintit prin apartamentele Vaticanului, cu hainele sfâşiate şi cu cenuşă pe cap, intră în plin consistoriu şi plângând în hohote, îşi mărturisi păcatele din tinereţe, arătând că nenorocirea care-l lovise se datora celui care era carne din carnea sa şi sânge din sângele său, recunoscând că era o justă pedeapsă a lui Dumnezeu. Apoi, retrăgându-se într-una dintre camerele cele mai secrete şi mai întunecoase din palat, se închise acolo, spunând că voia să se lase să moară de foame. Şi, într-adevăr, vreme de şaizeci de ore nu mancă nimic şi nu se odihni, nerăspunzând celor care băteau zadarnic în uşă decât prin gemete, ca o femeie, sau prin răcnete, ca o fiară înjunghiată.

Noua lui ibovnică Giulia Famese — căreia i se spunea Giulia Bella, până într-atât era de frumoasă —, văzând că nu-l poate potoli, s-a văzut silită să se ducă s-o caute pe Lucreţia, acea fiică de două ori iubită. Lucreţia părăsi mănăstirea unde-l plângea pe ducele de Gandia şi veni să-şi consoleze tatăl. La auzul glasului ei, uşa se deschise şi abia atunci putu şi cardinalul Segovia — care stătea de aproape două zile îngenuncheat pe prag — să intre şi să-i aducă puţin vin şi ceva de mâncare Papei. Alexandru rămase singur cu Lucreţia trei zile şi trei nopţi, apoi reapăru în public, dacă nu consolat, cel puţin liniştit. Căci Guicciardini ne asigură că fiica sa îl făcuse să priceapă cât era de periculos să mai vorbească în faţa ucigaşului despre dragostea fără margini pe care i-o purtase victimei.

Cezar Borgia îşi prelungi şederea la Neapole atât pentru a da durerii paterne timpul necesar să se liniştească, cât şi pentru a duce cu bine la capăt o negociere secretă despre care-i vorbise tatăl său şi care consta în propunerea ca sora sa, Lucreţia, să se mărite cu don Alfons de Aragon, duce de Bicelli şi prinţ de Salerne, fiul natural al lui Alfons al II-lea şi fratele donei Sancia, cumnata sa. E adevărat

că Lucreţia era măritată cu don Alfons, senior de Pesaro. Dar Papa de asta era Papă, ca să aprobe, dar mai ales să desfacă unele căsătorii, aşa că nimeni nu trebuia să se sesizeze din pricina unui lucru atât de puţin important.

Spre sfârşitul lunii august, se auzi că legatul, isprăvindu-şi treburile pe care le avusese în Neapole, se întorcea la Roma. Într-adevăr, în 5 septembrie, adică la aproape trei luni de la moartea ducelui de Gandia şi a doua zi, în 6, Cezar merse la biserica Santa-Maria-Novella, la uşa căreia îl aşteptau călare, după obicei, cardinalii şi ambasadorii Spaniei şi ai Veneţiei, care-l duseră la Vatican, unde-l aştepta Sanctitatea Sa. Intrat în consistoriu după ceremonialul de primire, Papa l-a binecuvântat şi l-a îmbrăţişat. Apoi, însoţit de aceiaşi cardinali şi ambasadori, a fost condus în apartamentul său de unde, de îndată ce a rămas singur, a trecut în apartamentul Papei, căci fiul şi tatăl aveau o mulţime de lucruri să-şi spună, dar în nici un caz despre ducele de Gandia. Căci din ziua morţii sale numele acestuia n-a mai fost rostit, ca şi cum n-ar fi existat niciodată.

Adevărul e că Cezar aducea veşti bune. Frederic consimţise la uniunea propusă. Căsătoria dintre Sforza şi Lucreţia a fost imediat anulată pe motiv că soţul era neputincios. Pe urmă, Papa a poruncit să se dezgroape cadavrul lui Djem, care — după cum ne amintim — valora trei sute de mii de ducaţi de aur.

Aşa cum dorise, Cezar a luat locul ducelui de Gandia pe lângă Papă. Evenimentul a fost marcat printr-un lung şir de serbări, baluri şi mascarade. Cezar şi-a aruncat cât colo roba de cardinal, a cărei culoare se pare că-l obosise şi a apărut îmbrăcat după moda franţuzească, urmat ca un rege, de cardinali, ambasadori şi gărzi. Oraşul pontifical, lăsat întocmai ca o curtezană să-şi facă de cap, nu fusese niciodată — spune cardinalul Viterbo — nici măcar pe vremea lui Nero şi a lui Heliogabal,

mai dornic de orgii, mai ahtiat după lux, mai însetat de sânge. Niciodată delatorii n-au dezonorat acea cetate în aşa hal, niciodată zbirii n-au pătat-o mai mult de sânge ca în acea epocă. Hoţii erau atât de numeroşi, iar îndrăzneala lor atât de mare, încât oamenii n-au mai cutezat să treacă dincolo de porţile oraşului, iar în curând nu s-au mai simţit în siguranţă nici înăuntru. Nici o casă, nici un turn nu erau în stare să-i mai apere. N-au mai existat nici dreptate, nici justiţie. Singurii stăpâni erau aurul, desfrâul şi puterea.

Dar cum aurul începu a se topi în curând, ca într-un cuptor, Alexandru al VI-lea şi fiul său râvniră la averea celor care-l aleseseră Papă prin simonie. Prima încercare o făcură cu arhiepiscopul de Cosenza. Şi iată cum:

Cu câtva timp în urmă, Papa acordase o dispensă unei călugăriţe de neam mare, ultima moştenitoare a casei regale a Portugaliei, de a se mărita cu fiul natural al ultimului rege. Or, acea căsătorie era prejudiciabilă lui Ferdinand şi Isabelei, regele şi regina Spaniei. Alexandru negă că ar fi dat acea aprobare pentru care primise şaizeci de mii de ducaţi şi-l acuză pe arhiepiscopul de Cosenza, secretar apostolic, de a fi eliberat o dispensă falsă. Sub povara acestei acuzaţii, Cosenza a fost dus la castelul San-Angelo şi procesul său a început a-şi urma cursul.

Dar cum nu era atât de uşor să dovedeşti că omul era vinovat când dispensa fusese semnată chiar de Papă, cei doi ticăloşi — tatăl şi fiul — s-au gândit să recurgă la un vicleşug care nu putea da greş.

Într-o seară, arhiepiscopul de Cosenza îl văzu pe Cezar Borgia intrând în celula sa. Afabil şi foarte apropiat — căci ştia să se prefacă nemaipomenit de bine — îi explică arhiepiscopului încurcătura în care se afla Papa şi din care numai el putea să-l scoată. Arhiepiscopul răspunse că era gata s-o ajute pe Sanctitatea Sa cu tot ce-i va cere.

Atunci Cezar se aşeză de cealaltă parte a mesei la care-l găsise pe captiv sprijinit în coate când intrase şi-i expuse situaţia în care se afla Papa: gata să încheie o alianţă cu familia de Aragon — prin căsătoria Lucreţiei cu Alfons —, nu le putea mărturisi lui Ferdinand şi Izabelei că, pentru câţiva amărâţi de ducaţi semnase dispensa de căsătorie a călugăriţei portugheze întărindu-i astfel drepturile de moştenire asupra unei coroane la care Ferdinand şi Isabela nu aveau de fapt nici un drept. Dacă Papa ar fi mărturisit că semnase hârtia, s-ar fi năruit toate planurile sale de alianţă cu Aragonul şi scaunul pontifical s-ar fi zguduit din temelii. Arhiepiscopul de Cosenza trebuia deci să înţeleagă ce aştepta Papa de la devotamentul şi prietenia lui: să arate că de fapt el şi nu Papa iscălise acea dispensă. Or, cum judecarea unei astfel de fapte cădea în sarcina Papei, arhiepiscopul putea să-şi închipuie că pedeapsa va fi destul de blândă. Pe de altă parte, răsplata, la fel ca şi judecata, stătea tot în mâinile Papei, iar acea răsplată avea să fie regească, fiindcă urma să fie trimis, în calitate de legat, la nunta Lucreţiei cu Alfons, deoarece numai datorită devotamentului său putea avea loc acea nuntă.

Ahiepiscopul de Cosenza cunoştea bine oamenii cu care avea de-a face. Ştia că nu vor da înapoi din faţa nici unui mijloc pentru a-şi ajunge scopul. Ştia că se foloseau de acel praf alb, cu gust de zahăr, pe care era cu neputinţă să-l deosebeşti în mâncare şi care te putea ucide fulgerător sau lent, după cum doreau ei şi fără să lase vreo urmă. Cunoştea secretul cheii otrăvite ce se afla tot timpul pe şemineul Papei. Când acesta voia să scape de vreun cunoscut, îl ruga să descuie un anume dulap care, având broasca stricată, trebuia să vâri bine cheia în ea şi s-o răsuceşti de mai multe ori. Or, cheia avea un mic vârf otrăvit şi cel care o manevra nu se putea să nu se zgârie în el. Ei bine, acea zgârietură era mortală. Ştia de asemenea

că Cezar purta un inel cu două capete de leu pe care le întorcea cu gurile în afară când voia să strângă mâna cuiva care nu-i era pe plac. Atunci dinţii leului deveneau mai periculoşi decât dinţii unei vipere şi omul murea blestemându-l pe Borgia. Cedă deci, pe de o parte de frică, pe de alta gândindu-se la răsplată. Cezar se întoarse la Vatican înarmat cu preţioasa hârtie prin care arhiepiscopul de Cosenza recunoştea că era singurul vinovat pentru dispensa acordată călugăriţei.

După două zile, datorită dovezilor pe care arhiepiscopul binevoise să i le furnizeze, Papa — de faţă cu guvernatorul Romei, cu auditorul Camerei apostolice, cu avocatul şi procurorul fiscal — rosti sentinţa care-l condamna pe Cosenza la pierderea tuturor beneficiilor şi a funcţiilor ecleziastice, precum şi la confiscarea tuturor bunurilor sale. Cât despre persoana judecată, ea trebuia dată pe mâna magistratului civil. După alte două zile, magistratul civil se duse la puşcărie însoţit de doi grefieri, de doi servitori şi de patru gărzi pentru a îndeplini întocmai poruncile Papei. Grefierul desfăşură sulul pe care-l ţinea în mână şi-i citi condamnatului sentinţa. Servitorii îl dezbrăcară pe prizonier de veşmintele sale şi-l vârâră într-un cămeşoi gros, de cânepă, ce-i ajungea până la genunchi, într-o pereche de izmene la fel de grosolane, iar în picioare îi puseră nişte încălţări ordinare. Apoi cele patru gărzi, înşfăcându-l, îl duseră în una din cele mai adânci şi mai tainice celule din castelul San-Angelo, unde se găseau un pat, o masă, un scaun şi un crucifix de lemn. Drept orice distracţie, o lampă, o Biblie şi un Breviar, iar drept mâncare, două livre de pâine, un ulcior cu apă de băut şi altul mai mic, cu ulei pentru lampă. Ulcioarele cu apă şi cu ulei erau schimbate o dată la trei zile. După un an, sărmanul arhiepiscop muri de jale şi de disperare.

În ziua în care Cosenza a fost dus în celula subterană, Cezar Borgia, care condusese întreaga afacere, a fost pus de Papă în posesia tuturor bunurilor condamnatului.

Dar vânătorile, balurile şi mascaradele nu erau singurele distracţii ale Papei şi ale familiei sale. Din când în când mai aveau loc şi unele spectacole cam bizare. Vom vorbi doar despre două dintre ele: una era supliciul, cealaltă împerecherea unor iepe. Dar cum şi una şi alta oferă amănunte de care nu vreau să-l privăm pe cititorul nostru, să-l lăsăm să citească textul consemnat în Jurnalul său scris, în limba latină, de către Burchard:

"Cam în acea vreme — adică pe la începutul anului 1499 — a fost încarcerată o curtezană pe nume Corsetta, care avea ca amant pe un oarecare spaniol, Mauro, care venea s-o vadă îmbrăcat femeieşte şi care, din pricina acestui travesti, era numit «spaniola barbară». În urma acestui scandal amândoi au fost plimbaţi prin oraş, ea fără cămaşă şi jupon, ci doar cu rochia lui Mauro, neîncheiată în faţă şi care lăsa să i se vadă partea ruşinoasă, el îmbrăcat femeieşte, cu mâinile legate la spate şi cu fustele ridicate până peste burtă în aşa fel încât
toată lumea să-i vadă partea cu care păcătuise. După ce-au făcut înconjurul oraşului, cei doi au fost trimişi la închisoare. Dar în 7 aprilie, Mauro a fost scos şi condus împreună cu alţi doi deţinuţi pe Câmpul Florilor. Ajunşi la locul de execuţie, cei doi deţinuţi au fost spânzuraţi, iar Mauro condamnat să fie ars pe rug. O ploaie cu găleata survenită între timp a stins însă rugul, care n-a mai putut fi reaprins cu toate eforturile călăilor".

Acel accident neprevăzut a lipsit-o pe Lucreţia de partea cea mai spectaculoasă a

execuţiei. Dar tatăl său i-a făgăduit că o va despăgubi mai târziu, oferindu-i o altă distracţie.

Îl prevenim din nou pe cititor că-i vom înfăţişa tot o traducere din Jurnalul lui Allemand Burchard, care nu vedea în faptele cele mai sângeroase sau cele mai lubrice decât nişte întâmplări obişnuite pe care le înregistra cu impasibilitatea unui scrib, fără să le însoţească de nici o remarcă:

"În 11 noiembrie, un ţăran oarecare intrând în Roma cu două iepe încărcate cu nişte legături cu lemne, în momentul când trecu prin Piaţa San-Pietro, servitorii Sanctităţii Sale tăiară chingile, care căzură odată cu poverile şi duseră iepele în curtea aflată între palat şi poartă. Apoi deschiseră grajdurile şi patru armăsari începură a fugări iepele, nechezând, muşcându-le şi încălecându-le furioşi. Papa şi doamna Lucreţia — care stăteau la o fereastră aflată deasupra porţii palatului — se uitară, cu mare plăcere atât la acea luptă, cât şi la ceea ce a urmat!"

Vom face şi noi ca Burchard şi ne vom abţine de la orice comentariu.

Viclenia de care a dat dovadă Cezar Borgia faţă de arhiepiscopul de Cosenza a avut rezultatul dorit. Ferdinand şi Isabela nu mai puteau să-i impute Papei semnătura dispensei de care se plânseseră. Deci nimic nu se mai opunea căsătoriei Lucreţiei cu Alfons. Certitudinea îi produse o mare bucurie Papei, care dădea o importanţă deosebită acestui eveniment cu atât mai mult cu cât visa să-l însoare şi pe Cezar cu dona Carlotta, fata regelui Frederic.

Într-adevăr, după moartea fratelui său, Cezar dăduse dovadă că nu are nici o vocaţie pentru viaţa ecleziastică. Aşa că nimeni nu s-a mirat când Papa, adunând într-o dimineaţă consistoriul, s-a trezit cu Cezar care i-a spus de faţă, cu toţi că având în

vedere înclinările sale către viaţa lumească, îl ruga umil să-i retragă toate demnităţile ecleziastice ca să poată trăi liber şi mai ales să se poată însura. Îi rugă acelaşi lucru şi pe cardinalii din consistoriu făgăduindu-le, în schimbul libertăţii, toate bisericile, mănăstirile şi beneficiile sale. Auzind acest lucru, cardinalii îl rugară la rândul lor pe Papă să aprobe cererea tânărului. Papa, ca un tată bun ce era, aprobă imediat cererea. "Aşa că Cezar depuse purpura cu care nu avea nici o altă legătură — spune Tommaso Tommasi, istoricul său — decât faptul că era de culoarea sângelui."

Într-adevăr, renunţarea era urgentă şi el nu avea vreme de pierdut. Ducându-se într-o zi la vânătoare de unde se întorsese foarte obosit, Carol al VIII-lea se spălase pe cap cu apă rece şi, aşezându-se la masă, fusese lovit de apoplexie. Murise imediat, lăsând în locul său pe tronul Franţei pe Ludovic al XII-lea, care avea două mari slăbiciuni, una mai nefericită decât alta: plăcerea de a face noi cuceriri şi dorinţa de a avea copii. Alexandru al VI-lea, care pândea orice schimbare politică, văzuse dintr-o privire avantajele pe care le putea trage în urma urcării pe tron a noului rege. Ludovic al XII-lea avea nevoie de ajutorul său temporal pentru expediţia pe care o pregătea împotriva Milanului, asupra căruia — aşa cum am mai spus — avea dreptul prin bunica sa, Valentina Visconti; avea de asemenea nevoie şi de ajutorul său spiritual pentru a se despărţi de soţia sa, Jeanne, fiica lui Ludovic al XI-lea, care era stearpă şi monstruos de diformă şi cu care nu se însurase decât de teama pe care i-o insuflase tatăl său. Alexandru era gata să satisfacă ambele cereri ale lui Ludovic al XII-lea şi să-i mai dea în plus şi pălăria de cardinal pentru Georges d'Amboise, prietenul său, dacă, la rândul lui, regele Franţei voia s-o determine pe tânăra Carlotta — aflată la Curtea lui — să se mărite cu fiul sau, Cezar.

Această negociere înaintase destul de mult încă de pe vremea când Cezar Borgia renunţase la purpura cardinalescă şi îmbrăcase veşmântul laic la care râvnise atâta. Aşa că seniorul de Villeneuve, trimisul lui Ludovic al XII-lea, care trebuia să-l ducă pe Cezar în Franţa, sosi la Roma şi se înfăţişă fostului cardinal. Acesta îi făcu — vreme de o lună — onorurile Romei, cu un lux fără egal, aşa cum ştia el să-i primească pe toţi cei de care avea nevoie. Plecarea lor a fost precedată de un curier al Papei prin care acesta poruncea oraşelor pe unde urmau să treacă cei doi şi suita lor să-i întâmpine cu multă cinste şi respect. Acelaşi ordin a fost dat şi în Franţa, unde s-a pus la dispoziţia iluştrilor călători o gardă atât de numeroasă şi unde lumea a venit într-un număr atât de mare să-i vadă, încât, după ce au trecut de Paris, oamenii din suita lui Cezar au scris la Roma că n-au văzut, în Franţa, nici copaci, nici case, nici ziduri, ci doar bărbaţi şi femei şi razele soarelui. Fiind la vânătoare, regele i-a ieşit oaspetelui său în întâmpinare. Şi cum ştia că Cezar ţinea mult la numele de Valentino, pe care-l purtase şi când fusese cardinal şi pe care continuase să-l poarte în calitate de conte, i-a dăruit oraşul Valence din Dauphine şi titlul de duce, cu un venit de douăzeci de mii de franci, Cezar devenind astfel duce de Valentinois. Apoi, după ce i-a făcut acel dar regesc şi a discutat cu el aproape două ceasuri, Ludovic l-a părăsit pentru a-i da răgazul de a-şi pregăti intrarea oficială în Franţa.

Asta s-a întâmplat miercuri, 18 decembrie 1498, când Cezar Borgia a intrat în oraşul Chinon cu o suită demnă de fiul unui Papă ce venea să se însoare cu fiica unui rege.

Cortegiul era alcătuit din douăzeci şi patru de catâri acoperiţi cu valtrapuri roşii purtând însemnele ducelui, încărcaţi cu lăzi sculptate şi cufere încrustate cu fildeş şi argint. Urmau apoi alţi douăzeci şi patru de catâri, dar cu valtrapuri

galbene cu dungi roşii şi încă zece cu valtrapuri din postav de aur în dungi: o dungă strălucitoare şi una mată.

În urma celor şaizeci şi opt de catâri veneau pufăind — ţinuţi în frâu de tot atâţia scutieri, ce mergeau pe jos — şaisprezece cai superbi de luptă. Aceştia erau urmaţi de optsprezece cai pur-sânge pe spatele cărora se aflau optsprezece copii între paisprezece şi şaisprezece ani, unul mai frumos ca altul, dintre care şaisprezece erau îmbrăcaţi în catifea roşie, iar doi în postav de aur: aceştia erau cei mai frumoşi dintre toţi, "ceea ce a făcut să se işte în mintea tuturor, spune Brantôme, ciudata bănuială a unor preferinţe nefireşti". În sfârşit, după cei optsprezece cai veneau şase catârce cu hamuri de catifea roşie, conduse de şase valeţi îmbrăcaţi în catifea de aceeaşi culoare.

Cel de-al treilea grup era alcătuit mai întâi din doi catâri cu valtrapuri din postav aurit, purtând fiecare câte două cufere în care se afla comoara ducelui: pietrele scumpe şi giuvaerurile pe care le ducea în dar miresei, relicve şi bule papale pe care Alexandru le trimisese în dar lui Ludovic al XII-lea. După ei veneau douăzeci de gentilomi îmbrăcaţi în veşminte ţesute cu fir de aur şi de argint, printre care Paul Orsini, precum şi o mulţime de baroni şi de cavaleri din principalele State ecleziastice.

Pe urmă, doi toboşari, un cântăreţ la rebec[8] şi patru soldaţi cântând din trâmbiţe de argint. Apoi, în mijlocul a patru lachei — îmbrăcaţi, doi în catifea roşie, doi în mătase galbenă — fură văzuţi domnul Georges d'Amboise şi monseniorul duce de Valentinois, călare pe cai pur-sânge. Cezar era îmbrăcat în mătase roşie, brodată cu fir de aur şi cu pietre scumpe. Toca îi era împodobită cu un dublu şirag de rubine mari cât alunele, care străluceau atât de tare, încât puteau fi asemuite doar cu pietrele preţioase din O mie şi una de nopţi. În plus, mai avea şi la gât un colier din aceleaşi pietre

scumpe, colier ce preţuia mai bine de două sute de mii de livre. Totul, începând de la centura lată din aur şi până la cizme, fiind brodat cu mărgăritare. Cât despre bidiviu, acesta era acoperit cu o cuirasă formată din nişte plăcuţe din aur, adevărate bijuterii din care atârnau ciorchini de rubine şi de perle. În sfârşit, acel nemaivăzut cortegiu era încheiat de douăzeci şi patru de catâri cu valtrapuri roşii pe care se aflau vesela, de aur şi de argint, a ducelui, corturile şi bagajele sale.

Dar ceea ce dădea un aer de lux incredibil acelei suite era faptul că toţi catârii, catârcele şi caii aveau potcoave de aur prinse superficial şi care se desfăceau pe drum, lux de altfel foarte criticat, toţi fiind indignaţi să vadă la picioarele unor animale potcoave din metalul din care se făceau coroanele regilor.

Până la urmă s-a dovedit că toată acea pompă nu făcuse nici o impresie asupra celei căreia îi fusese destinată. Căci în clipa în care i s-a spus Carlottei că Cezar venise în Franţa în nădejdea de a se însura cu ea, fata a răspuns că nu se va mărita niciodată cu un popă şi cu atât mai mult cu un băiat de popă. Că nu-şi va uni viaţa cu un asasin şi cu atât mai puţin cu un fratricid. Că nu va accepta niciodată să fie soţia unui ticălos de bastard şi cu atât mai puţin a unui bărbat şi mai ticălos prin faptele şi moravurile sale.

Dar, în ciuda mândriei aragoneze, Cezar Borgia şi-a găsit în curând o altă prinţesă de sânge nobil, care a consimţit să se mărite cu el: domnişoara d'Albrat, fiica regelui Navarei. Căsătoria a fost acceptată numai cu condiţia ca Papa să-i dea două sute de mii de ducaţi miresei, ca zestre personală şi să-l facă pe fratele ei cardinal. Condiţiile fiind acceptate, căsătoria a fost celebrată în 10 mai. În ziua de Rusalii, ducele de Valentinois a primit ordinul Saint-Michel fondat de Ludovic al XI-lea care, în acea epocă, era cea mai înaltă distincţie a Franţei. Vestea acelei căsătorii ce

asigura Romei alianţa Franţei l-a umplut de bucurie pe Papă, care a dat poruncă să se aprindă imediat focuri şi făclii pentru iluminarea oraşului.

La rândul său, Ludovic al XII-lea — pe lângă recunoştinţa pe care i-o datora Papei, fiindcă îl scăpase de fosta sa soţie şi-i îngăduise să se însoare, a doua oară, cu Ana de Bretagne — privea ca indispensabilă alianţa cu el, având în vedere proiectele sale în legătură cu Italia. În virtutea aceleiaşi recunoştinţe, Ludovic îi făgădui ducelui de Valentinois să-i pună la dispoziţie trei sute de lăncieri — de îndată ce va fi intrat în Milano — pentru a se sluji de ei cum va crede de cuviinţă şi împotriva cui va dori, cu excepţia aliaţilor Franţei. Cât despre cucerirea Milanului, acest lucru urma să înceapă de îndată ce Ludovic va fi sigur de sprijinul sau măcar de neutralitatea Veneţiei, unde îşi trimisese ambasadorii să-i tăgăduiască remiterea oraşelor Cremona şi Ghiera d'Adda de îndată ce Franţa va fi cucerit Lombardia.

Dacă în afară politica de cotropire a Papei Alexandru al VI-lea era bine sprijinită, înăuntrul Italiei lucrurile nu erau tot atât de trandafirii. Căci în centrul Florenţei exista un om fără ducat, fără coroană şi fără sabie, neavând altă putere decât cea a minţii sale, neavând altă armură decât puritatea sa şi altă armă decât cuvântul său, dar care începuse a deveni mai periculos pentru Papă decât erau laolaltă toţi regii, prinţii şi ducii de pe pământ: omul era sărmanul călugăr dominican Geronimo Savonarola, cel care refuzase să-l împărtăşească pe Lorenzo de Medici pentru că nu voise să redea libertatea patriei sale.

Savonarola prezisese intrarea oamenilor de dincolo de munţi în Italia şi Carol al VIII-lea cucerise regatul Neapole. Savonarola îi prezisese lui Carol al VIII-lea — drept pedeapsă că nu-şi îndeplinise misiunea de eliberare pe care i-o încredinţase Domnul — că i se va întâmpla o mare nenorocire şi Carol al VIII-lea murise. În sfârşit,

asemenea celui care, uitându-se la Oraşul Sfânt, strigase vreme de opt zile: "Nenorocire ţie, Ierusalime!", iar în ziua a noua strigase: "Nenorocire mie!", Savonarola îşi prezisese propria moarte. Dar incapabil să dea înapoi în faţa primejdiei, predicatorul florentin era pregătit să atace colosul de ticăloşie aşezat pe scaunul Sfântului Petru. Astfel, fiecare nou dezmăţ sau fiecare nouă crimă ce ieşeau la lumina zilei erau arătate cu degetul poporului, urmărindu-l cu anatema sa pe acel produs al lenei, al luxului şi al ambiţiei pontificale, înfierase astfel noile iubiri ale Papei cu frumoasa Giulia Farneze, care în aprilie îi sporise familia cu încă un moştenitor. Îl urmărise cu blestemele sale pe ucigaşul ducelui de Gandia, acel fratricid pricinuit de gelozia unui incestuos. În sfârşit, le arătase compatrioţilor săi, excluşi de la liga ce se formase, soarta care-i aştepta când familia Borgia, stăpână pe micile principate, va veni să atace ducatele şi republicile.

Savonarola era deci un duşman spiritual care cutezase să-l înfrunte şi al cărui glas inoportun şi ameninţător trebuia cu orice preţ făcut să tacă. Dar oricât de mare ar fi fost puterea Papei, nu era chiar atât de uşor să aduci la îndeplinire un astfel de lucru. Savonarola — care practica austerele principii ale libertăţii — reuşise să alcătuiască în centrul bogatei şi desfrânatei Florenţe un partid sub numele de piangioni, sau "al penitenţilor". Din el făceau parte cetăţeni care, dorind atât reforma Statului, cât şi a Bisericii, îl acuzau pe Medici de a le fi îngenuncheat ţara şi pe Borgia de a le fi tulburat credinţa în Dumnezeu, cerând ca Florenţa să fie condusă de popor, iar religia să revină la simplitatea ei primitivă. În privinţa primului din aceste două, puncte el şi făcuse de-acum mari progrese, în ciuda celorlalte două facţiuni — cea a arrabbiaţilor, sau a "turbaţilor", alcătuită din cei mai nobili şi mai bogaţi patricieni ai Florenţei şi facţiunea bigilor, sau a "cenuşiilor", numiţi astfel

pentru că aceştia conspirau numai noaptea, pe întuneric. Savonarola nu mai voia cu nici un chip reîntoarcerea familiei Medici, propunând stabilirea unui consiliu suveran alcătuit din o mie opt sute de cetăţeni, precum şi alegeri populare.

Prima măsură pe care o luă Alexandru împotriva lui Savonarola a fost să-l declare eretic şi să-i interzică să mai predice. Dar Savonarola a eludat acea interzicere punându-l pe discipolul şi prietenul său Domenico Bonvicini din Pescia să predice în locul său. A rezultat că preceptele călugărului şi-au schimbat doar gura care le rostea, iar sămânţa, deşi răspândită de o altă mână, a căzut pe un pământ cât se poate de fertil. De altfel Savonarola, urmând exemplul lui Luther — care arsese, la Vittemberg, bula de excomunicare a Papei Leon al X-lea —, a declarat în ziua de Crăciun că Domnul îi poruncise să nu asculte de Papă, fiindcă acesta era destrăbălat şi corupt. Aşa că-şi reîncepu predicile cu un succes cu atât mai mare cu cât o vreme fuseseră întrerupte şi cu simpatia pe care o inspiră întotdeauna maselor o persecuţie nedreaptă.

Atunci Alexandru al VI-lea, pentru a obţine judecarea rebelului, s-a adresat lui Leonardo de Medici, vicarul arhiepiscopiei din Florenţa; acesta, supunându-se poruncii primite de la Roma, a interzis credincioşilor să mai asculte predicile lui Savonarola. Cel care nu voia să ţină seama de acea interdicţie nu mai avea dreptul la spovedanie şi la împărtăşanie, iar dacă murea nu mai putea fi îngropat creştineşte, deoarece se făcuse vinovat de erezie.

Dar Savonarola, făcând apel la popor şi la seniorie, izbuti ca în 1498 vicarul episcopal să fie izgonit, în numai două ceasuri, din Florenţa.

Acea expulzare a lui Leonardo de Medici a constituit un nou triumf al lui Savonarola. Vrând să mai amelioreze moravurile din cetate, piosul călugăr s-a hotărât să transforme ultima zi a

carnavalului, aşa-numita Marţea grasă, din zi de petrecere, în zi de rugăciune. A adunat deci în acea zi un mare număr de copii în faţa catedralei, i-a împărţit în grupuri şi a început să străbată oraşul împreună cu ei, intrând din casă în casă şi cerând oamenilor să-i dea cărţile profane, picturile licenţioase, harpele şi luthurile la care cântau, cărţile de joc şi zarurile, cosmeticile şi parfumurile, în sfârşit, toate acele zeci de produse ale unei societăţi corupte datorită cărora Satan iese adesea victorios din lupta lui cu bunul Dumnezeu. Supunându-se, locuitorii Florenţei aduseră în Piaţa Domului toate acele lucruri de perdiţie ce alcătuiră în curând un rug imens cărora tinerii reformatori îi dădură foc, cântând psalmi şi rugându-se. Atunci au pierit în flăcări un mare număr din cărţile lui Boccaccio şi Morgante Maggiore, precum şi tablourile lui Fra Bartolomeo care, începând din acea zi, a pictat numai scene religioase.

O asemenea reformă l-a speriat pe Alexandru al VI-lea, determinându-l să-l combată pe Savonarola cu propria sa armă, adică elocinţa. În acest scop a ales un predicator de mare talent, capabil să-i ţină piept: fratele Francois de Pouille. Trimis la Florenţa, acesta a început să predice în biserica Santa-Croce, acuzându-l pe Savonarola de erezie şi impietate.

În acelaşi timp, într-o scrisoare adresată senioriei Papa declara că, dacă nu interzicea ereticului să mai predice, toate averile negustorilor florentini aflate pe teritoriul pontifical aveau să fie confiscate şi Republica declarată inamica spirituală şi temporală a Bisericii. Părăsită de Franţa şi văzând cum creşte puterea materială a Romei, senioria Florenţei a fost nevoită să cedeze, poruncindu-i lui Savonarola să-şi înceteze predicile. Savonarola s-a supus şi şi-a luat rămas bun de la auditorii săi printr-o ultimă predică plină de elocinţa şi de fermitate.

Din păcate, retragerea lui Savonarola, în loc să liniştească tulburarea, mai rău a sporit-o. Se vorbea despre profeţiile sale care se împliniseră întocmai. Nişte sectanţi, mai înflăcăraţi decât maestrul, au început să susţină, sus şi tare că Savonarola se oferise să coboare în mormintele catedralei împreună cu Francois de Pouille şi acolo, dovadă că doctrina sa era cea adevărată, va învia un mort, făgăduind să se socoată învins dacă minunea avea să fie săvârşită de adversarul său. Aceste zvonuri ajunseră, cum era şi firesc, la urechile fratelui Francois de Pouille şi cum era un om plin de înflăcărare, gata să-şi sacrifice şi viaţa pentru cauza Bisericii, declară — plin de umilinţă — că se socotea mult prea păcătos pentru ca Domnul să-i acorde harul de a face minuni. Dar că propunea un alt fel de înfruntare şi anume să intre, împreună cu adversarul său, în mijlocul unui rug aprins. Ştia că va pieri — mărturisi el —, dar cel puţin va pieri apărând cauza dreptei credinţe.

Propunerea fratelui Francois de Pouille a fost adusă la cunoştinţa lui Savonarola, care a acceptat-o. Senioria a hotărât ca acel straniu duel să aibă loc în ziua de 7 aprilie 1498, în Piaţa Palatului seniorial din Florenţa.

În ziua respectivă, a fost înălţat un rug uriaş în locul indicat. Rugul era înalt de cinci picioare, lat de zece picioare şi lung de douăzeci şi patru. Pregătitul acelui rug, slujba religioasă care a urmat, predicile şi rugăciunile ţinură câteva ceasuri. Şi cum Savonarola voia să urce pe rug cu sfânta împărtăşanie în mână, iar adversarul său voia ca amândoi să urce pe rug doar cu sfânta cruce în mână, lucrurile se mai tergiversară. Între timp începuse a se întuneca, iar poporul, pierzându-şi răbdarea, începu să protesteze şi să vocifereze din ce în ce mai vehement. Până la urmă Savonarola acceptă propunerea fratelui Francois şi, luând în mână un crucifix, se îndreptă spre rugul care între timp fusese aprins. Dar chiar

în aceeaşi clipă izbucni o furtună puternică şi o ploaie cu găleata stinse cât ai clipi rugul. Mulţimea începu să protesteze pentru că fusese frustrată de un spectacol pe care-l aşteptase, cu mare nerăbdare, aproape toată ziua. Savonarola, neputând potoli acel tumult, se retrase în biserică, iar din biserică la mănăstirea dominicanilor, închizându-se în chilia lui. Dar mulţimea, instigată de câţiva inşi plătiţi de Papă, se năpusti spre chilia călugărului, sparse uşa şi-l scoase afară pe cel pe care-l socotea vinovat de a nu fi trecut prin proba focului, deşi bietul om nu avea nici o vină.

Ca să-i facă pe plac Papei, senioria ceru ca Savonarola să fie judecat imediat. Profitând de faptul că cetatea se desolidarizase de călugăr, Alexandru al VI-lea trimise la Florenţa pe Gioachimo Turriano, general al dominicanilor şi pe Francesco Ramolini, doctor în drept, care aveau însărcinarea să-l declare pe Savonarola eretic, schismatic, persecutor al sfintei Biserici şi amăgitor al poporului. Supus mai întâi torturilor, Savonarola a fost judecat în grabă de cei mai înverşunaţi duşmani ai săi şi condamnat să fie ars pe rug pentru erezie. Sentinţa a fost adusă la îndeplinire în 23 mai 1499.

Văzându-se scăpat de cel mai cumplit duşman al său, Papa Alexandru al VI-lea a poruncit senioriei Florenţei să arunce cenuşa bietului călugăr în Arno, spre disperarea celor care-l veneraseră şi care n-au avut voie nici măcar să se apropie de rug. Dar câteva oseminte tot au fost culese chiar de către soldaţii care au avut misiunea să împiedice poporul să se apropie de acel rug al ruşinii. Păstrate cu grijă, ele au fost expuse mai târziu adoraţiei celor care, dacă nu-l mai priveau pe Savonarola ca pe un profet, îl priveau cel puţin ca pe un martir.

În vremea asta, armata franceză se pregătea să treacă pentru a doua oară Alpii, sub comanda lui Jacques Trivulce. Regele Ludovic al XII-lea venise

însoţit până la Lyon de Cezar Borgia şi de Giulio de la Rovere, cu care Cezar se împăcase. La începutul lunii mai, regele porunci avangărzii să plece înaintea lui. În cea de-a doua campanie a sa, armata regelui Franţei era alcătuită din o mie şase sute de lăncieri, din cinci mii de elveţieni, patru mii de gasconi şi trei mii cinci sute de pedestraşi recrutaţi din toate colţurile Franţei, în 13 august toată acea oştire, care se apropia de paisprezece mii de oameni şi care trebuia să-şi potrivească mersul cu cel al veneţienilor, ajunse sub zidurile oraşului Arezzo, pe care-l asedie.

Situaţia lui Ludovic Sforza era cumplită, dar îşi primea în acel ceas pedeapsa pentru faptul că-i adusese pe francezi în Italia. Toţi aliaţii pe care fusese sigur că poate conta îl lăsară de izbelişte, fie că erau ocupaţi cu propriile lor necazuri, fie că fuseseră intimidaţi de puternicul duşman care fusese odinioară acel rege al Milanului. Într-adevăr, Maximilian, care-i făgăduise să-i trimită patru sute de lăncieri, în loc să reia ostilităţile întrerupte în Franţa, a încheiat o alianţă cu Suabia pentru a declara război Elveţiei răzvrătite împotriva Austriei. Florentinii — care se angajaseră să-i furnizeze trei sute de ostaşi şi două mii de oameni pe care să-i folosească în infanterie cu condiţia să-i ajute să recucerească Pisa — îşi luară îndărăt cuvântul, speriaţi de ameninţările lui Ludovic al XII-lea, făgăduindu-i regelui Franţei să rămână neutri. În sfârşit, Frederic — care-şi păstra trupele pentru propriile sale state închipuindu-şi şi pe bună dreptate, că Milanul, odată cucerit, va trebui să apere din nou regatul Neapole — nu-i trimise, cu toate făgăduielile sale, nici oameni, nici bani.

Ludovic Sforza nu se putea baza decât pe propriile lui forţe. Cum era un om foarte descurcăreţ, abil şi viclean, a poruncit să se fortifice în grabă cetăţile Annone, Novarra şi Alexandria, l-a trimis pe Cajazzo cu câteva trupe

în locul unde Milanul se învecina cu Veneţia şi şi-a adus toate ostile pe malul Padului. Precauţii inutile împotriva impetuozităţii franceze, căci în câteva zile oraşele Arrezo, Annone, Novarra, Vogliera, Castelnuovo, Ponte-Corona, Tortona şi Alexandria au fost cucerite şi Trivulce s-a îndreptat spre Milan.

Văzând acele cuceriri rapide şi acele victorii, Ludovic Sforza n-a mai putut rămâne în capitala ţării sale şi s-a retras în Germania împreună cu copiii săi, cu domnul cardinal Ascanio Sforza, fratele său şi cu toate comorile sale adunate vreme de opt ani, comori ce se ridicau la vreo două sute de mii de ducaţi aur. Înainte de a pleca a lăsat castelul Milano în grija lui Bernardino da Corte. Degeaba i-au spus prietenii săi să nu se încreadă în acel om, degeaba s-a oferit fratele său, Ascanio, să păzească el însuşi acel castel. Ludovic n-a vrut să schimbe cu nimic hotărârea luată şi în 2 septembrie — lăsând în castelul întărit două mii de pedestraşi, hrană şi muniţie din belşug, precum şi bani cu care da Corte să poată susţine un asediu de mai multe luni — a pornit la drum.

A treia zi după plecarea sa, francezii au intrat în Milano. După zece zile, fără să fi tras nici măcar o ghiulea asupra lui, Bernardino da Corte a predat francezilor castelul lui Sforza. În douăzeci şi una de zile francezii au pus stăpânire pe întregul Milan.

Primind la Lyon vestea succeselor armatei sale, Ludovic al XII-lea a pornit spre Milano, unde a fost primit cu toate onorurile şi cu o bucurie fără margini. Toate ordinele cetăţeneşti i-au ieşit înainte dincolo de porţile oraşului pentru a-l întâmpina şi patruzeci de copii îmbrăcaţi în mătase cusută cu fir de aur l-au precedat, cântându-i imnuri pe versurile poeţilor epocii şi numindu-l eliberatorul lor şi solul libertăţii. Acea mare bucurie a milanezilor se datora faptului că partizanii lui Ludovic al XH-lea răspândiseră vestea că regele Franţei era destul de

bogat pentru a aboli toate impozitele. Într-adevăr, a doua zi după intrarea sa în oraş, învingătorul a făcut o substanţială reducere a impozitelor, a acordat numeroase favoruri gentilomilor milanezi şi i-a dat lui Trivulce, drept recompensă pentru acea rapidă şi glorioasă campanie, oraşul Vigavano.

În vremea asta, Cezar Borgia, care-l urmase pe Ludovic al XII-lea în Italia pentru a-şi căpăta partea din cuceririle regelui, îl rugă să-şi ţină făgăduiala pe care i-o făcuse. În loialitatea lui proverbială, Ludovic al XII-lea îi puse imediat la dispoziţie trei sute de lancieri comandaţi de Yves d'Allègre şi patru mii de elveţieni sub comanda bailivului[9] din Dijon pentru a-l ajuta să-i înfrângă pe "vicarii Bisericii".

Şi acum să explicăm cititorilor cine erau aceste noi personaje pe care le aducem în scenă şi pe care le prezentăm sub acest nume.

În timpul nesfârşitelor războaie dintre guelfi şi gibelini[10] şi în timpul lungului exil al Papilor la Avignon, majoritatea oraşelor şi a cetăţilor din jurul Romei fuseseră cucerite de nişte mici tirani dintre care cei mai mulţi primiseră investitura asupra noilor posesiuni din
partea imperiului german. După ce influenţa germană scăzuse şi Papii se reîntorseseră la Roma, făcând din acest oraş centrul lumii creştine, toţi acei mici prinţi creştini, lipsiţi de ajutorul imperiului, se lipiseră de Sfântul Scaun. Primind o nouă învestitură din mâinile pontificale, plăteau o redevenţă datorită căreia căpătaseră titluri de duci, conţi sau seniori şi denumirea generală de vicari ai Bisericii. Sigur că lui Alexandru al VI-lea îi era uşor — după şapte ani de când se aşezase în scaunul Sfântului Petru — să găsească nod în papură acelor prinţi mărunţi pe care-i cunoştea atât de bine, invocând motivul că nu respectaseră înţelegerea dintre suzeran şi vasalii săi. Îşi spuse deci păsul în faţa unui tribunal constituit anume în

acest scop şi obţinu din partea judecătorilor sentinţa prin care vicarii Bisericii — având în vedere că nu respectaseră tratatul încheiat cu Papa — erau deposedaţi de pământurile lor, care intrau în posesia Sfântului Scaun.

Dar cum Papa avea de-a face cu nişte oameni pe care era uşor să-i dai în judecată, dar asupra cărora nu puteai aplica chiar atât de lesne sentinţa tribunalului, l-a numit căpitan-general, cu sarcina de a rezolva această problemă, pe fiul său, proaspătul duce de Valentinois. Seniorii în cauză erau: Malatesta din Rimini, Sforza din Pesaro, Manfredo din Faenza, Riario din Imola şi din Forbi, Varani din Camerino, Monte-feldro din Urbino şi Gaetano din Sermoneta.

În tot acest interval de timp, ducele de Valentinois — pentru a întreţine bunele relaţii cu Lodovic al XH-lea — a rămas la Milan cât a rămas şi regele Franţei. După o lună, regele a părăsit Milanul şi s-a înapoiat la Paris. Atunci ducele de Vanetinois a ordonat ostaşilor săi să se ducă să-l aştepte între Parma şi Modena, iar el a dat o fugă până la Roma ca să-i expună tatălui său planurile pe care şi le făcuse şi să primească ultimele instrucţiuni din partea acestuia.

Când a ajuns, a văzut că sora sa Lucreţia îşi sporise considerabil averea în timpul absenţei sale şi nu datorită soţului ei, Alfons, ci datorită tatălui său, asupra căruia fata exercita o influenţă mai mare ca niciodată, într-adevăr, Papa o numise pe Lucreţia Borgia de Aragon guvernatoare pe viaţă în Spoleto, cu toate drepturile şi veniturile băneşti ce se cuveneau acestei funcţii. Puterea ei sporise în aşa măsură încât nu mai apărea în public decât însoţită de un cortegiu de două sute de călăreţi din care făceau parte cele mai ilustre doamne şi cei mai nobili cavaleri din Roma. În plus, cum dubla dragostea tatălui ei pentru ea — ca fiică şi ca amantă —, nu mai era un secret pentru nimeni, cei mai de seamă prelaţi ai bisericii, intimii Sanctităţii

Sale şi obişnuiţii Vaticanului, deveniseră umilii ei slujitori. Vedeai astfel cardinali de mare vază care-i dădeau mâna când cobora din litieră sau de pe cal şi-i auzeai pe arhiepiscopi certându-se care dintre ei să rostească slujba în apartamentul frumoasei.

În vremea asta, Lucreţia trebui să părăsească Roma pentru a se duce să-şi ia în stăpânire noile posesiuni dăruite de către tatăl ei. Dar cum Papa nu se putea lipsi prea mult de prezenţa fiicei sale preaiubite, hotărî să pună stăpânire pe oraşul Nepi, pe care i-l dăduse odinioară lui Ascanio Sforza, cumpărându-i votul. Ascanio însă pierduse dreptul asupra acelui oraş, fugind împreună cu fratele său, ducele Milanului. Şi cum Papa a recuperat Nepi, a invitat-o pe Lucreţia să vină şi să asiste la serbările date în cinstea acestui eveniment.

Graba cu care Lucreţia a îndeplinit dorinţa tatălui ei i-a adus din partea acestuia un nou dar: oraşul Sermoneta şi pământurile din jurul lui, care aparţineau familiei Gaetano. E adevărat că acest dar era încă secret, având în vedere că mai întâi trebuia să scape de stăpânii acelei seniorii şi anume de monseniorul Giacomo Gaetano, protonotar apostolic şi de tânărul cavaler Prospero Gaetano. Dar cum amândoi locuiau la Roma şi se credeau în deplină siguranţă, unul fiind în graţiile Sanctităţii Sale, iar celălalt fiind renumit pentru curajul său, au socotit că zvonurile ajunse la urechile lor nu meritau atenţie. Însă imediat după ce Alexandru s-a întors la Roma, Giacomo Gaetano a fost arestat sub pretextul nu ştiu cărui delict şi dus în castelul San-Angelo, unde a murit foarte curând otrăvit. Prospero Gaetano a fost sugrumat la el acasă.

În virtutea acelei duble morţi atât de grabnice încât n-a mai dat răgazul nici unuia din cei doi să facă testament, Papa a declarat că oraşul Sermoneta şi toate celelalte bunuri ale familiei Gaetano reveneau Camerei apostolice, cameră care le-a vândut Lucreţiei pentru suma de optzeci de

mii de scuzi plătiţi a doua zi de tatăl ei. Oricât de mult s-ar fi grăbit Cezar Borgia, când a ajuns la Roma, a văzut că tatăl său i-o luase înainte în privinţa cuceririlor.

În timpul şederii lui Cezar în Franţa, o altă avere crescuse în mod prodigios: averea lui Gian Borgia, nepotul Papei, care fusese unul dintre cei mai buni prieteni ai ducelui de Gandia până în ceasul morţii acestuia. De altfel se şi spunea cu glas tare, prin Roma, că tânărul cavaler îşi datora averile cu care-l copleşise Sanctitatea-Sa nu atât memoriei lui Francesco, ci mai mult protecţiei surorii acestuia, Lucreţia. Iată deci două motive serioase din pricina cărora Gian Borgia deveni suspect în ochii lui Cezar. Acesta se jură în sinea lui să nu-l lase pe vărul său să se bucure prea mult de tot ceea ce dobândise, mai ales că Gian tocmai fusese numit cardinal *a latere* al întregii creştinătăţi şi plecase din Roma pentru a da o raită prin toate Statele pontificale, cu o suită de arhiepiscopi, episcopi, prelaţi şi cavaleri care i-ar fi făcut cinste până şi Papei.

Cezar nu venise la Roma decât ca să discute cu tatăl său. După trei zile, a plecat luând cu sine toate ostile pe care Papa i le putuse pune la dispoziţie. Pe malul râului Enza, le-a alăturat armatei sale, apoi s-a îndreptat spre Imola, care — părăsită de stăpânii săi retraşi la Forbi — a fost obligată să se predea. Imola odată cucerită, Cezar s-a îndreptat spre Forbi. Acolo, după o rezistenţă serioasă, s-a oprit, fiindcă rezistenţa se datora unei femei: Caterina Sforza, văduva lui Geronimo Sforza şi mama lui Ottaviano Riario. Retrasă în acel oraş, implorase garnizoana să reziste, punându-se în paza acesteia împreună cu toate bunurile pe care le avea. Văzând despre ce anume era vorba, Cezar dădu porunci oştirii sale să se pregătească de asediu. Plasând o baterie de tunuri acolo unde i se păruse lui că zidul era mai slab,

porunci să se tragă neîntrerupt în el cu ghiulele, până ce vor face o breşă destul de largă.

Reîntorcându-se în tabără, îl găsi pe vărul său, Gian Borgia, care se întorcea de la Ferrara la Roma şi care nu voise să treacă atât de aproape de el fără să-i facă o vizită. Cezar îl primi cu toată efuziunea unei bucurii aparente şi-l ţinu lângă el trei zile; în cea de-a patra îşi adună toţi ofiţerii şi curtenii la un banchet, apoi, dându-i vărului său nişte scrisori pentru Papă, îşi luă rămas bun de la el cu aceeaşi afecţiune pe care i-o arătase şi la sosire.

Cardinalul plecă, dar când ajunse la Urbino, se simţi cuprins de o indispoziţie atât de bruscă şi de stranie, încât a fost silit să se oprească. După câteva momente, simţindu-se mai bine, şi-a continuat drumul. Dar intrând în Rocca Contrada, s-a simţit atât de rău încât s-a hotărât să nu plece mai departe. După două zile, simţindu-se mai bine şi auzind că oraşul Forbi fusese cucerit şi Caterina Sforza fusese luată prizonieră, s-a hotărât să se întoarcă la Cezar ca să-l felicite pentru victoria sa. Dar la Fossombrone — deşi a înlocuit trăsura cu o litieră — a fost silit să se oprească pentru a treia şi ultima oară: căci s-a sculat pentru a nu se mai scula niciodată. La trei zile după ce-şi luase rămas bun de la Cezar, murise. Trupul său a fost dus la Roma şi înmormântat fără nici o pompă în biserica Santa-Maria del Popolo, unde îl aştepta trupul neînsufleţit al bunului său prieten, ducele de Gandia, cel despre care nu se mai vorbise niciodată, ca şi cum nici n-ar fi existat. Căci aşa se duceau, pe tăcute, fără zarvă, toţi cei care erau luaţi de torentul ambiţiilor acelei îngrozitoare trinităţi alcătuite din Alexandru, Cezar şi Lucreţia.

Cam tot în acelaşi timp un alt asasinat a înspăimântat Roma Don Giovanni Cerviglione, cavaler şi oştean de seamă, căpitanul gărzilor Sanctităţii Sale, întorcându-se de la un banchet dat de don Elizeu Pignatelli, a fost atacat de doi zbiri

dintre care unul l-a întrebat cum îl cheamă. Văzând că nu se înşelaseră, celălalt i-a vârât adânc pumnalul în piept în vreme ce primul i-a tăiat capul cu sabia. Guvernatorul Romei s-a plâns Papei de acel asasinat. Dar văzând felul cum a primit Sanctitatea Sa vestea, şi-a dat seama că ar fi fost mai bine pentru el să nu fi zis nimic. Opri cercetările începute, aşa că nici unul dintre ucigaşi n-a mai fost pedepsit. Zvonul însă s-a răspândit în tot oraşul. Ce se întâmplase? Cezar obţinuse o întâlnire de la tânăra soţie a lui Cerviglione, care era o Borgia şi pe care soţul ei — prinzând-o asupra faptului — o ameninţase că o va ucide atât pe ea, cât şi pe amantul ei. Văzându-se ameninţat, Cezar poruncise lui Michelotto să-l scape de soţul gelos.

O altă moarte neaşteptată a urmat atât de repede după cea a lui Giovanni Cerviglione, încât toată lumea a atribuit-o, dacă nu aceleiaşi cauze, cel puţin aceloraşi ucigaşi. Monseniorul Agnelli de Mantova, notar în Camera ecleziastică şi vicelegat de Viterbo, care nu se ştie din ce pricină căzuse în dizgraţia Sanctităţii Sale, a fost otrăvit acasă la el, la propria-i masă. În vreme ce discuta vesel cu vreo patru convivi, moartea i se strecura încet dar sigur în trup, încât, culcându-se sănătos, a doua zi a fost găsit mort în patul său. Chiar în aceeaşi zi, pământurile şi casele sale au fost date ducelui de Valentinois. Francesco Borgia, fiul Papei Calixt al III-lea, a primit episcopia, iar funcţia de notar în Camera ecleziastică i-a fost vândută, pentru cinci mii de ducaţi de aur, lui Venturo Benassai, negustor din Sienna, care, vărsând această sumă în mâinile lui Alexandru, a venit chiar a doua zi să locuiască la Vatican.

Această ultimă moarte a dus la reglementarea unui nou drept aflat în suspensie până atunci: cum moştenitorii monseniorului Agnelli n-au vrut să se lase expropriaţi, Alexandru a dat o hotărâre care răpea oricărui cardinal şi oricărui preot dreptul de

a-şi lăsa averea moştenire, declarând că toate bunurile acestora se cuveneau de drept Papei.

În vremea asta, Cezar Borgia a fost oprit în loc, pe neaşteptate, din cuceririle sale. Cu ajutorul celor două sute de mii de ducaţi rămaşi din averea sa, Ludovic Sforza a recrutat cinci sute de ostaşi burgunzi şi opt mii de infanterişti elveţieni cu care a intrat în Lombardia. Trivulce s-a văzut deci silit — pentru a face faţă duşmanului — să-l cheme pe Yves d'Alegre şi trupele pe care Ludovic al XII-lea le pregătise pentru Cezar Borgia. Aşa că Cezar a lăsat o parte din soldaţii pe care-i adusese cu el în garnizoană la Imola şi la Forbi, iar cu restul s-a îndreptat spre Roma.

Alexandru voia ca intrarea fiului său în Oraşul Sfânt să fie un adevărat triumf. Aflând că furierii armatei se aflau la doar câteva leghe de oraş, a trimis invitaţii tuturor ambasadorilor, prinţilor, cardinalilor, prelaţilor şi baronilor şi a dat poruncă locuitorilor din oraş să iasă în calea ducelui de Valentinois pentru a sărbători întoarcerea învingătorului. Or, cum josnicia celor care se supun este întotdeauna mai mare decât orgoliul celor care le comandă, ordinele Papei au fost nu numai îndeplinite, ci întrecute cu mult.

Intrarea lui Cezar a avut loc în 26 februarie 1500 şi, deşi în epoca jubileului, serbările carnavalului au avut totuşi loc mai zgomotoase şi mai dezmăţate ca niciodată. Astfel, începând chiar de a doua zi, sub vălul unei mascarade, Cezar a hotărât să înfăţişeze triumful lui Cezar — împăratul roman al cărui nume îl purta asupra oraşului Navonne, loc unde se ţinea de obicei carnavalul.

Plecând deci din acel loc, a străbătut împreună cu suita sa toate străzile Romei; îmbrăcaţi cu toţii în costume antice, urcaţi în cvadrigi romane, Cezar purta pe frunte coroană din frunze de laur — frunzele fiind bineînţeles din aur —, înconjurat de lictori, de ostaşi şi de stegari,

aceştia din urmă purtând steaguri pe care era înscrisă deviza: *"Aut Cezar, aut nihil"* (sau Cezar, sau nimic).

În sfârşit, în a patra duminică din postul mare, Papa i-a conferit lui Cezar demnitatea atât de mult râvnită de el, de general şi gonfalonier al Sfintei Biserici.

În vremea asta, Sforza străbătuse Alpii şi trecuse lacul Como în aclamaţiile de bucurie ale vechilor săi supuşi, care-şi pierduseră tot entuziasmul inspirat la început de armata franceză şi de făgăduielile lui Ludovic al XH-lea. Acele demonstraţii de bucurie se manifestaseră cu atâta violenţă la Milano, încât Trivulce, socotind că nici el, nici garnizoana franceză nu mai erau în siguranţă, s-a retras la Novarra.

Faptele au dovedit că procedase bine. Căci de îndată ce milanezii i-au văzut pe francezi pregătindu-se de plecare, o frământare surdă a străbătut întreg oraşul: străzile s-au umplut, cât ai bate din palme, de oameni înarmaţi. Trivulce a trebuit să treacă prin toată acea mulţime nemulţumită, cu spada într-o mână şi cu suliţa în cealaltă. Dar de îndată ce armata franceză a trecut dincolo de porţile oraşului, milanezii au început s-o urmărească — cu înjurături şi huiduieli — până la malul râului Tesin. Trivulce a lăsat la Novară patru sute de lăncieri şi mai bine de trei mii de elveţieni pe care i-a adus Yves d'Alegre. El cu restul armatei s-a îndreptat spre Mortara unde s-a oprit pentru a aştepta ajutorul cerut regelui Franţei.

Între timp, cardinalul Ascanio şi ducele Ludovic au intrat în Milano în aclamaţiile întregului oraş. Nici unul, nici altul nu şi-au pierdut vremea şi, vrând să profite de acel entuziasm, Ascanio a început asedierea castelului din Milan, în vreme ce Ludovic a trecut râul Tesin şi a început să atace Novarra.

Dar iată că asediaţii şi asediatorii îşi dădură brusc seama că şi unii şi alţii erau fiii aceleiaşi

patrii. Căci abia atunci au văzut că Yves d'Alegre avea o oaste de trei mii de elveţieni, în vreme ce Ludovic adusese cu el alţi cinci mii de elveţieni.

Adevărul e că de vreo şase ani elveţienii deveniseră singurii infanterişti din Europa şi toate ţările care aveau bani puteau tocmi mercenari din vastul rezervor al munţilor lor.

Deci acei aspri urmaşi ai lui Wilhelm Teii, cumpăraţi la licitaţie de diversele puteri ale Europei, obligaţi de diverse angajamente să plece din munţii lor colţuroşi şi săraci în ţările cele mai bogate, îşi păstraseră neatins curajul, dar îşi pierduseră, din cauza frecuşului cu alte popoare, străvechea rigiditate a principiilor pentru care fuseseră daţi de exemplu în ceea ce priveşte onoarea şi buna-credinţă, devenind un soi de marfă gata oricând să se vândă celui ce plătea mai bine. Francezii au fost primii care şi-au dat seama de acea venalitate ce avea să-i fie mai târziu fatală lui Ludovic Sforza.

Într-adevăr, elveţienii aflaţi în garnizoana din Novarra, luând legătura cu compatrioţii lor ce se tocmiseră în slujba ducelui Ludovic Sforza şi aflând că aceştia erau mai bine hrăniţi şi mai bine plătiţi decât ei, se oferiră să predea oraşul şi să treacă sub drapel milanez, dacă li se asigura şi lor aceeaşi soldă. Ludovic — după cum lesne vă puteţi da seama — a acceptat târgul. Novarra a fost imediat predată, dar nu şi citadela, păzită de francezi. Armata duşmană s-a trezit aşadar cu trei mii de elveţieni în plus. Atunci Ludovic Sforza a făptuit o greşeală: în loc să se îndrepte spre Mortara cu noile sale întăriri, s-a oprit ca să asedieze citadela.

În acest timp, Ludovic al XII-lea — primind scrisoarea lui Trivulce şi dându-şi seama de primejdia în care se afla acesta — a grăbit plecarea jandarmeriei franceze, care aştepta gata adunată ca să treacă în Italia şi l-a trimis totodată pe judecătorul din Dijon să tocmească alţi elveţieni.

Apoi a poruncit cardinalului d'Amboise, primul său ministru, să treacă Alpii şi să se stabilească la Asti pentru a grăbi adunarea armatelor. Cardinalul a găsit acolo trei mii de oameni. La Trimouille, i-a adus o mie cinci sute de lăncieri şi şase mii de infanterişti, împreună cu trupele pe care Trivulce le mai avea la Mortara, Ludovic al XII-lea a văzut că dispunea, dincolo de munţi, de cea mai mare armată pe care vreun rege al Franţei o avusese vreodată. Imediat, datorită unui marş rapid, înainte chiar ca Ludovic al XII-lea să fi fost informat despre numărul şi puterea ei, acea armată s-a plasat între Novarra şi Milano, tăind ducelui Ludovic Sforza orice legătură cu capitala ţării sale. Aşa că ducele, deşi avea un număr mult mai mic de ostaşi, s-a văzut nevoit să se pregătească de luptă. Dar cum pregătirile se făceau de către ambele armate, dieta elveţiană, aflând că fiii aceleiaşi patrii urmau să se strângă de gât unul pe altul, a poruncit tuturor elveţienilor mercenari — atât celor din armata ducelui Milanului, cât şi celor din armata franceză — să renunţe la angajamentele lor şi să se întoarcă acasă.

Numai că în timpul celor două luni care trecuseră de la predarea oraşului Novarra şi sosirea armatei franceze în acel oraş, lucrurile îşi schimbaseră înfăţişarea, între elveţienii din cele două tabere avuseseră loc noi discuţii. De data asta, datorită banilor trimişi de Ludovic al XII-lea, elveţienii aflaţi în slujba Franţei erau mai bine hrăniţi şi mult mai generos plătiţi decât elveţienii din slujba ducelui Milanului, care ajunsese la fundul sacului. Or, demnii elveţieni, de când nu mai luptau pentru demnitatea lor, cunoşteau mult prea bine preţul sângelui, ştiind că fiecare picătură din acel sânge valora greutatea ei în aur. Aşa că, după ce l-au trădat pe Yves d'Alegre, s-au hotărât să-l trădeze şi pe Sforza. Recruţii elveţieni, conduşi de judele din Dijon, rămaseră fermi pe poziţie, nedând curs dietei din Elveţia, care-i

poftise să se întoarcă acasă; cei aflaţi în slujba lui Sforza declarară însă că, luptând împotriva fraţilor lor, se făceau vinovaţi de nesupunere în faţa dietei, expunându-se la o pedeapsă foarte grea de care n-ar scăpa decât dacă li s-ar plăti pe loc solda ce întârziase cam mult. Ducele însă nu mai avea nici măcar un singur ducat. Despărţit de capitala ţării sale, numai o victorie l-ar fi ajutat să-şi deschidă drum spre Milan. Aşa că le făgădui elveţienilor să le dea nu numai solda lor întârziată, ci şi dublul ei, dacă mai făceau un ultim efort. Din nefericire, cum acea făgăduială era supusă şanselor îndoielnice ale bătăliei, elveţienii declarară că-şi preţuiau prea mult patria pentru a nu se supune ordinelor ei şi că-şi iubeau prea mult fraţii pentru a le vărsa sângele pe degeaba. Sforza să nu mai conteze deci pe ei, întrucât erau hotărâţi să se înapoieze chiar a doua zi în cantoanele lor. Ducele, văzând că totul era pierdut, îi conjură ca măcar să-l ajute să fugă şi să nu-l lase să cadă în mâna duşmanului. Prefăcându-se că le e milă de cel ale cărui ordine le îndepliniseră până atunci, îi făgăduiră să-i dea o uniformă de soldat şi să-l ascundă printre ei.

Propunerea fusese făcută doar de ochii lumii, fiindcă Sforza, fiind scund şi bătrân, nu putea trece neobservat printre acei ostaşi dintre care cel mai în vârstă nu avea nici treizeci de ani, iar cel mai scund dintre ei avea peste un metru optzeci înălţime. Atunci ducele a recurs la ultima soluţie: să se îmbrace în călugăr cordelier şi să treacă drept capelanul lor. Cât despre Galeas de San-Severino, care era ajutor de comandant şi cei doi fraţi ai săi, cum toţi trei erau înalţi, se îmbrăcară soldăţeşte, nădăjduind să treacă neobservaţi în rândurile soldaţilor elveţieni.

Nici n-a apucat bine să hotărască toate acele lucruri, că ducele a şi primit vestea că elveţienii semnaseră un act de capitulare faţă de Trivulce. Mercenarii — care nu stipulaseră nimic în favoarea ducelui şi a generalilor săi — trebuiau să

treacă a doua zi, cu arme şi bagaje, prin mijlocul soldaţilor francezi. Ultima salvare a nefericitului Sforza şi a generalilor lui era acea sumară deghizare. Dar neavând încotro, au recurs la ea. San-Severino şi fraţii săi se vârâră în rândurile infanteriştilor, iar Sforza, învăluit în mantia lui de călugăr şi cu gluga trasă până peste ochi, se aşeză în mijlocul bagajelor.

Armata începu să defileze. Dar elveţienii, după ce-şi vânduseră sângele, şi-au vândut şi onoarea, căci i-au prevenit pe francezi despre deghizarea lui Sforza şi a generalilor săi. Aşa că toţi patru au fost recunoscuţi şi arestaţi chiar de la Trimouille.

S-a spus că preţul acelei trădări a fost oraşul Bellinzona, care aparţinea francezilor şi pe care elveţienii, retrăgându-se în munţii lor, puseseră mâna fără ca Ludovic al XII-lea să zică ceva sau să încerce să-l mai ia înapoi. Când Ascanio Sforza — care, aşa cum am mai spus, rămăsese la Milano — a aflat cumplita veste, a socotit că totul era pierdut. Atunci şi-a spus că cel mai bun lucru ar fi să fugă, pentru ca nu cumva să le vină în minte milanezilor să-l ia prizonier şi să ceară mai apoi o răscumpărare uriaşă pentru a-i reda libertatea. Aşa că, în toiul nopţii, s-a făcut nevăzut împreună cu toată nobilimea gibelină, îndreptându-se către Piacenza, ca să ajungă în regatul Neapole.

Sosit la Rivolta, şi-a adus aminte că în acel oraş avea un vechi prieten din copilărie, pe nume Conrad Lando, căruia îi făcuse pe vremuri mult bine. Conrad l-a primit cu mari demonstraţii de bucurie şi i-a pus lui Ascanio casa şi slugile la dispoziţie. Dar nici n-a apucat bine oaspetele său să adoarmă, că Lando a şi trimis un curier la Piacenza ca să-l anunţe pe Carlo Orsini — care comanda garnizoana veneţiană din acel oraş — că era gata să îl cedeze atât pe cardinalul Ascanio Sforza, cât şi pe principalii şefi ai armatei milaneze. Nevrând să încredinţeze nimănui o

treabă atât de importantă, Carlo Orsini s-a urcat imediat pe cal şi, împreună cu alţi douăzeci şi cinci de călăreţi, a înconjurat casa lui Conrad. Orsini a intrat cu sabia în mână în camera unde se aflau cardinalul Ascanio şi nobilii milanezi. Luaţi prin surprindere, în timp ce dormeau, s-au predat fără să opună nici un fel de rezistenţă. Prizonierii au fost duşi la Veneţia, dar, cum i-a cerut cu insistenţă regele Franţei, până la urmă au fost daţi acestuia. Astfel, Ludovic al XII-lea s-a văzut stăpânul lui Ludovic Sforza, fostul rege al Milanului, al fratelui său, cardinalul Ascanio Sforza, al unui nepot legitim al lui Francesco Sforza, pe nume Hermes, a doi dintre bastarzii aceluiaşi Francesco — Alexandru şi Contini — şi în sfârşit, stăpânul lui Francesco, fiul nefericitului Gian Galeos, care fusese otrăvit din porunca unchiului său. Pentru a sfârşi cu toată acea familie, Ludovic al XII-lea l-a obligat pe Francesco să intre într-o mănăstire, i-a vârât pe Alexandru, Contini şi Hermes în închisoare, l-a închis pe cardinalul Ascanio Sforza în turnul din Bourges şi, după ce l-a transferat pe nefericitul Ludovic Sforza din fortăreaţa Pierre-Encise la Lys-Saint-Georges, l-a mutat definitiv în castelul din Loches unde, după o captivitate de zece ani în mijlocul unei îngrozitoare singurătăţi şi al celor mai cumplite lipsuri, a murit blestemând ceasul în care i-a venit ideea să-i aducă pe francezi în Italia.

Vestea prăbuşirii lui Ludovic Sforza şi a familiei sale a produs mare bucurie la Roma. Căci francezii, consolidându-şi puterea în ţinutul Milanului, consolidau şi puterea Papei în Roma şi în împrejurimile sale. Acum nimic nu mai stătea în calea cuceririlor lui Cezar Borgia. Papa a făcut daruri considerabile celor care i-au adus această veste, citită mai apoi în întreaga Romă, în sunetul trâmbiţelor şi în răpăitul tobelor. Strigătele de: "Franţa, Franţa!" şi de "Orsini, Orsini!" au răsunat toată ziua pe străzile iluminate seara de facle şi

focuri, ca şi cum ar fi fost vorba de cucerirea Constantinopolelui sau a Ierusalimului. Papa a oferit poporului serbări cu focuri de artificii, fără a-i păsa câtuşi de puţin că se afla în Săptămâna Mare şi fără a se sinchisi de faptul că jubileul — suntem în anul 1500 — atrăsese la Roma peste două sute de mii de persoane. Adevărul e că interesele temporale ale familiei sale i se păreau cu mult mai importante decât interesele spirituale ale supuşilor săi.

Pentru a asigura reuşita planurilor sale şi ale fiului său Cezar, bazate pe prietenia şi alianţa cu Ludovic al XII-lea, lipsea un singur lucru: banii. Dar Alexandru nu era omul care să se împiedice în realizarea acelor planuri de un astfel de fleac. E adevărat că vânzarea beneficiilor se isprăvise, că impozitele ordinare şi extraordinare fuseseră încasate pe întregul an şi că moştenirile cardinalilor şi ale prelaţilor nu-i mai erau de prea mare ajutor, fiindcă cei foarte bogaţi fuseseră de mult otrăviţi. Totuşi, lui Alexandru îi mai rămăseseră destule mijloace care, deşi mai puţin uzitate, nu înseamnă că nu erau eficace. Primul pe care l-a folosit a fost răspândirea zvonului că turcii ameninţă să invadeze creştinătatea şi că ştia din sursă sigură că, înainte de a trece vara, Baiazid avea să debarce cu două armate considerabile, una în Câmpia romană şi alta în Calabria. Aşa că a publicat imediat două bule: una pentru a aduna din întreaga Europă a zecea parte din veniturile ecleziastice, cealaltă prin care-i obliga pe evrei să plătească aceeaşi sumă. Cele două bule conţineau excomunicări aspre împotriva celor care refuzau să se supună sau a celor care încercau să se opună.

Al doilea lucru a fost vânzarea de indulgenţe, lucru ce nu se mai făcuse până atunci. Indulgenţele erau pentru cei cărora sănătatea sau afacerile nu le îngăduiau să vină la Roma în timpul jubileului. Datorită acestui expedient, călătoria nu-şi mai avea rostul şi, pentru doar o treime din suma care i-ar fi

costat acel drum, păcatele le erau iertate tot atât de deplin, ca şi atunci când evlavioşii ar fi făcut acel pelerinaj la Roma. Pentru perceperea banilor pe indulgenţe s-a instituit o adevărată armată de colectori, dintre care unul — Ludovic de la Tore — a fost numit şef. Sumele pe care Alexandru le-a vârât în vistieria pontificală au fost incalculabile şi vă veţi putea face o idee numai după ce veţi afla că republica Veneţia, de pildă, a plătit ea singură şapte sute nouăzeci şi nouă de mii de livre de aur.

În vremea asta, iată că turcii făcură efectiv câteva incursiuni în Ungaria şi, cum veneţienii se temeau să nu ajungă până la ei, cerură ajutor Papei. Atunci Papa a dat ordin ca în toate Statele sale să se rostească la ora prânzului un Ave Maria, pentru a ruga pe Domnul să îndepărteze primejdia ce ameninţa serenissima republică. Acesta a fost singurul ajutor pe care serenissima republică l-a obţinut de la Sanctitatea Sa în schimbul celor şapte sute nouăzeci şi nouă de mii de livre de aur pe care le primise de la ea.

Totuşi, ca şi cum Dumnezeu ar fi vrut să-i arate ciudatului său reprezentant pe pământ că era supărat pe el, fiindcă luase în derâdere lucrurile sfinte, în ajunul zilei de Sfântul Petru, în momentul în care Alexandru trecea pe lângă Campanilă îndreptându-se spre tribuna de unde urma să împartă binecuvântări, o bucată enormă de fier, desprinzându-se, căzu la picioarele sale. Dar, ca şi cum un singur avertisment n-ar fi fost de ajuns, a doua zi, de Sfântul Petru, în momentul în care Papa se afla într-una din camerele apartamentului său, împreună cu domnul cardinal Capuano şi cu monseniorul Polo, camerierul său de taină, văzu prin fereastra deschisă adunându-se pe cer nişte nori atât de negri, încât, dându-şi seama că venea o furtună mare, porunci atât cardinalului, cât şi camerierului să închidă grabnic ferestrele. Papa nu se înşelase, căci abia apucaseră cei doi să execute ordinul, că se şi porni un vânt atât de puternic,

încât coşul cel mai înalt de pe Vatican, smuls ca un arbore din rădăcină, se prăbuşi peste acoperiş, care se sparse, căzând cât era de greu în camera unde se aflau Papa şi cei doi prelaţi de încredere ai săi. Acea prăvălire făcu să se cutremure întreg palatul. Cardinalul şi camerierul, văzând camera plină de cărămizi şi de norul gros de praf ce plutea prin ea, săriră într-o clipă la fereastră şi deschizând-o, strigară gărzilor, de la poartă:

— A murit Papa! A murit Papa!

Gărzile au dat fuga şi au găsit printre dărâmături un mort şi alte două persoane pe moarte: mortul era un senior din Sienna, Lorenzo Chigi, iar cei doi muribunzi, doi prelaţi din Vatican. Cei trei, care voiseră să urce la etajul de sus, fuseseră prinşi sub dărâmături. Partea proastă era că nu-l găseau pe Alexandru nici viu, nici mort. L-au tot strigat, dar degeaba. Atunci fură convinşi că murise şi, cât ai clipi, vestea se şi răspândi în întreg oraşul. Dar după o vreme, cum Alexandru fusese doar leşinat şi, revenindu-şi, începuse să geamă şi să se vaite, l-au descoperit în sfârşit, năucit de o lovitură şi uşor rănit în mai multe părţi ale trupului. II salvase un fel de miracol: grinda lată care se rupsese drept la mijloc se ridicase de capete în sus. Unul din acele capete alcătuise un fel de acoperiş deasupra tronului pontifical, încât Papa, care şedea în acel jilţ împărătesc, fusese ocrotit de grindă şi nu se alesese decât cu câteva contuzii.

Cele două veşti contradictorii, ale morţii subite şi ale salvării miraculoase a Papei, se răspândiră în acelaşi timp în Roma. Ducele de Valentinois, înspăimântat de schimbarea pe care cel mai mic accident întâmplat Sfântului Părinte putea să-l aducă în viaţa sa, dădu fuga la Vatican, vrând să vadă cu propriii lui ochi ce se întâmplase.

Cât despre Alexandru, el vru să aducă chiar în aceeaşi zi mulţumiri Cerului, care-l ocrotise. Escortat de un numeros cortegiu de soldaţi şi de

prelaţi, aşezat pe scaunul său pontifical purtat de doi valeţi, doi scutieri şi doi rândaşi, se îndreptă spre biserica Santa-Maria del Popolo, unde fuseseră înmormântaţi fiul său, ducele de Gandia şi nepotul său, Gian Borgia, fie pentru că mai păstrase în suflet o fărâmă de evlavie, fie pentru că se simţise atras de amintirea iubirii profane pe care i-o purtase fostei sale amante, Roza Vanozza, acum moartă şi care — sub chipul Madonei — era expusă veneraţiei credincioşilor în capela din stânga altarului.

Ajuns în faţa acelui falnic altar, Papa dărui bisericii un minunat potir în care se aflau trei sute de ducaţi de aur pe care cardinalul de Sienna îi răsturnă pe o tavă de argint, de faţă cu toată lumea, spre marea satisfacţie a vanităţii pontificale.

Înainte de a părăsi Roma pentru a cuceri ţinuturile din jurul marelui oraş, Cezar Borgia se gândi cât de inutil le devenise — lui şi tatălui său — Alfons, ginerele atât de dorit odinioară, cu care o măritaseră pe Lucreţia. Pe de altă parte, Cezar îşi zise că Ludovic al XII-lea, acum prietenul şi aliatul său, avea motive să se supere — şi pe bună dreptate — că Papa şi-l făcuse ginere tocmai pe nepotul duşmanului său. Dacă Alfons ar fi murit, Lucreţia s-ar fi putut mărita cu vreun senior puternic din Brescia sau Ferrara, gata să-şi ajute cumnatul în cucerirea ţinuturilor romane. Alfons devenise deci nu numai inutil, ci şi primejdios, fapt pentru care i s-a hotărât moartea. Numai că soţul Lucreţiei — care îşi dăduse de multă vreme seama că a rămâne lângă socrul şi cumnatul său însemna a-şi risca viaţa — se retrăsese la Neapole. Dar cum, în permanenta lor disimulare şi Alexandru şi Cezar continuaseră să manifeste faţă de el aceeaşi tandră prietenie de la început, Alfons începu a nu mai fi chiar atât de suspicios. Aşa că atunci când primi invitaţia socrului şi a cumnatului său de a lua parte la o cursă de tauri, cum se obişnuia în Spania, o acceptă imediat. De altfel, în situaţia

precară a care se afla regatul Neapole, Alfons nu voia să-i ofere Papei Alexandru nici un pretext de a rupe relaţiile cu el. Nici Papa, nici Cezar nu s-au gândit s-o întrebe şi pe Lucreţia dacă era de acord să rămână văduvă, pentru că amândoi observaseră — cu oarecare gelozie — că Lucreţia îşi iubea soţul, dând dovadă faţă de el de un ataşament care lor li se părea ridicol. Aşa că au lăsat-o să-şi cârmuiască în linişte acel Spoletto dăruit de tatăl ei.

Alfons a fost deci primit de Alexandru şi de Cezar cu cele mai afectuoase dovezi de prietenie, dându-i-se un apartament chiar în Vatican, în corpul de locuinţe numit Torre-Nova, apartament în care de altfel locuise o vreme împreună cu Lucreţia.

Între timp, în Piaţa San-Pietro s-a amenajat o arenă mare, blocându-se străzile din jur. Ferestrele şi balcoanele caselor din Piaţă s-au transformat în adevărate loji de unde lumea putea urmări nestingherită spectacolul.

Serbarea a început cu toreadori plătiţi. După ce aceştia şi-au arătat puterea şi măiestria, Alfons de Aragon şi Cezar Borgia au coborât la rândul lor în arenă, pentru a arăta lumii deplina armonie ce domnea între ei. Apoi au hotărât ca taurul cu care se va lupta Cezar să fie ucis de Alfons, iar cel cu care se va lupta Alfons să fie ucis de Cezar. În timp ce ducele de Valentinois înfrunta furiosul taur, fu cât pe-aci să fie luat în coarne de animalul dezlănţuit. Atunci una dintre tinerele şi frumoasele spectatoare din tribuna oficială scoase un ţipăt. Ridicând ochii Cezar recunoscu în cea care se temuse pentru viaţa lui pe una dintre domnişoarele de onoare ale Elisabetei, ducesă de Urbino, logodită cu Gian-Battista Carracciolo, căpitanul-general al republicii veneţiene. După ce tăie, cu o mişcare rapidă, capul taurului cu care se luptase cumnatul său, Cezar depuse acea ofrandă la

picioarele preafrumoasei veneţiene, în aplauzele şi aclamaţiile pline de entuziasm ale celor din jur.

Serbarea, în afară de triumful celor doi tineri care coborâseră în arenă, mai avea un scop: de a dovedi mulţimii deplina armonie ce domnea între ei, în aşa fel încât, dacă i s-ar fi întâmplat ceva lui Cezar, nimeni să nu-l poată învinui pe Alfons şi nici pe Cezar dacă i s-ar fi întâmplat ceva acestuia din urmă.

După lupta din arenă, cei doi cumnaţi au luat masa la Vatican. Seara, urmau să cineze la Sanctitatea Sa. Pe la zece, Alfons, deosebit de elegant, a vrut să treacă, din corpul de clădire unde se afla locuinţa sa, în cel în are locuia Papa. Dar poarta care despărţea cele două curţi fusese încuiată. Atunci s-a gândit să se întoarcă şi ă facă un ocol prin Piaţa San Pietro. Plecat fără suită, a ieşit pe una din portiţele grădinii Vaticanului şi a străbătut câteva din străduţele ce duceau spre intrarea principală a palatului. Dar abia a apucat să pună piciorul pe prima treaptă a scării monumentale de marmoră, că a şi fost atacat de o ceată de oameni înarmaţi. Alfons a dat să-şi scoată sabia, dar înainte de a apuca s-o tragă din teacă, a şi primit două lovituri de alebardă: una în cap şi alta în umăr. Apoi au urmat alte două lovituri, una cu latul halebardei şi alta cu vârful ei, care l-au rănit la tâmplă şi la picior. Tânărul a căzut grămadă, pierzându-şi cunoştinţa. Crezându-l mort, asasinii l-au lăsat şi au fugit. Alfons a fost găsit e nişte trecători care — recunoscându-l — au dat fuga la Vatican pentru a duce vestea asasinatului. Cei rămaşi lângă el l-au luat pe rănit în braţe şi l-au dus în apartamentul lui din Torre-Nova.

Papa şi Cezar au aflat această ştire chiar în clipa în are se aşezau la masă. Şi-au părăsit imediat oaspeţii şi u intrat în apartamentul lui don Alfons, să vadă dacă rănile erau sau nu mortale. Chiar a

doua zi de dimineaţă — pentru a îndepărta orice bănuială ce ar fi plutit
asupra lor — au poruncit să fie arestat Francesco Gazella, unchiul dinspre mamă al lui Alfons, care-şi însoţise nepotul la Roma. Judecătorii, convinşi de nişte martori mincinoşi cum că el ar fi fost autorul încercării de asasinare a nepotului său, l-au condamnat pe Gazella la moarte prin decapitare, pedeapsă ce a fost executată imediat.

Deşi treaba fusese făcută doar pe jumătate, bănuielile au fost, de bine, de rău, îndepărtate de la adevăraţii asasini.

Alfons însă nu murise. Datorită temperamentului său viguros, precum şi îngrijirilor atente ale medicilor, care au luat în serios lamentările Papei şi ale fiului său, rănitul începuse să se întremeze văzând cu ochii. Între timp vestea a ajuns la urechile Lucreţiei. Aflând ce i se întâmplase soţului ei, a pornit imediat la drum dorind să-l îngrijească ea însăşi. Cum nu mai era vreme de pierdut, Cezar l-a chemat imediat pe Michelotto.

"În aceeaşi noapte — scrie Burchard — *don Alfons, care nu voia să moară din pricina rănilor, a fost sugrumat în patul său."*

A doua zi a şi fost îngropat, dacă nu chiar cu pompa ce i se cuvenea rangului său, oricum cu destulă decenţă. Don Francesco Borgia, arhiepiscop de Cosenza, neam cu acel Cosenza ucis mai înainte, a însoţit mortul la biserica Sfântul Petru, îngropându-l în capela Santa-Maria.

Chiar în aceeaşi noapte a sosit şi Lucreţia, care-şi cunoştea prea bine tatăl şi fratele. Deşi aceştia porunciseră să fie arestaţi toţi doctorii care l-au îngrijit pe rănit, ba chiar şi pe sărmanul valet cocoşat al soţului, ea şi-a dat imediat seama cine erau de fapt asasinii.

Temându-se ca durerea ei — care de data aceasta era sinceră, fiindcă îşi iubise cu adevărat soţul — să nu-i îndepărteze pe tatăl şi pe fratele ei

de ea, Lucreţia s-a retras la Nepi cu toată Curtea, însoţită de peste şase sute de călăreţi, pentru a-şi consuma în acest oraş timpul consacrat doliului.

Acea mare afacere de familie odată rezolvată şi Lucreţia din nou văduvă şi deci gata să slujească noilor planuri politice ale Papei, Cezar Borgia n-a mai rămas la Roma decât atât cât i-a fost necesar pentru a-i primi pe ambasadorii Franţei şi ai Veneţiei. Dar cum aceştia întârziară şi cum ultimele serbări făcuseră o gaură cam mare în buget, Papa a numit o nouă promoţie de doisprezece cardinali, cu un dublu scop: în primul rând, pentru a face să intre şase sute de mii de ducaţi de aur în lăzile pontificale, căci fiecare pălărie de cardinal a fost evaluată la cincizeci de mii de ducaţi de aur; în al doilea rând, pentru a asigura Papei o majoritate sigură în Sfântul Colegiu.

În sfârşit, sosiră şi ambasadorii mult aşteptaţi. Domnul de Villeneuve, care venise în numele regelui Franţei să-l caute pe ducele de Valentinois, fu oprit pe stradă de un bărbat mascat, care îi mărturisi bucuria de a-l vedea sosind. Omul era chiar Cezar Borgia. Ne vrând să fie recunoscut, plecă fără să-şi scoată masca.

La Poarta Poporului, domnul de Villeneuve se întâlni cu ambasadorii celorlalte ţări, printre care se aflau şi cei ai Spaniei şi ai Neapolelui, ai căror suverani încă nu deveniseră ostili Franţei.

Cum reprezentanţii celor două ţări în cauză, de îndată ce-l văzură pe Villeneuve, tăcură, toţi ceilalţi urmându-le exemplul, se mulţumiră a-i spune ambasadorului Franţei doar atât:

— Domnule, fiţi binevenit!

Surprins de un compliment atât de scurt, maestrul de ceremonii îi întrebă dacă nu mai aveau şi altceva de spus. Dar ei răspunseră că nu.

Atunci domnul de Villeneuve le întoarse spatele, replicând:

— Celor care n-au nimic să-mi spună, n-am nici eu nimic să le răspund!

Apoi, plasându-se între arhiepiscopul de Reggio, guvernatorul Romei şi arhiepiscopul de Ragusa, se îndreptă către Palatul Sfinţilor Apostoli, care fusese pregătit pentru a-l întâmpina.

După câteva zile, sosi Mario Giorgi, ambasadorul extraordinar al Veneţiei. Primise poruncă nu numai să reglementeze cu Papa afacerile curente, ci să le şi aducă lui Alexandru şi lui Cezar titlul de nobili veneţieni, precum şi transcrierea numelui lor în Cartea de Aur, favoare la care ţineau amândoi foarte mult, nu atât pentru gloria deşartă, cât pentru noua putere pe care le-o conferea acest titlu.

Apoi Papa procedă la înmânarea pălăriilor celor doisprezece cardinali. Noii prinţi ai Bisericii erau: don Diego de Mondosa, arhiepiscopul Sevillei, Jacques, arhiepiscop în d'Oristagny, vicarul general al Papei, Thomas, arhiepiscopul din Strigonia, Pietro, arhiepiscop din Reggio, guvernatorul Romei, Francesco Borgia, arhiepiscop de Cosenza, trezorier general, Gian, arhiepiscop de Salerno, Ludovic Borgia, arhiepiscop de Valencia, secretarul Sanctităţii Sale şi fratele lui Gian Borgia cel otrăvit de Cezar, Antonio, episcop de Como, Gian-Battista de Ferrara, episcop de Modena, Amedeo d'Albret, fiul regelui Navarei, cumnatul ducelui Cezar de Valentinois şi Marc Cornaro, nobil veneţian, în persoana căruia Papa întorcea serenissimei republici onoarea pe care i-o făcuse. Cel de-al doisprezecelea cardinal nu mai ştim cine fusese.

Cum nimic nu-l mai ţinea pe ducele de Valentinois la Roma, a mai întârziat doar cât a mai făcut un împrumut de la bogatul bancher Augustino Chigi, fratele lui Lorenzo Chigi — cel care pierise în ziua când s-a prăbuşit coşul cel mare de pe clădirea Vaticanului — şi, însoţit de Vitellozzo Vitelli, de Gian-Paolo Baglioni şi de

Giovani de Santa-Croce, pe atunci prietenii, iar mai târziu victimele sale, a părăsit Roma.

Primul oraş asupra căruia şi-a îndreptat privirile a fost Pesaro. Înţelegându-i intenţiile, Gian Sforza n-a ai încercat nici să-şi apere oraşele cu armata, nici să şi e dispute prin negocieri. Nevoind să-şi expună frumosul său ţinut răzbunării unui duşman sângeros, şi-a rugat supuşii să-i păstreze aceleaşi sentimente frumoase, nădăjduind într-o soartă mai bună, apoi a fugit în Dalmaţia.

Malatesta, senior de Rimini, i-a urmat exemplul. Aşa că ducele de Valentinois a intrat în cele două oraşe Pesaro şi Rimini — ca la el acasă. Cezar a lăsat în aceste noi cuceriri ale sale o puternică garnizoană, iar el s-a îndreptat spre Faenza. Numai că aici lucrurile şi-au schimbat faţa.

Faenza se afla pe atunci în stăpânirea lui Astor Manfredi, un tânăr frumos şi plin de curaj, în vârstă de optsprezece ani. Deşi părăsit de Bentivoglio, ruda sa apropiată, de veneţieni şi de florentini, aliaţii săi — care, din pricina amiciţiei lui Cezar cu regele Franţei, n-au mai cutezat să-i dea ajutor —, s-a hotărât, ştiind cât de mult îl iubeau supuşii săi, să se apere pe viaţă şi pe moarte. Aflând că ducele de Valentinois se îndreaptă spre el, şi-a adunat în grabă toţi vasalii în stare să lupte, a tocmit un mic număr de soldaţi străini dispuşi să intre în solda sa, şi-a adunat alimente şi muniţii şi s-a închis în oraş.

Toate acele pregătiri de apărare l-au cam contrariat pe Cezar, care avea o armată impunătoare, alcătuită din trupe aduse din Franţa şi din Italia, cu cei mai buni căpitani ai epocii, printre şefii ei aflându-se şi Paolo Baglioni.

După ce a trecut în revistă locul, şi-a plasat tabăra între două fluvii — Amona şi Marziano — şi a aşezat artileria cu faţa spre Forbi, unde şi asediaţii aveau la rândul lor un puternic bastion. După câteva zile de aşteptat prin tranşee, ducele de Valentinois a ordonat asaltul şi, vrând să dea exemplu soldaţilor săi, s-a îndreptat primul spre duşman. Dar oricât de mare le-ar fi fost curajul — şi-al lui, şi-al căpitanilor ce-l însoţeau —, Astor Manfredi s-a apărat atât de bine, încât asediatorii au fost respinşi, pierzând un mare număr de ostaşi printre care şi pe bravul căpitan Honorio Savello.

Totuşi Faenza, în ciuda curajului şi al devotamentului apărătorilor săi, n-ar fi putut să ţină piept multă vreme unei armate atât de puternice, dacă nu i-ar fi sărit în ajutor iarna. Surprins de asprimea anotimpului, neavând case unde să se adăpostească, nici copaci cu care să facă foc să se încălzească — ţăranii îşi dărâmaseră colibele şi tăiaseră copacii —, ducele de Valentinois a fost obligat să ridice asediul, să-şi ia trupele şi să petreacă iarna prin oraşele vecine, pentru a fi gata de atac în primăvară. Căci ducele de Valentinois nu putea ierta unui orăşel obişnuit cu o pace îndelungată şi condus de un copilandru lipsit de orice ajutor din afară că a ţinut în şah. Se jurase că-şi va lua revanşa. Îşi împărţi deci oastea în trei părţi, trimise o parte la Imola, o a doua la Forbi, iar o a treia la Cesena care, dintr-un oraş de mâna a treia, cum fusese mai înainte, s-a trezit reschimbat într-un oraş de mare lux şi de distracţii, într-adevăr, activului Cezar îi trebuiau tot timpul războaie şi serbări. Când războiul se întrerupea, începeau mediat serbările, somptuoase şi dezlănţuite, aşa cum îi plăceau lui. Zilele şi le

petrecea în tot felul de întreceri şi cavalcade, nopţile în baluri şi aventuri amoroase, căci femeile din Câmpia romană, socotite printre cele ai frumoase din lume, îi procuraseră învingătorului un adevărat serai, pentru care l-ar fi invidiat şi sudanul Egiptului şi sultanul Constantinopolului.

Într-una din acele plimbări făcute de ducele de Valentinois prin împrejurimile oraşului, însoţit de acea curte de linguşitori şi de curtezane care nu-l părăsea nici o clipă, observă dinspre Rimini un alai numeros însoţind probabil o persoană importantă. După puţin timp Cezar văzu că persoana importantă era o tânără femeie. Spre marea lui bucurie, o recunoscu pe domnişoara de onoare a ducesei de Urbino, cea care scăpase de spaimă atunci când el se luptase cu taurul în arenă. Aşa cum am mai spus, fata era logodită cu Gian Carracciolo, generalul veneţienilor şi Elisabeta de Gonzague, protectoarea şi naşa ei, o trimisese cu o impunătoare suită la Veneţia, unde urma să aibă loc nunta.

Încă de la Roma, frumuseţea acelei tinere îl impresionase pe Cezar. Acum însă, revăzând-o, i se păru şi mai frumoasă. Din acea clipă a hotărât să păstreze pentru sine acea superbă floare a iubirii. O salută deci ca pe o veche cunoştinţă şi o întrebă dacă nu era dispusă să se oprească o vreme la Cesena. Dar fata îi răspunse că e în trecere, că va trebui să călătorească toată ziua, fiind aşteptată cu nerăbdare de logodnic şi că în acea seară va dormi la Forbi. Asta era tot ce voia să ştie şi Cezar, care îl chemă imediat pe Michelotto şoptindu-i câteva cuvinte neauzite de nimeni.

Într-adevăr cortegiul, aşa cum spusese tânăra mireasă, făcu un scurt popas în oraşul vecin, apoi se îndreptă spre Forbi. Dar abia apucase să parcurgă o leghe, când o ceată de cavaleri venind dinspre Cesena îl ajunse din urmă şi-l înconjură. Deşi foarte puţini la număr, soldaţii din escortă încercară s-o apere pe viitoarea soţie a generalului

lor. Dar după ce unii au fost uciși fără milă, ceilalți au luat-o speriați la goană. Și cum tânăra coborâse din litieră încercând să fugă, șeful cetei de soldați o prinse în brațe, o sui în șa, apoi ordonă soldaților să se întoarcă la Cesena, iar el își îmboldi calul în coaste și o luă la goană peste țarini, pierzându-se în întuneric.

Carracciolo află vestea răpirii iubitei sale de la unul din fugari, care recunoscuse în atacatori pe soldații ducelui de Valentinois. La început, a crezut că nu aude bine ceea ce i se spune, până într-atât i-a fost de greu să creadă că cineva putuse săvârși o asemenea mișelie. Dar după ce l-a pus pe om să repete cele afirmate, a rămas încremenit, ca lovit de trăsnet. Revenindu-și, a scos un strigăt aprig de răzbunare și s-a năpustit spre palatul ducal, unde se adunaseră dogele Barberigo și Consiliul celor zece. Dând buzna în sala de ședințe, fără să mai fie anunțat de cineva, a strigat:

— Serenissimi seniori, vin să-mi iau rămas bun de la domniile voastre! M-am hotărât ca timpul pe care l-aș fi putut consacra republicii să-l consacru de-acum încolo răzbunării. Am fost rănit de moarte atât în suflet, cât și în onoarea mea de militar. Mi s-a furat bunul cel mai de preț și mai scump al inimii mele: mireasa. Iar cel care a făcut acest lucru este cel mai perfid, mai laș și mai josnic dintre oameni, este criminalul duce de Valentinois! Vă rog să nu vă supărați, stimați seniori, dacă vorbesc astfel despre un om care se laudă că face arte din nobilime și că se află sub protecția domniilor voastre. Știu că minte, că e un fratricid, un asasin, un uzurpator al bunurilor altora și un opresor al celor nevinovați. Lașitățile și crimele sale l-au făcut nedemn e orice titlu, după cum este nedemn de viața pe care o voi curma cu sabia asta! Ducele este un ticălos, nu respectă nici măcar legile pe care le respectă până și popoarele cele mai barbare, cum sunt, de pildă, legile ospitalității și ocrotirea unei fecioare, pe care era

obligat să o apere, nu s-o fure şi s-o batjocorească. Aşa că, serenissimi seniori, jignirea pe care mi-a adus-o dezonorându-mi mireasa a adus-o de fapt Republicii, întrucât sunt condotierul acestei Republici. E adevărat că acest ticălos s-ar fi cuvenit să moară de mâna tatălui său şi nu de a mea, dar cum tatăl său e la fel de ticălos ca şi el, mă voi duce să-l pedepsesc eu însumi, chiar dacă pentru asta va trebui să-mi pierd viaţa.

Consiliul celor zece i-a dat dreptate generalului ultragiat. Totuşi, n-au vrut să-l lase pe el să-şi primejduiască viaţa şi l-au trimis imediat la Imola pe Ludovic Manenti, secretarul Consiliului celor zece, ca să-i transmită lui Cezar nemulţumirea serenissimei republici pentru ultrajul adus condotierului său. În acelaşi timp, Dogele l-a rugat pe ambasadorul Franţei în Veneţia să intervină pe lângă ducele de Valentinois şi — în numele regelui Franţei — să-l someze să trimită la Veneţia mireasa furată.

Cei doi mesageri au mers împreună la Imola, comunicându-i lui Cezar ceea ce aveau de comunicat. Acesta îi ascultă cu atenţie şi, prefăcându-se profund mirat de cele auzite, negă hotărât că el ar şti ceva despre crimă, îngăduindu-le lui Manenti şi ambasadorului Franţei să-i caute pe criminali, în vreme ce el însuşi va întreprinde cercetări amănunţite. Ducele păru a fi de o atât de mare bunăvoinţă, încât cei doi au crezut o vreme că e într-adevăr nevinovat.

Începându-şi cercetările, mesagerii se îndreptară spre locul unde se săvârşise răpirea. Acolo au găsit cadavrele celor morţi şi au aflat de la un ţăran că văzuse un călăreţ mascat ducând cu sine o femeie, care plângea şi se zbătea amarnic în braţele lui. Numai că acel călăreţ a părăsit repede drumul cel mare şi, luând-o peste ţarini, s-a topit ca o umbră în direcţia unei case izolate. O bătrână îl văzuse intrând în acea casă. Numai că în noaptea următoare casa a dispărut ca prin farmec. Aici

lucrurile s-au împotmolit, fiindcă nimeni nu putea spune ce se întâmplase cu cea pe care o căutau, pentru că cei ce locuiseră în casă nu mai erau şi nu mai era nici casa.

Manenti şi ambasadorul Franţei s-au întors la Veneţia, relatând cele spuse de către ducele de Valentinois, povestind în amănunt cele văzute de ei. Nimeni nu se îndoia de vinovăţia lui Cezar, dar nimeni nu putea dovedi că era vinovat. Aşa că serenissima republică a Veneţiei — care din pricina războiului cu turcii nu se putea certa cu Papa — îi interzise lui Carracciolo orice răzbunare. Scandalul se potoli, apoi se stinse de la sine, iar până la urmă nimeni nu mai vorbi despre răpirea miresei generalului.

Cu toate distracţiile de peste iarnă, Cezar nu renunţă la planul de cucerire a oraşului Faenza. Aşa că de îndată ce s-a desprimăvărat, s-a şi îndreptat către oraş, postându-şi trupele peste drum de castel. Izbutind să facă o breşă în zid, a ordonat soldaţilor să pornească la atac. Dar în ciuda curajului său şi al ostaşilor săi, atacul a fost respins de Astor, care a apărat breşa în vreme ce femeile aruncau de sus, de pe ziduri, cu bolovani şi cu trunchiuri de copaci în capul asediatorilor.

După o oră de luptă înverşunată, Cezar a fost nevoit să se retragă, lăsând în şanţurile din jurul oraşului peste două mii de morţi şi răniţi, printre care şi pe Valentin Farneze, unul dintre cei mai bravi condotieri i săi.

Atunci Cezar, văzând că nu izbutise să vină de hac etăţii, transformă asediul în blocadă. Toate drumurile pre Faenza au fost închise, toate legăturile au fost întrerupte şi cum la Cesena oamenii începuseră a se răzvrăti, l-a pus guvernator în oraş pe Ramiro d'Orco, dându-i puteri depline de viaţă şi de moarte asupra ocuitorilor. Apoi aşteptă liniştit în faţa oraşului ca foamea să-i scoată pe locuitori dintre zidurile pe care le apărau cu atâta înverşunare. Într-adevăr,

după o lună, timp în care cei din Faenza înduraseră cumplitele chinuri ale foamei, câţiva parlamentari veniră la Cezar ca să-i propună pacea. Cezar, care mai avea şi alte treburi în Câmpia romană, s-a arătat gata să încheie pacea atât de mult râvnită, aşa că oraşul s-a predat, cu condiţia ca nimeni să nu se atingă nici de persoana, nici de bunurile locuitorilor săi. În privinţa lui Astor Manfredi, tânărul suveran al Faenzei, trebuia să i se dea dreptul să se retragă oriunde voia, fără a i se îngrădi libertatea.

Condiţiile păcii au fost respectate cu stricteţe. Numai că Cezar, vrând să-l vadă pe Astor, pe care nu-l cunoştea, a fost cuprins de o pasiune ciudată faţă de acel copilandru frumos ca o femeie. L-a păstrat deci pe lângă sine, în armată, onorându-l ca pe un prinţ şi manifestându-şi faţă de el marea sa prietenie. Apoi, într-o zi Astor a dispărut, aşa cum dispăruse şi frumoasa logodnică a lui Carracciolo. Însuşi Cezar s-a arătat foarte neliniştit, spunând tuturor că probabil fugise. Şi ca fuga să pară credibilă, a trimis soldaţi să-l caute în toate direcţiile.

La un an de la acea dublă dispariţie, nişte oameni au găsit în apele Tibrului, nu departe de castelul San-Angelo, trupul unei femei tinere şi deosebit de frumoase, cu mâinile legate la spate şi cadavrul unui tânăr la fel de frumos, care mai avea încă la gât funia cu care fusese sugrumat. Femeia era logodnica lui Carracciolo, tânărul era Astor Manfredi. Cezar se folosise de amândoi pentru a-şi satisface plăcerile, apoi, când se plictisise de ei, îi aruncase în Tibru.

Cucerirea oraşului Faenza i-a adus lui Cezar titlul de duce al ţinuturilor romane, conferit în plin Consistoriu de către Papă şi apoi ratificat de către regele Ungariei, de republica Veneţia şi de regii Castiliei şi ai Portugaliei. Vestea acestei ratificări a ajuns la Roma în ajunul zilei în care poporul obişnuia să sărbătorească aniversarea întemeierii

Oraşului Etern. Sărbătoarea, care data încă de pe vremea lui Pomponius Lactus, a dat o mai mare strălucire evenimentului pe care-l trăia suveranul său. În semn de bucurie, s-a tras cu tunul toată ziua. Seara, au fost organizate iluminaţii cu facle şi focuri de artificii. În toiul nopţii, prinţul de Squillace, fratele mai mic al lui Cezar, însoţit de cei mai de seamă seniori ai nobilimii romane, au străbătut străzile oraşului, purtând torţe în mâini şi strigând:

— Trăiască Papa Alexandru! Trăiască Cezar! Trăiască familia Borgia!

În vremea asta, ambiţia lui Cezar creştea odată cu victoriile sale. De îndată ce s-a văzut stăpân pe Faenza, aţâţat de familia Mariscotti, vechii duşmani ai familiei Bentivoglio, Cezar şi-a aţintit privirile asupra Bolognei. Dar Gian de Bentivoglio, ai cărui strămoşi stăpâniseră din timpuri imemoriale acel oraş, nu numai că şi-a luat măsurile necesare pentru a face faţă unei îndelungate rezistenţe, dar s-a mai pus şi sub protecţia Franţei. Aşa că de îndată ce-a aflat că Cezar se îndrepta, cu toată armata, către graniţele Bolognei, a trimis imediat un curier la Ludovic al XII-lea, rugându-l să-şi ţină cuvântul şi să-l ajute. Ludovic şi l-a ţinut, cu probitatea lui exemplară şi când Cezar a ajuns în faţa Bolognei, a fost poftit de către regele Franţei să nu întreprindă nimic împotriva aliatului său, Bentivoglio. Dar cum Cezar nu era omul care să dea îndărăt în faţa unor astfel de argumente, i-a pus lui Bentivoglio nişte condiţii pe care acesta le-a acceptat imediat, fericit să scape fie şi cu acest preţ. I-a cerut mai întâi să-i dea castelul Bolonese, o fortăreaţă situată între Imola şi Faenza, apoi un tribut anual de nouă mii de ducaţi şi întreţinerea a o sută de soldaţi înarmaţi şi a două mii de pedestraşi.

În schimbul acestor avantaje, Cezar i-a mărturisit lui Bentivoglio că sosirea lui în Bologna se datora insistenţelor familiei Mariscotti. Întărit

cu contingentul noului său aliat, Cezar s-a îndreptat spre Toscana. Dar abia a apucat să părăsească oraşul, că Bentivoglio, poruncind să se închidă porţile, l-a pus pe fiul său Hermes să-l ucidă cu mâna sa pe Agamemnon Mariscotti, în vreme ce soldaţii îi masacrau pe cei treizeci şi patru de fii, fiice şi nepoţi şi pe cele două sute de neamuri şi de prieteni ai acestei familii. La acel masacru au luat parte cei mai nobili tineri din Bologna, pe care Bentivoglio i-a silit să-şi păteze mâinile de sânge, ca să-i fie cât mai ataşaţi de teama unor represalii asemănătoare.

Planurile lui Cezar în legătură cu Florenţa începuseră a nu mai fi un mister pentru nimeni. Încă din luna ianuarie, îi trimisese la Pisa pe Raniero de la Sassetta şi pe Pietro da Gamba Corti, cu o mie două sute de ostaşi. De îndată ce isprăvise cucerirea micilor cetăţi din Câmpia romană, către acelaşi oraş se îndrepta cu noi detaşamente Oliverotto da Ferma. La rândul său, Cezar îşi întărise oştirea cu cei o sută de soldaţi înarmaţi şi cu cei două mii de pedestraşi pe care izbutise să-i smulgă Veneţiei. Se întâlnise apoi cu Vitellozzo Vitelli şi cu Orsini, care-i mai aduseseră şi ei vreo trei mii de soldaţi, aşa încât avea sub ordinele sale — fără a mai pune la socoteală ostaşii trimişi la Pisa — şapte sute de oameni înarmaţi şi cinci mii de pedestraşi. Totuşi, în ciuda acestei formidabile armate, n-a intrat în Toscana decât — a declarat — pentru a se îndrepta spre Roma, oferindu-se să plătească cu bani peşin toate alimentele de care avea nevoie pentru armată. Dar după ce a trecut de defileul din munţi şi a ajuns la Barberino, văzând că oraşul era prosper şi că nimeni nu se gândise să-l apere, a uitat şi de prietenie şi de cuvântul dat, impunând oraşului condiţii ca şi cum l-ar fi cucerit. Condiţiile au fost următoarele:

1. Pietro de Medici, rudă şi aliat al lui Orsini, să fie repus în vechile sale drepturi.

2. Şase burghezi din oraş, desemnaţi de Vitellozzo, să fie ucişi drept pedeapsă pentru moartea lui Paolo Vitelli, executat pe nedrept de către florentini.

3. Senioria Florenţei să nu dea nici un ajutor seniorului din Piombino pe care Cezar urmărea să-l deposedeze de Statele sale.

4. Republica să-l ia pe Cezar în slujba sa, cu un salariu corespunzător meritelor sale.

Numai că în timp ce ducele de Valentinois negocia toate aceste lucruri cu Florenţa, primi din partea lui Ludovic al XII-lea ordinul de a se pregăti — aşa cum făgăduise — să-l urmeze cu armata în Neapole. Cezar nu îndrăzni să nu-şi ţină cuvântul faţă de puternicul său Hat. Porunci deci să i se răspundă că era la ordinele ale. Şi cum florentinii nu ştiau că era obligat să părăsească Toscana, le puse în vedere că se va retrage numai cu condiţia să i se plătească un tribut de treizeci i şase de mii de ducaţi de aur pe an, cu care să poată plăti trei sute de oşteni gata oricând să vină în ajutorul Republicii, dacă aceasta s-ar fi aflat la strâmtoare.

Între timp, oricât de grăbit ar fi fost Cezar să plece, îşi spuse că în trecere prin Piombino n-ar fi rău să cucerească acest oraş. Aşa că intră ca la el acasă pe pământurile lui Gian al IV-lea d'Appiano. Numai că acesta, prevăzător, îşi distrusese propria-i ţară, arsese furajele, tăiase copacii şi otrăvise cele câteva fântâni cu apă bună de băut. Acest lucru nu l-a împiedicat totuşi pe Cezar să pună mâna, în câteva zile, pe oraşele Severeto, Scarlino, pe insula Elba şi pe oraşul Pianosa. A fost însă obligat să se oprească în faţa castelului Pianosa, care rezista cu înverşunare. Or, cum armata lui Ludovic al XII-lea îşi continua zi şi noapte drumul spre Roma şi, cum în 27 iulie a primit un nou ordin din partea regelui Franţei să i se alăture cât mai grabnic, Cezar a plecat chiar a doua zi, lăsându-i pe Vitellozzo şi pe

Gian-Paolo Baglioni să continue asediul castelului Pianosa.

În vremea asta, Ludovic al XII-lea înainta spre Neapole, dar nu cu clocotitoarea lipsă de prevedere a lui Carol al VIII-lea, ci cu prudenta circumspecţie care-l caracteriza. În afară de alianţa sa cu Florenţa şi cu Roma, mai semnase un tratat secret cu Ferdinand Catolicul, regele Spaniei, care pretindea că are — prin casa de Duras — aceleaşi drepturi asupra regatului Neapole pe care le avea şi Ludovic al XII-lea prin casa de Anjou. În urma acestui tratat, cei doi regi îşi împărţiseră dinainte regatul Neapolelui şi anume: Ludovic al XII-lea urma să ia în stăpânire pământurile din Labur şi Abruzzi, cu titlul de rege al Neapolelui şi al Ierusalimului. Ferdinand îşi rezervase pământurile din Calabria şi titlul de duce al acelei provincii-împărţeala avea toate şansele să fie dusă la bun sfârşit, cu atât mai mult cu cât Frederic continua să creadă că bunul şi fidelul său prieten Ferdinand Catolicul avea să-i îngăduie să revină în oraşele şi fortăreţele sale. Sigur că treaba asta nu era prea cinstită din partea lui, mai ales când era săvârşită de un rege căruia i se spunea Catolicul. Dar pe Ludovic al XII-lea prea puţin îl interesa acest lucru, din moment ce putea profita de o trădare pe care n-o săvârşise el.

Armata franceză, căreia trebuia să i se alăture armata ducelui de Valentinois, era alcătuită dintr-o mie de lăncieri, patru mii de elveţieni şi şase mii de gasoni şi aventurieri. Pe de altă parte, Filip de Rarcjenstem conducea pe mare şaisprezece corăbii bretone şi provensale şi trei caracuri[1] genoveze, cu şase mii cinci sute de oameni gata de debarcare.

Regele Neapolelui nu putea opune acestei numeroase armate decât şapte sute de oameni înarmaţi, şase sute de călăreţi şi şase mii de infanterişti Comandaţi de Colonna, pe care îl luase în solda sa după ce Papa îl alungase din Statele pontificale. Mai conta pe Gonzalv de Cordova,

care trebuia să i se alăture la Gaete şi căruia, în prea marea lui încredere, îi deschisese porţile tuturor fortăreţelor din Calabria.

Din păcate, siguranţa pe care i-o inspirase lui Frederic fostul său aliat Ferdinand Catolicul n-a durat prea mult. Căci sosind la Roma, ambasada Franţei şi ai Spaniei i-au prezentat Papei tratatul semnat la Granada în 11 noiembrie 1500, între Ludovic al XII-lea şi Ferdinand Catolicul, tratat care până atunci rămăsese secret.

Alexandru al VI-lea, foarte prevăzător faţă de viitor, rupsese prin moartea lui Alfons, soţul Lucreţiei, orice legătură cu casa de Aragon. Cu toate acestea, nu s-a arătat chiar de la început de acord cu acel tratat. Atunci cei doi ambasadori i-au explicat că tot aranjamentul fusese făcut numai pentru a putea oferi prinţilor creştini un nou pretext de a ataca Imperiul otoman. În faţa unui astfel de argument, e lesne de înţeles că Papa a trebuit să cedeze. Aşa că în 25 iunie a adunat consistoriul, declarându-l pe regele Neapolelui decăzut din drepturile sale.

Aflând despre sosirea armatei franceze la Roma, despre trădarea aliatului Ferdinand Catolicul al Spaniei, cât şi despre decăderea din drepturile sale de rege al Neapolelui, Frederic şi-a dat seama că totul era pierdut. Totuşi, n-a vrut să se spună că-şi părăsise regatul fără a fi încercat să-l apere. Aşa că le-a poruncit lui Fabricio Colonna şi lui Ranuzio de Marciano, cei doi noi condotieri ai săi, să-i oprească pe francezi la Capua, cu trei sute de ostaşi înarmaţi şi cu trei mii de infanterişti. El, împreună cu Prosper Colonna şi cu restul armatei, trebuia să apere oraşul Neapole, făcând faţă spaniolilor ce ameninţau dinspre Calabria.

Abia a apucat Frederic să dea acele porunci, că d'Aubigny, trecând Vulturna, a asediat Capua, încercuind cu ostile sale oraşul, din ambele părţi ale fluviului. Ajunşi în faţa zidurilor, francezii şi-au aşezat tunurile şi au început să tragă, spre

groaza sărmanilor asediaţi. Mulţi dintre ei, străini de oraş, au rupt-o la fugă, căutând un loc unde să se adăpostească. Astfel, chiar de la primul asalt dat de francezi, deşi respins cu mult curaj de Fabricio Colonna, în oraş s-a răspândit o spaimă atât de mare şi de oarbă, încât toată lumea a cerut să se deschidă larg porţile. Cu greu a putut bietul Colonna să facă toată acea mulţime să priceapă că trebuia să profite de eşecul asediatorilor pentru a obţine din partea lor măcar o capitulare cât de cât convenabilă. După ce, în sfârşit, mulţimea i-a dat dreptate, Colonna şi-a trimis parlamentarii la d'Aubignz, care a stabilit o conferinţă peste trei zile, în care să se hotărască modul de predare a oraşului. Dar asta nu era o treabă pe măsura lui Cezar. Rămas mai discute cu Papa, ajunse din urmă armata franceză, cu o parte din trupele sale, chiar în ziua în care urma să aibă loc conferinţa. Or, o capitulare oarecare i-ar răpit partea de profit, precum şi plăcerea pe care i-ar produs-o asediul unui oraş atât de bogat şi de populat cum era Capua. Aşa că a început, de unul singur, să ducă tratative cu străjerul care avea grijă de una din porţile oraşului, tratative plătite cu aur greu, care constituie întotdeauna argumentul cel mai eficace în astfel de situaţii. Aşa că în momentul în care Fabricio Colonna discuta cu căpitanii francezi, se auziră dintr-odată strigăte puternice şi vaiete. Fără să prevină pe nimeni, Cezar Borgia împreună cu fidela sa armată intraseră în oraş şi începuseră a sugruma ostaşii garnizoanei, care, ştiind că dorita capitulare era ca şi semnată, nu mai aveau de ce să fie vigilenţi. Văzând ce se întâmplă, francezii se năpustiră în oraş cu atâta înverşunare, încât asediaţii n-au mai încercat nici măcar să se apere, nimeni şi nimic nu-i mai putea opri. Măcelul şi jaful s-au dezlănţuit cât ai clipi. În zadar au încercat Fabricio Colonna, Ranuzio de Marciano şi don Ugo de Cardona se opună francezilor şi spaniolilor. Primii doi au fost luaţi prizonieri, iar al

treilea, rănit de o arbaletă, a căzut în mâinile ducelui de Valentinois. Şapte mii de locuitori au fost masacraţi pe străzi; printre ei s-a aflat şi trădătorul care-i deschisese poarta lui Cezar. Bisericile au fost jefuite, mănăstirile de maici, prădate. O parte din acele tinere fecioare s-au aruncat în fântâni sau în fluviu pentru a scăpa de soldaţii care le urmăreau. Trei sute dintre cele mai nobile femei din oraş s-au refugiat într-un turn. Dar ducele de Valentinois a spart porţile turnului, şi-a ales pentru sine patruzeci dintre cele mai frumoase, iar pe celelalte le-a predat soldaţilor, să-şi bată joc de ele. Jaful a durat trei zile.

Capua cucerită, Frederic a înţeles că era inutil să mai încerce să se apere. S-a închis deci în Castel-Nuovo şi a îngăduit oraşelor Gaete şi Neapole să trateze cu învingătorul. Gaete a scăpat de jaf plătind şaizeci de mii de ducaţi de aur, iar Neapole predând castelul lui d'Aubigny, cu condiţia ca acesta să-l conducă pe Frederic, cu banii, bijuteriile şi mobilele sale, în insula Ischia, unde să rămână împreună cu familia sa vreme de şase săptămâni, la adăpost de orice ostilitate. Acea capitulare a fost respectată cu fidelitate şi de o parte şi de cealaltă: d'Aubigny a intrat în Neapole, iar Frederic s-a retras în Ischia.

Astfel a căzut, pentru a nu se mai putea ridica niciodată, acea ramură a casei de Aragon care domnise şaizeci şi cinci de ani. Frederic, care era şeful ei, a cerut şi a obţinut un paşaport pentru a trece în Franţa, unde Ludovic al XII-lea i-a acordat ducatul de Anjou şi o rentă de treizeci de mii de ducaţi, cu condiţia să nu mai părăsească niciodată regatul, unde a şi murit, în 9 septembrie 1504. Fiul său cel mare, don Ferdinand, duce de Calabria, s-a retras în Spania, unde i s-a îngăduit să se însoare de două ori, dar cu două femei despre care se ştia că nu fac copii. A murit în 1550, fără să lase urmaşi. Alfons, cel de-al doilea fiu, care şi-a urmat tatăl Franţa, a murit otrăvit — se zice — la

Grenoble, în vârstă de douăzeci şi doi de ani. În sfârşit Cezar, cel de-al treilea fiu, a murit la rândul său la Ferrara, înainte de a apuca să împlinească optsprezece ani. Cât despre Carlotta, fiica lui Frederic, ea s-a măritat în Franţa cu Nicolas, conte de Laval, amiral, guvernatorul provinciei Bretagne. Din această căsătorie s-a născut o fată, Ana de Laval, care s-a măritat cu contele Francois de la Trimouille şi prin ea s-a transmis casei de la Trimouille drepturile pe care le-a revendicat asupra agatului celor două Sicilii. Cucerirea Neapolelui i-a redat ducelui de Valentinois libertatea. A părăsit deci armata franceză, după ce a primit noi asigurări de prietenie din partea lui Ludovic al XII-lea şi a revenit la asediul oraşului Piombio, pe care fusese silit să-l întrerupă.

În vremea asta, Papa începu să viziteze cuceririle fiului său în Câmpia romană, însoţit de fiică-sa, Lucreţia, care în sfârşit se împăcase cu ideea morţii soţului şi care parcă nu se bucurase niciodată din partea tatălui ie o iubire mai pătimaşă ca acum. Întorcându-se la Roma, Papa o obligase să locuiască în propriile lui apartamente, nevrând s-o părăsească nici o clipă.

Ca urmare a reizbucnirii acestei iubiri pontificale, Alexandru al VI-lea a dat două bule papale prin care oraşele Nepi şi Sermoneta au fost ridicate la rangul de ducate: unul a fost dăruit lui Gian Borgia, bastard al Papei, iar celălalt lui Roderic de Aragon, fiul Lucreţiei şi al lui Alfons. Moşiile familiei Colonna au revenit celor două ducate.

Dar în afară de asta, Alexandru visa la o nouă sporire a averii sale. Atunci a pus la cale căsătoria Lucreţiei cu Alfons d'Este, fiul ducelui Hercule de Ferrara, rugându-l totodată şi pe regele Franţei să pună o vorbă bună în realizarea acestei încuscriri. Or, cum Sanctitatea Sa se afla într-o pasă bună, află în aceeaşi zi vestea că Piombio se predase

ducelui de Valentinois şi că ducele Hercule de Ferrara acceptase să se încuscrească cu Papa.

Veştile erau într-adevăr de o mare importanţă pentru Papă, dar fiecare în felul ei. Astfel, vestea căsătoriei doamnei Lucreţia cu moştenitorul prezumtiv al ducatului de Ferrara a fost primită cu bucuria unui parvenit. Ducele de Valentinois a fost imediat poftit la Roma pentru a lua parte la bucuria familiei.

În ziua când vestea a fost adusă la cunoştinţa locuitorilor Romei, guvernatorul castelului San-Angelo a primit poruncă să tragă cu tunul din sfert în sfert de oră, începând de la prânz şi până la miezul nopţii. La ceasurile două, Lucreţia, în rochie de mireasă, însoţită de cei doi fraţi ai ei — ducele de Valentinois şi ducele de Squillace — a ieşit din Vatican, urmată de toată nobilimea din Roma şi s-au dus să mulţumească Domnului, la biserica Santa-Maria del Popolo — unde fuseseră îngropaţi ducele de Gandia şi cardinalul Gian Borgia —, pentru favoarea pe care o acordase familiei Borgia-Seara, însoţită de aceeaşi cavalcadă, dar care părea şi mai strălucitoare la lumina torţelor şi a focurilor de artificii, Lucreţia a străbătut tot oraşul, întâmpinată cu strigătele de: "Trăiască Papa Alexandru al VI-lea! Trăiască ducele de Ferrara!" pe care le scoteau crainicii îmbrăcaţi în mătase cu fireturi de aur.

A doua zi, s-a dat zvon prin oraş că, în cele trei zile cât urma să ţină serbările, într-una va avea loc o luptă cu tauri, în genul celor din Spania şi că începând din luna octombrie — în care se aflau atunci — şi până în prima zi a Paştelui, pe străzile Romei vor fi îngăduite mascaradele. Acestea erau serbările organizate pe stradă. Cât despre cele din interiorul Vaticanului, e mai dificil să vorbim. Căci după spusele lui Burchard, martor ocular, iată cam despre ce era vorba:

"În ultima duminică din luna octombrie, spune el, cincizeci de curtezane mâncară seara în palatul apostolic, în camera ducelui de Valentinois şi după masă dansară cu scutierii şi cu servitorii, mai întâi îmbrăcate, pe urmă goale-puşcă. După cină, servitorii au scos masa din cameră, iar jos, pe dalele de piatră, au aşezat simetric o mulţime de candelabre şi au presărat o sumedenie de castane, pe care cele cincizeci de femei goale trebuiau să le adune mergând în patru labe printre candelabrele cu lumânări aprinse. Papa Alexandru, doamna Lucreţia şi ducele de Valentinois, care priveau cel spectacol de la tribună, le încurajau pe cele mai isteţe prin aplauze, acestea urmând să primească, drept premiu, jartiere brodate, papuci de catifea şi bonete cu fir de aur şi cu dantele. Apoi se trecea la noi distracţii şi..."

Cerem iertare cititorilor şi mai ales cititoarelor noastre. Dar după ce am găsit de bine, de rău, expresiile necesare pentru prima parte a acestui spectacol, iată că e căutăm zadarnic pentru cea de a doua. Ne vom mulţumi să spunem că, aşa cum se dăduseră premii pentru iscusinţă, acum se dădeau premii pentru dezmăţ şi bestialitate.

La câteva zile după acea seară ciudată, care amintea într-un fel de vechile orgii de pe vremea lui: Tiberiu, Nero şi Heliogabal, Lucreţia, îmbrăcată într-o rochie somptuoasă de brocart ţesut cu fir de aur — a cărei trenă era dusă de un grup de tinere îmbrăcate în alb şi cu cununi de trandafiri pe frunte — ieşi din palat, în sunetele trompetelor şi ale trâmbiţelor, călcând pe covoarele întinse pe străzile parcurse, însoţită de o mulţime de cavaleri nobili, precum şi de cele mai frumoase femei din oraş, se îndreptă spre Vatican unde, în Sala Paulină, o aşteptau Papa, ducele de Valentinois, don Ferdinand — trimisul ducelui Alfons — şi cardinalul d'Este, vărul ducelui. Papa

se aşează de o parte a mesei, oaspeţii din Ferrara de cealaltă parte, în picioare. Doamna Lucreţia înainta spre masă şi don Ferdinand îi puse în deget verigheta. Ceremonia odată isprăvită, cardinalul d'Este se apropie la rândul său şi-i dădu miresei patru inele deosebit de frumoase în care erau încastrate pietre preţioase dintre cele mai rare şi mai scumpe.

Atunci Papa porunci să se aducă un castron adânc de aur şi fildeş din care scoase o mulţime de giuvaere, lanţuri de aur şi coliere de perle şi de diamante, inele şi cercei; munca pentru confecţionarea lor fusese tot atât de scumpă ca şi aurul şi nestematele din care erau făcute. Papa îşi rugă fiica să accepte acele "modeste" bijuterii până ce avea să le primească pe cele pe care soţul ei făgăduise să i le dăruiască el însuşi şi care, cu siguranţă, aveau să fie demne de ea. Lucreţia acceptă darurile tatălui, manifestându-şi din plin bucuria.

Apoi se retrase în sala vecină, sprijinindu-se de braţul Papei şi urmată de doamnele care o însoţeau, lăsându-l pe ducele de Valentinois să facă onorurile Vaticanului. Seara, invitaţii se adunară din nou şi, în vreme ce afară ardeau faclele şi focurile de artificii, cei din palat dansară până la trei noaptea.

Ceremonia căsătoriei odată încheiată, Papa şi ducele de Valentinois se ocupară de pregătirile de plecare. Papa, care dorea un voiaj cu mare pompă, spori suita fiicei sale, pe lângă cei doi cumnaţi ai ei şi gentilomi veniţi cu don Ferdinand, cu tot senatul din Roma şi cu toţi seniorii romani care, datorită averilor lor, îşi puteau permite să etaleze nişte veşminte de o rară bogăţie şi frumuseţe atât pentru ei, cât şi pentru slugile lor. În acea splendidă suită se remarcau Oliviero şi Ramiro Mattei, fiii lui Pietro Mattei, cancelarul oraşului Roma, precum şi o fată pe care Papa o avusese cu o altă femeie, nu cu Roza Vanozza. Din suită mai acea parte şi

Francesco Borgia, cardinal de Cosenza, egat a latere, care trebuia s-o însoţească pe Lucreţia până la graniţa Statelor ecleziastice. La rândul său, ducele de Valentinois a trimis mesageri în toate Statele din Câmpia romană pentru ca Lucreţia să fie primită ca şi cum le-ar fi fost suverană şi stăpână. Statele au început imediat să se pregătească pentru împlinirea poruncii ducelui.

Între timp, mesagerii i-au comunicat temerea lor că oraşul Cesena nu-i va putea îndeplini dorinţa. Şi nu i-o putea îndeplini, pentru că Ramiro d'Orco, guvernatorul lăsat de Cezar să aibă grijă de oraş, veghind să nu se răscoale, ordonase ca fiecare al şaselea cetăţean să fie ucis pe eşafod de sabia călăului. Într-o astfel de situaţie, nimeni nu mai trăgea nădejde să obţină vreun zâmbet de bucurie de la nişte oameni îndoliaţi, care-şi plângeau morţii. Dar ducele de Valentinois a luat imediat măsuri de înlăturare a acestei stări de lucruri, cu o promptitudine şi o eficacitate care nu-i aparţineau decât lui. Într-o bună dimineaţă, locuitorii din Cesena descoperiră un eşafod înălţat în piaţă, iar pe eşafod trupul tăiat în patru al unui decapitat. Mortul măcelărit astfel nu era altul decât guvernatorul oraşului, Ramiro d'Orco. Nimeni nu ştia cine a ridicat acel eşafod în toiul nopţii, nici cine fuseseră călăii care au putut să ducă la îndeplinire, cu sânge rece, acea îngrozitoare pedeapsă.

Florenţa întrebându-l pe Machiavelli, legatul său la Cesena, ce credea el despre acea moarte, acesta răspunse:

— Magnifici seniori! Nu vă pot spune nimic în legătură cu execuţia lui Ramiro d'Orco decât că Cezar Borgia este singurul care înalţă şi coboară oamenii după meritele lor!

Ducele de Valentinois nu se înşelase în previziunea sa: viitoarea ducesă de Ferrara a fost admirabil primită în toate oraşele pe unde a trecut şi mai ales în Cesena.

În timp ce Lucreţia mergea la Ferrara să-l întâlnească pe cel de-al patrulea soţ al ei, Papa Alexandru şi ducele de Valentinois hotărâră să facă un turneu prin ultima cetate cucerită şi anume ducatul de Piombino. Scopul aparent al acestei călătorii era jurământul pe care noii supuşi trebuiau să-l depună în faţa lui Cezar. Scopul real: să pună bazele — în capitala lui Giaccomo d'Appiano — ale unui arsenal în apropiere de Toscana, la care Papa nu voia să renunţe pentru nimic în lume.

Plecară deci amândoi din portul Corneto, cu şase galere, însoţiţi de un mare număr de cardinali şi de prelaţi şi în aceeaşi seară ajunseră la Piombino. Curtea pontificală a rămas câteva zile în acel oraş, pentru ca ducele de Valentinois să fie recunoscut de către locuitori, dar şi pentru a asista la câteva slujbe religioase, dintre care cea mai importantă a avut loc în a treia duminică din postul Paştelui, ţinută de cardinalul de Cosenza, la care a asistat şi Papa, cu toţi cardinalii şi fiul său. Apoi, îmbinând treburile bisericeşti cu distracţiile, Papa le-a poftit pe cele mai frumoase fete din Piombino, rugându-le să danseze, în faţa lui, dansurile lor naţionale. După care au urmat nişte ospeţe pantagruelice. Papa s-a înfruptat din toate, pe săturate, fără nici un fel de remuşcare că nu ţinea post asemenea miorlăiţi creştini. De fapt, toate acele serbări aveau drept scop risipirea unei mari sume de bani, sortiţi să-l facă popular în oraş pe ducele de Valentinois, obligându-i pe locuitori să-l uite pe acel sărman Giaccomo d'Appiano.

După Piombino, Papa şi fiul său vizitară insula Elba, unde n-au stat decât atâta cât a fost necesar să cerceteze vechile fortificaţii şi să dea porunci pentru instruirea altora noi. Apoi, iluştrii călători s-au îmbarcat pentru a reveni la Roma. Dar iată că timpul s-a schimbat brusc şi Papa, nevrând să intre în Porto Ferrajo, a rămas cinci zile pe galera sa, care nu avea provizii decât pentru

două zile. Vreme de trei zile, Papa n-a trăit decât cu câţiva peşti fripţi şi aceia pescuiţi cu multă caznă, din cauza timpului.

În sfârşit, au zărit oraşul Corneto. Ducele, care se afla pe o altă corabie, văzând că vasul nu poate acosta, s-a aruncat într-o luntre şi a ajuns la mal. Cât despre Alexandru, el a fost constrâns să-şi continue drumul până la Pontercole, unde a ajuns, în sfârşit, după ce a fost zgâlţâit de furtună atât de violentă, încât toţi cei care-l însoţeau arătau ca şi cum ar fi fost bătuţi, fie din pricina răului de mare, fie de spaima morţii. Numai Papa nu s-a temut nici o secundă, stând tot timpul cât a durat furtuna pe punte, în jilţul său, invocând numele Domnului şi făcându-şi semnul crucii.

În sfârşit, galera a intrat în rada portului Pontercole unde Papa a coborât şi, trâmiţându-şi slujitorii să caute nişte cai la Corneto, s-a întâlnit cu fiul său Cezar, care-l aştepta în oraş. Apoi, plecând amândoi în zori, s-au întors prin Civita-Vecchia şi Palo şi au intrat în Roma, din care lipsiseră o lună de zile.

Cam în acelaşi timp a sosit şi cardinalul d'Albret, însoţit de cei doi infanţi din Navarra. Au fost primiţi cu onorurile rangului lor, dar mai ales cu cele cuvenite celor doi cumnaţi ai ducelui de Valentinois, care făcea mare caz de încuscrirea cu ei.

Între timp, a venit vremea ca ducele de Valentinois să reia şirul cuceririlor sale. Cum, cu un an în urmă, Papa proclamase decăderea din drepturi a lui Iulius Cezar de Varano asupra fiefului său Camerino, care revenise Camerei apostolice — ca pedeapsă că-l omorâse pe fratele său Rodolfo şi se oferise să-i primească pe duşmanii Sanctităţii Sale —, Cezar a părăsit Roma ca să pună în aplicare ordinul tatălui său. Ajuns la graniţa Perugiei, provincie ce aparţinea locotenentului său Paolo Baglioni, îi trimise pe Oliverotto da Fermo şi pe Gravina Orsini să

pustiească graniţele provinciei Camerino. În acelaşi timp îl rugă pe Guido d'Ubaldo din Montefeltro, duce de Urbino, să-i dea soldaţii şi artileria sa pentru a-l ajuta în această acţiune.

Nefericitul duce de Urbino, care era în cele mai bune relaţii cu Papa şi care nu avea nici un motiv să nu se încreadă în Cezar, nu cuteză să-l refuze. Dar chiar în ziua în care trupele ducelui de Urbino porniră la drum spre Camerino, trupele ducelui Valentinois intrară în ducatul de Urbino şi puseră mâna pe Cagli, unul dintre cele patru oraşe ale acelui mic Stat. Înţelegând ce-l aşteaptă, dacă ar fi încercat să opună rezistenţă, ducele fugi, îmbrăcat ţărăneşte. Aşa că în mai puţin de opt zile Cezar deveni stăpân pe ducatul său, dar nu şi pe fortăreţele Maiolo şi San-Leo, care n-au acceptat să se predea.

Imediat după asta, ducele de Valentinois s-a îndreptat spre Camerino, care continua să reziste, susţinut de prezenţa seniorului său, Iulius-Cezar de Varano şi a celor doi fii, Venantio şi Annibal. Fiul cel mare, Gian-Maria, fusese trimis de către tatăl său la Veneţia.

Prezenţa lui Cezar facilita discuţiile dintre asediaţi şi asediatori. S-a redactat o capitulare prin care Varano s-a angajat să predea oraşul, cu condiţia ca atât el, cât şi fiii lui să plece teferi, luându-şi mobilele, banii şi echipajele. Dar nu asta era şi dorinţa lui Cezar. Profitând de relaxarea pe care vestea capitulării o adusese, cum era de altfel şi firesc, în rândurile ostaşilor din garnizoană, se năpusti pe neaşteptate în oraş în noaptea dinaintea predării lui şi îl prinse pe Iulius-Cezar de Varano, împreună cu cei doi fii; aceştia fură sugrumaţi aproape imediat de către don Michele Correglia care, deşi înălţat, de la rangul de zbir, la cel de căpitan, revenea din când în când la vechea lui meserie.

În vremea asta, Vitellozzo Vitelli, care luase titlul de general al Bisericii şi care avea sub

ordinele sale trei sute de oameni înarmaţi şi trei mii de pedestraşi, urmând instrucţiunile secrete şi verbale pe care le primise de la Cezar, continua sistemul de subjugare ce trebuia să învăluie Florenţa într-o reţea de fier, punând-o într-o zi în situaţia de a nu se putea apăra. Demn elev al stăpânului său, la şcoala căruia învăţase să se folosească, rând pe rând, de fineţea vulpii şi de puterea leului, Vitellozzo se înţelese cu câţiva tineri seniori din Arezzo să-i predea oraşul.

Între timp, cabala fiind descoperită de seniorul de Pazzi, comisarul republicii florentine, acesta aresta pe doi dintre conjuraţi. Dar ceilalţi, mult mai numeroşi decât se putea crede, răspândindu-se imediat prin oraş şi strigând "La arme!", întregul partid republican — care vedea în revoluţie singurul mijloc de a se scutura de jugul Florenţei — se uni cu ei, îi eliberă pe captivi, puse mâna pe Pazzi şi, proclamând restabilirea vechii constituţii, asedie citadela unde se refugiase Como de Pazzi, episcopul din Arezzo, fiul comisarului Pazzi. Como, văzându-se încercuit, trimise grabnic un mesager la Florenţa pentru a cere ajutor. Din nefericire pentru episcop, trupele lui Vitellozzo Vitelli erau mult mai aproape de asediatori decât erau soldaţii serenissimei republici de cei asediaţi, aşa că, în loc de ajutor, Como s-a trezit cu armata duşmană, comandată de Vitellozzo Vitelli, de Gian Paolo Baglioni şi de Fabio Orsini, care-i aduceau cu ei pe cei doi Medici. Aceştia alergau peste tot unde auzeau că există o ligă împotriva Florenţei, motiv pentru care îl slujeau acum pe ducele de Valentinois, în nădejdea de a reveni în oraşul de unde fuseseră alungaţi. A doua zi sosi un alt ajutor, în bani şi artilerie, trimis de Pandolfo Petrucci. Aşa că în 18 iunie citadela Arezzo, care nu primise nici o veste din Florenţa, a fost obligată să se predea.

Vitellozzo i-a lăsat pe locuitorii din Arezzo să-şi păzească singuri oraşul, l-a închis pe Fabio Orsini în citadelă, împreună cu o mie de oameni şi

s-a îndreptat spre Monte-San-Severino, spre Castiglione-Aretino, spre Cortona şi spre alte oraşe din Valea Chiana, care s-au predat rând pe rând şi aproape fără să se apere. Ajuns astfel la zece sau douăsprezece leghe de Florenţa, dar necutezând să întreprindă nimic împotriva ei fără aprobarea lui Cezar, Vitellozzo îi trimise vorbă ducelui de Valentinois unde anume se află. Acesta, socotind că venise în sfârşit ceasul să dea Florenţei lovitura decisivă pe care o amânase atâta, o porni imediat la drum pentru a duce el însuşi răspuns fidelilor săi locotenenţi.

Dar florentinii, dacă nu-i ceruseră ajutoare comisarului lor, Pazzi, le ceruseră totuşi lui Chaumont d'Amboise, guvernatorul Milanului, pus acolo de regele Ludovic al XII-lea. Expunându-i nu numai pericolul ce-i pândea, dar şi planurile ambiţioase ale lui Cezar, care — după ce ocupase micile principate de la margine, apoi Statele mijlocii —, în orgoliul lui nemăsurat, n-ar fi fost exclus să atace până la urmă şi Franţa. Or, veştile din Neapole erau destul de neliniştitoare: împotriva contelui d'Armagnac şi a lui Gonzalv de Cordoba avuseseră loc mai multe răzmeriţe, iar Ludovic al XII-lea putea să aibă oricând nevoie de Florenţa, care îi fusese întotdeauna o aliată loială şi fidelă. Aşa că se hotărî să stăvilească elanul de cuceritor al lui Cezar, poruncindu-i să nu mai facă nici un pas în plus. Iar pentru a-l convinge, porunci căpitanului Imbault să pornească imediat la drum cu patru sute de lăncieri.

Ducele de Valentinois primi, la graniţa Toscanei, o copie după tratatul semnat între Florenţa şi regele Franţei, tratat în care serenissima republică se angaja să-şi ajute aliatul împotriva tuturor atacatorilor. Ludovic adăugase acea copie la interzicerea formală trimisă verbal lui Cezar de a nu merge mai departe.

Cezar află totodată că, în afară de cei patru sute de lăncieri ai căpitanului Imbault, în drum

spre Florenţa, Ludovic al XII-lea, sosind la Asti, îl expediase imediat spre Parma pe Ludovic de la Trimouille, cu două sute de oşteni înarmaţi, cu trei mii de elveţieni şi cu un număr considerabil de armament de artilerie. Cezar văzu — atât în tratatul încheiat cu Florenţa, cât şi în armata ce se îndrepta spre această republică — două măsuri ostile luate împotriva sa; cu abilitatea ce-l caracteriza, făcând o întoarcere de o sută optzeci de grade, profită de faptul că nu dăduse locotenenţilor săi decât instrucţiuni verbale şi-i scrise lui Vitellozzo o scrisoare plină de reproşuri. Îl învinui fără ruşine că-l compromisese pentru a-şi rezolva interesele sale personale, ordonându-i să dea imediat înapoi florentinilor oraşele şi fortăreţele luate de la ei, ameninţându-l că, dacă mai ezita, avea să vină chiar el cu trupele sale să i le ia îndărăt.

După ce trimise scrisoarea, Cezar Borgia plecă imediat la Milano, unde tocmai sosise şi Ludovic al XII-lea, spunându-i că oraşele cucerite de locotenenţii săi fuseseră restituite Florenţei; că el habar n-avea ce anume se petrecuse, că fusese calomniat degeaba şi, drept dovadă că lucrurile stăteau astfel, îi arătă regelui copia scrisorii fulminante trimise lui Vitellozzo. Îi mai spuse apoi regelui că avea misiunea, din partea Papei, de a reînnoi pe încă optsprezece luni titlul de legat *a latere* acordat cardinalului d'Amboise, care era mai curând prietenul decât ministrul lui Ludovic al XII-lea. Datorită acestei dovezi publice despre nevinovăţia sa, Cezar se împacă imediat cu regele Franţei.

Dar asta n-a fost tot. Cum geniul lui Cezar consta ai ales din a ieşi basma curată din toate situaţiile care l-ar fi putut coborî în ochii lumii, îşi făcu repede socoteala cam ce foloase ar putea trage din acea pretinsă nesupunere a locotenenţilor săi. Şi cum începuse a se am nelinişti din pricina puterii lor, socoti că venise ceasul de a se debarasa

de ei şi de a se despăgubi înşfăcându-le averile şi proprietăţile — pentru faptul că nu-şi putuse însuşi acea Florenţă care-i scăpase ori de câte ori fusese sigur că va pune mâna pe ea. Şi apoi, nu era deloc plăcut ca pe toate acele fortăreţe şi cetăţi din mijlocul Câmpiei romane, din care voia să-şi facă un regat, să vadă fluturând un alt steag decât al său. Astfel Vitellozzo poseda Citta di Castello, Bentivroglio deţinea Bologna, Gian-Paolo Baglioni era comandant în Perugia, Oliverotto pusese mâna pe Ferr, Pandolfo Petrucci era senior de Sienna; venise în sfârşit vremea a toate aceste cetăţi să se afle în mâna unui singur om.

Locotenenţii ducelui de Valentinois, la fel ca şi cei ai lui Alexandru cel Mare, începuseră a deveni prea puternici şi venise vremea ca Cezar Borgia să-i moştenească pe ei dacă nu voia ca ei să-l moştenească pe el.

Ducele de Valentinois obţinu deci de la Ludovic al XII-lea trei sute de lăncieri şi porni împotriva locotenenţilor săi.

De îndată ce primi scrisoarea lui Cezar, Vitellozzo Vitelli înţelese că acesta îl sacrificase de teama de a nu fi tras la răspundere de regele Franţei; numai că Vitellozzo nu făcea parte dintre victimele pe care le obligi să-şi ispăşească greşeala strângându-le de gât: era un taur din Câmpia romană care se apăra cu coarnele de cuţitul celui ce voia să-l ucidă. De altfel, exemplul lui Varano şi Manfredi era încă viu în mintea lui şi a muri luptând preţuia mult mai mult decât a te lăsa ucis ca un miel pe un altar de jertfă.

Vitellozzo Vitelli convocă deci la Maggione pe toţi cei a căror existenţă şi avere erau ameninţate de acest nou capriciu al lui Cezar şi anume: pe Paolo Orsini, Gian-Paolo Baglioni, Hermes Bentivoglio, care-l reprezenta pe tatăl său Gian, Antonio de Venafro, trimis de Pandolfo Petrucci, Oliverotto da Fermo şi ducele de Urbino; primii cinci aveau să piardă totul, iar ultimul

pierduse deja tot ce avea. Confederaţii au alcătuit un fel de ligă şi s-au angajat să reziste în faţa lui Cezar fie că-i va ataca separat, fie pe toţi odată.

Cezar a aflat de acea ligă imediat ce-a dat primele roade: ducele de Urbino, foarte iubit de supuşii săi, s-a prezentat cu o mână de ostaşi în faţa fortăreţei din San-Leo; aceasta s-a predat şi, în mai puţin de opt zile, toate celelalte oraşe şi fortăreţe urmându-i exemplul, întreg ducatul a reintrat în posesia ducelui de Urbino.

Atunci fiecare dintre confederaţi şi-a manifestat revolta împotriva lui Cezar luând faţă de el o atitudine ostilă.

În vremea asta Cezar se afla la Imola, aproape fără ostaşi, aşteptând sosirea trupelor franceze. Dacă Bentivoglio, care stăpânea o parte din ţinut şi ducele de Urbino, care cucerise cealaltă parte, ar fi pornit împotriva lui, ar fi fost posibil sau să-l prindă, sau să-l constrângă să fugă şi să părăsească pentru totdeauna Câmpia romană, cu atât mai mult cu cât cei doi slujitori credincioşi ai săi — Ugo de Cardona, care intrase în slujba sa după cucerirea oraşului Capua şi Michelotto —, interpretându-i greşit instrucţiunile, erau departe de el.

Într-adevăr, Cezar le poruncise să se replieze la Rimini şi să-i aducă cei două sute de călăreţi şi cei cinci sute de pedestraşi aflaţi sub ordinele lor. Dar cei doi, necunoscând situaţia critică în care se afla Cezar, în momentul în care încercau să pună mâna, prin surprindere, pe cetatea Pergola şi pe oraşul Fassombrone, s-au trezit înconjuraţi de Orsini, Gravina şi Vitellozzo. Ugo de Cardona şi Michelotto s-au apărat ca nişte lei; dar, cu toate eforturile depuse, mica lor oaste a fost spulberată. Ugo de Cardona a fost făcut prizonier; Michelotto a scăpat de aceeaşi soartă culcându-se printre morţi iar când s-a înnoptat a fugit la Fano.

Aşa cum era Cezar, aproape fără trupe, la Imola, confederaţii n-au cutezat totuşi să încerce nimic împotriva lui, fie de teama pe care le-o

inspira, fie că respectau în el pe prietenul regelui Franţei; se mulţumiră doar să cucerească câteva oraşe şi nişte fortăreţe din împrejurimi. Astfel, Vitellozzo a pus mâna pe fortăreţele din Fassombrone, Urbino, Cagli şi Aggobio; Orsini şi Gravina au recucerit Fano şi întreaga provincie; în sfârşit, Gian-Maria de Veirano — cel care, lipsind, scăpase din masacrul în care-i pierise întreaga familie — a reintrat în Camerino purtat în triumf de poporul său.

Dar nimic din toate acestea n-a izbutit să zdruncine încrederea pe care Cezar o avea în soarta sa; în vreme ce pe de-o parte, grăbea sosirea trupelor franceze şi-i lua în solda sa pe toţi acei gentilomi mărunţi porecliţi "gentilomii lănciilor rupte" — pentru că aveau obiceiul să cutreiere ţara în grupuri de câte cinci, şase, angajându-se în slujba oricui aveau nevoie de ei — pe de altă parte, ducele de Valentinois începuse a duce tratative cu duşmanii săi, sigur că va veni şi ziua când va pune mâna pe ei.

Adevărul e că Cezar fusese înzestrat de Cel-de-Sus cu harul persuasiunii; aşa că locotenenţii săi, deşi ştiau cât era de duplicitar, n-au putut rezista nu atât în faţa elocinţei sale, cât a acelui aer de francheţe şi de înţelegere pe care se pricepea atât de bine să şi-l ia, spre marea admiraţie a lui Machiavelli, acel fin şi abil politician, înşelat de câteva ori de neîntrecuta prefăcătorie a lui Cezar. Pentru a-l determina pe Paolo Orsini să vină la Imola ca să trateze cu el, i l-a trimis acestuia pe cardinalul Borgia ca ostatic; aşa că Paolo Orsini n-a mai şovăit şi în 25 octombrie 1502 a sosit la Imola.

Ducele de Valentinois l-a primit ca pe un vechi prieten de care se despărţise doar cu câteva zile mai înainte. I-a mărturisit cu francheţe că şi el şi locotenenţii săi greşiseră, dar mai ales el, fiindcă se îndepărtase de cei care fuseseră cei mai credincioşi şi mai bravi căpitani ai săi; că într-o

astfel de situaţie lucrurile trebuiau să revină neapărat la starea dinainte. Ca dovadă că nu de teamă vorbea astfel, ci numai din pricina mâhnirii pe care o simţea, îi arătă lui Orsini scrisorile cardinalului d'Amboise prin care acesta îl anunţa de sosirea grabnică a trupelor franceze; apoi îi arătă oastea pe care o strânsese în jurul său, dorind — adăugase el — să-i convingă cât de mult regretă faptul că-i pierduse pe cei mai buni căpitani pe care-i avusese. Adăugă apoi că-şi punea toată nădejdea în el, Paolo Orsini, care-i fusese cel mai drag dintre toţi, că-i va determina şi pe ceilalţi să revină la sentimente mai bune de pe urma cărora ar fi avut cu toţii de câştigat, el fiind oricând gata să semneze o împăcare ce nu le-ar fi pătat cu nimic onoarea.

Orsini era omul care-i trebuia lui Cezar; plin de orgoliu şi de încredere în el, era convins că vechiul proverb italian care spune că "un Papă nu poate guverna nici opt zile dacă-i are împotriva lui pe Orsini şi pe Colonna" era adevărat. Crezu deci, dacă nu în buna-credinţă a lui Cezar, cel puţin în necesitatea de a reveni la ei; aşa că semnă, în 18 noiembrie 1502, o convenţie a cărei copie Machiavelli a expediat-o imediat magnificei republici a Florenţei.

Orsini le trimise confederaţilor tratatul încheiat între el şi ducele de Valentinois; dar Bentivoglio îi propuse lui Cezar să pună capăt diferendelor dintre ei nu printr-un tratat, ci printr-un înscris particular, trimiţându-l pe fiul său să redacteze acea hârtie. După câteva discuţii, iată ce anume propuse Bentivoglio:

1. Că se va retrage cu tot avutul său, despărţindu-se de Vitellozzo şi de Orsini.

2. Va furniza vreme de opt ani ducelui de Valentinois o sută de ostaşi înarmaţi şi o sută de arbaletieri călare.

3. Va plăti douăsprezece mii de ducaţi pe an lui Cezar pentru întreţinerea a o sută de lăncieri.

4. Fiul său, Annibale, se va căsători cu sora episcopului din Enna, care era nepoata ducelui de Valentinois, iar Papa îi va recunoaşte suveranitatea asupra Bolognei.

5. Regele Franţei, ducele de Ferrara şi republica Florenţa urmau să fie garanţii acestui înscris.

Între timp, tratatul pe care Orsini îl adusese confederaţiilor a iscat din partea acestora mari nemulţumiri. Vitellozzo Vitelli mai ales, care-l cunoştea cel mai bine pe Cezar, nu înceta să le tot repete celorlalţi condotieri că lucrurile merseseră mult prea repede şi prea bine ca să nu ascundă vreo capcană.

În vremea asta, ducele de Valentinois îşi aduna armata la Imola. Văzând că cei patru sute de lăncieri trimişi de Ludovic al XII-lea în sfârşit ajunseseră, Vitellozzo şi Oliverotto se hotărâră să semneze tratatul adus de Orsini, determinându-i să-şi pună semnătura pe el şi pe ducele de Urbino şi pe seniorul din Camerino. Înţelegând că de-acum încolo le va fi cu neputinţă să se apere singuri, aceştia se retraseră, unul la Cittâ di Castello, iar celălalt în regatul Neapole.

Între timp, ducele de Valentinois, fără să spună nimănui ce avea de gând să facă, în 10 decembrie porni la drum îndreptându-se spre Cesena cu puternica armată aflată sub comanda sa. Locuitorii din Câmpia romană, cât şi cei din întreaga Italie începură a tremura de groază; Florenţa, care-l văzu îndepărtându-se de ea, se temu ca nu cumva acest marş să nu aibă alt scop decât deghizarea intenţiilor ducelui; Veneţia, care-l vedea apropiindu-se de graniţele sale, îşi trimise toate ostile pe malul râului Pad. Cezar, băgând de seamă cât erau toţi de speriaţi, temându-se ca acea spaimă să nu-i dea peste cap planurile inspirând neîncredere, ajungând la Cesena îi concedie pe toţi francezii care se aflau în armata sa, oprindu-şi doar o sută de oameni înarmaţi conduşi de cumnatul

său, ducele de Candale. El rămase doar cu două mii de cavalerişti şi cu zece mii de pedestraşi.

Câteva zile se pierdură cu discuţiile, căci ducele de Valentinois i-a găsit la Cesena pe trimişii lui Vitelli şi ai lui Orsini; dar încă de la primele dialoguri, s-au ridicat asemenea probleme încât generalul-şef şi-a dat seama că nu va rezolva nimic prin intermediari şi că era absolut necesară o conferinţă între el şi foştii săi locotenenţi. Oliverotto da Fermo îşi riscă pielea şi veni să-i propună ducelui de Valentinois sau să se îndrepte împreună spre Toscana, sau să cucerească Sinigaglia, ultimul loc întărit din ducatul Urbino care încă nu căzuse în puterea lui Cezar. Dar Cezar îi răspunse că nu avea de gând declare război Toscanei pentru că toscanii erau prietenii săi, dar că era de acord cu planul lui Oliverotto de a ataca Sinigaglia; aşa că porniră împreună la drum îndreptându-se spre Fano. În vremea asta fiica lui Frederic — precedentul duce de Urbino — care stăpânea oraşul Sinigaglia şi căreia i spunea "nevasta prefectului" fiindcă fusese soţia lui Gian de la Rovere, pe care unchiul său, Papa Sixt al Mea, îl numise prefectul Romei, dându-şi seama că r fi fost cu neputinţă să lupte împotriva armatei ducelui de Valentinois, încredinţa citadela unuia dintre căpitanii săi, căruia îi recomandă să capituleze în condiţii cât mai avantajoase, iar ea se îndreptă spre Veneţia.

Ducele de Valentinois află această veste în timp ce se afla la Rimini; Vitellozzo şi Orsini l-au înştiinţat printr-un mesager cum că actualul guvernator al oraşului Sinigaglia era gata să ducă tratative cu el şi că ei îl rugau să rezolve el însuşi acea problemă.

Cezar le răspunse că era de acord cu sfatul lor şi că-şi va trimite la Cesena şi la Imola o parte din trupele care-i prisoseau, întrucât el nu urmărea să mai lupte cu nimeni, ci doar să pacifice complet ducatul de Urbino. Numai că acea pacificare nu

era posibilă câtă vreme vechii săi prieteni şi locotenenţi nu mai aveau încredere în el, mergând până acolo încât ajunseseră să discute cele mai importante probleme care-i priveau atât pe Cezar, cât şi pe ei, prin diverşi mesageri. Trimisul se întoarse cu acest răspuns la confederaţi, care — socotind că observaţia lui Cezar era cât se poate de întemeiată — n-au mai şovăit şi s-au hotărât să îndeplinească dorinţa seniorului lor.

Singurul care şi-a manifestat în continuare neîncrederea în ducele de Valentinois a fost Vitellozzo Viteilli; până la urmă însă, plictisit de stăruinţele lui Oliverotto, Cravina şi Orsini, a consimţit să-l aştepte pe Cezar numai ca să nu-l creadă ceilalţi mai fricos şi mai circumspect decât ei.

Aflând despre hotărârea luată de foştii lui locotenenţi — hotărâre pe care o aştepta de atâta vreme —,Cezar sosi la Fano în 20 decembrie 1502; de îndată ce ajunse în acel loc chemă lângă el pe opt dintre cei mai credincioşi slujitori ai săi, printre care se numărau Enna, nepotul său, Michelotto şi Ugo de Cardona şi le porunci ca de îndată ce vor fi ajuns la Sinigaglia să le iasă înainte celor patru foşti locotenenţi ai săi Oliverotto, Gravina, Vitellozzo şi Orsini — şi, cu ploconeli şi temenele, arătându-se din cale-afară de bucuroşi că-i revăd, să se aşeze unul în dreapta şi altul în stânga fiecăruia dintre cei patru în aşa fel încât la semnalul său toţi opt să fie gata sau să-i aresteze, sau să-i înjunghie. Apoi Cezar trimise vorbă oştilor sale cantonate prin împrejurimi să se adune în număr de opt mii pe malurile râului Metaura din Ombria, râu ce se varsă în marea Adriatică şi care fusese odinioară martorul înfrângerii lui Hasdrubal.

Cezar sosi la întâlnirea pe care şi-o dăduse cu ostile sale în ziua de 31 decembrie 1502; porunci imediat unui grup de două sute de cavalerişti s-o ia înainte, apoi se puse şi el în mişcare împreună cu

restul armatei, mergând pe ţărmul Adriaticii, având în dreapta munţii şi în stânga marea şi mărşăluind pe un drum atât de îngust, încât oştenii nu puteau trece nici măcar câte zece în rând.

După patru ceasuri de drum, la o cotitură ducele zări Sinigaglia, situată cam la o milă de mare şi la o aruncătură de săgeată de munţi. Chiar la intrarea în oraş curgea un râuleţ; armata trebui să meargă o vreme de-a lungul malului său până când în sfârşit, într-una in mahalalele oraşului, găsi un pod, pe care trecându-l, intră în Sinigaglia şi nu se opri decât în Piaţa centrală a oraşului.

La rândul lor, Vitellozzo, Gravina şi Oliverotto — dorind să facă loc armatei ducelui — îşi cantonară ostaşii în târgurile şi satele din împrejurimile oraşului Sinigaglia. Numai Oliverotto şi-a păstrat totuşi aproape trei mii de infanterişti şi cinci sute de cavalerişti care îşi aveau cazarma în mahalaua pe unde intrase ducele de Valentinois.

Abia apucă Cezar să se îndrepte către oraş şi-i şi zări la poarta acestuia pe Vitellozzo, pe Gravina şi pe Orsini, care-i ieşiseră înainte; ultimii doi erau destul de veseli şi de încrezători; primul însă era trist şi atât de abătut încât ai fi zis că presimţea ce anume îl aştepta. Cronicile spun că ar fi avut într-adevăr unele presimţiri. Căci în momentul în care şi-a părăsit armata pentru a veni la Sinigaglia, şi-a luat rămas bun de la ostaşii săi ca şi cum ar fi ştiut că n-avea să-i mai vadă niciodată; i-a rugat de ase menea pe căpitanii săi să aibă grijă de familia lui şi şi-a îmbrăţişat nevasta şi copiii vărsând şiroaie de lacrimi, slăbiciune ce li s-a părut tuturor foarte ciudată din partea unui condotier atât de viteaz cum era el.

Ducele se îndreptă spre ei şi le întinse mâna în semn de împăcare, cu un aer atât de sincer şi de bucuros încât Gravina şi Orsini au fost pe deplin convinşi că revenise la sentimentele de prietenie

pe care le avusese mai înainte faţă de ei. Numai Vitellozzo Vitelli rămase trist şi îngândurat.

În aceeaşi clipă şase din cei opt slujitori ai lui Cezar îi încadrară pe cei trei locotenenţi ai ducelui de Valentinois, aşa cum primiseră poruncă din partea acestuia. Lipsea însă Oliverotto; neliniştit, Cezar începu a cerceta cu privirea în jur; dar străbătând mahalaua, îl zări făcând exerciţii cu oştirea sa. Îi trimise imediat la el pe Enna şi pe Michelotto să-i spună că nu era bine să-şi scoată soldaţii afară ca nu cumva să se ia la harţă cu soldaţii ducelui, iar până la urmă să se şi încaiere: că ar face mai bine să-şi vâre soldaţii în cazarmă, iar el să vină să se alăture celorlalţi trei condotieri aflaţi în vizită la Cezar. Oliverotto, a cărui soartă se pare că era strâns legată de a celorlalţi trei prieteni ai săi, nu obiectă, ci le porunci soldaţilor să intre în cazarmă, iar el, urcându-se pe cal, escortat de o parte de Enna, iar de alta de Michelotto, se îndreptă în galop către ducele de Valentinois.

De îndată ce-l văzu, Cezar îi întinse mâna şi se îndreptă împreună cu el către palatul ce-i fusese destinat. Ajuns în pragul uşii, Cezar intră primul, urmat de Oliverotto, de Gravina, de Vitellozzo şi de Orsini, fiecare dintre ei încadrat de câte doi din slujitorii ducelui. După ce au urcat cu toţii scara şi au intrat în prima cameră a palatului, Cezar a spus calm:

— În sfârşit, a sosit şi ceasul socotelilor!

În clipa în care a terminat de rostit acele cuvinte, cei opt zbiri s-au năpustit asupra celor patru prizonieri şi, imobilizându-i, le-au luat imediat armele. În vreme ce gărzile îi conduceau pe bieţii păcăliţi în celulele palatului, Cezar a ieşit în balcon, strigând:

— Gata, soldaţi! Puteţi pleca!

Soldaţii, care ştiau ce anume trebuiau să facă, se năpustiră în cazarma unde se aflau ostaşii lui Oliverotto care, luaţi prin surprindere, au fost

imediat acuţi prizonieri, apoi armata ducelui a început a jefui oraşul.

Cezar, care între timp trimisese să-l cheme pe Machiavelli, a stat aproape două ceasuri de vorbă cu cesta şi, cum Machiavelli a relatat conţinutul acestei convorbiri, îl vom lăsa pe el să ne vorbească:

— M-a chemat, spune delegatul florentin şi mi-a mărturisit, cu aerul cel mai senin din lume, cât era de bucuros că pusese mâna pe cei patru duşmani ai săi despre care m-a asigurat că-mi vorbise în ajun, deşi eu nu înţelesesem atunci ce anume voise să spună. A vorbit apoi în nişte termeni plini de simţire şi de cea mai vie afecţiune despre Florenţa ca şi despre diversele motive care-l determinau să dorească o alianţă cu noi, dorinţă care trage nădejde că-i va fi îndeplinită. A încheiat, rugându-mă să fac senioriei voastre trei propuneri şi anume:

1. Să vă bucuraţi împreună cu el de un eveniment ce face să dispară dintr-o singură lovitură duşmanii de moarte ai regelui, ai săi şi ai senioriei voastre, stârpind astfel orice sămânţă de răzvrătire şi de dezbinare menite să devasteze Italia.

2. Vă roagă să-i dovediţi prietenia pe care o aveţi faţa de el trimiţându-vă cavaleria şi infanteria la Borgo ca să se îndrepte împreună cu oastea lui spre Castello şi spre Perugia.

3. Vă roagă să-l arestaţi pe ducele de Urbino dacă — aflând de prinderea lui Vitellozzo Vitelli — se va refugia la Castello, pe pământurile domniei voastre. Cum eu i-am obiectat că n-ar fi de demnitatea republicii Florenţa să procedeze astfel, mi-a dat dreptate. Mi-a spus apoi că ar fi mulţumit ca măcar să-l ţineţi acolo şi să nu-i redaţi libertatea decât atunci când vă va spune el. Am făgăduit excelenţei sale ducele de Valentinois că vă voi transmite toate aceste lucruri la care domnia sa aşteaptă răspuns.

În aceeaşi noapte, opt oameni mascaţi coborâră în celula unde se aflau cei patru deţinuţi, care crezură că le-a sunat ceasul din urmă. Dar călăii nu-i luară deocamdată decât pe doi dintre ei: pe Vitellozzo Vitelli şi pe Oliverotto.

Când li se spuse celor doi că fuseseră condamnaţi la moarte, Oliverotto izbucni în reproşuri şi invective împotriva lui Vitelli, spunându-i că din pricina lui se ridicase împotriva ducelui de Valentinois. Vitelli în schimb nu rosti decât o singură frază prin care îl ruga pe Papă să-i ierte păcatele. Apoi cei opt oameni mascaţi îi scoaseră pe cei doi condamnaţi din celulă — lăsându-i pe ceilalţi doi să-şi aştepte pedeapsa — şi-i duseră într-un loc îndepărtat, dincolo de zidurile oraşului, unde-i sugrumară şi-i vârâră repede în nişte gropi ce fuseseră săpate dinainte.

Ceilalţi doi au mai fost lăsaţi în viaţă până când Papa l-a arestat pe cardinalul Orsini, arhiepiscop de Florenţa şi senior de Santa-Croce. Dar de îndată ce s-a primit răspunsul afirmativ al Sanctităţii Sale, Gravina şi Orsini, care fuseseră transferaţi la castelul Pievro, au fost, la rândul lor, sugrumaţi.

Cât despre Cezar, după ce i-a lăsat unele instrucţiuni lui Michelotto, a plecat la Sinigaglia imediat după executarea primilor doi condamnaţi, asigurându-l pe Machiavelli că nu avusese niciodată altă intenţie decât de a face ordine în Câmpia romană şi în Toscana; că el socotea că reuşise din moment ce-i prinsese şi-i ucisese pe cei ce fuseseră cauza tuturor tulburărilor, în privinţa altor revolte care mai puteau avea loc de acum încolo, el nu le considera decât simple scântei pe care o singură picătură de apă le putea stinge imediat.

De îndată ce Papa află că Cezar îi prinsese pe cei patru duşmani ai săi, se grăbi să scape şi el de cel pe care-l socotea inamic. Porunci deci — deşi era miezul nopţii — ca domnul cardinal Orsini să

fie imediat anunţat că nepotul său cucerise Sinigaglia şi că Sanctitatea Sa îl poftea a doua zi dimineaţa să discute cu el despre aceasta bună şi plăcută veste.

Încântat de favoarea ce i se făcea, cardinalul vru să fie prompt la întâlnire. Aşa că a doua zi dimineaţa se urcă pe cal pentru a se duce la Vatican: dar dând colţul după prima stradă îl întâlni pe guvernatorul Romei cu un detaşament de cavalerie care îl însoţi până la Vatican. Acolo, Cardinalul se dădu jos de pe cal şi începu să urce scara; dar nici nu apucă să ajungă bine pe primul palier, că toate catârcele şi bidivii săi au fost înşfăcaţi şi închişi în grajdurile Papei.

Intrând în Sala Papagalului, Orsini s-a trezit înconjurat de o mulţime de oameni înarmaţi care l-au despărţit de suita sa şi l-au dus în altă sală, denumită Sala Vicarului, unde l-a găsit pe abatele Alviano, pe protonotarul Orsini, pe Giacomo de Santa-Croce şi pe Rinaldo Orsini, care erau prizonieri ca şi el. Tot atunci guvernatorul primi poruncă să pună stăpânire pe castelul Monte-Giordano, care aparţinea familiei Orsini şi să ia toate mobilele de preţ, toată argintăria şi toate bijuteriile pe care le va găsi acolo.

Guvernatorul se achită atât de conştiincios de acea însărcinare încât îi aduse Papei până şi registrul de conturi al cardinalului. Cercetându-l cu atenţie, Papa observă două lucruri: mai întâi că cineva datora cardinalului două mii de ducaţi de aur fără să se fi menţionat numele debitorului: al doilea, că domnul cardinal cumpărase cu trei luni mai înainte, pentru suma de o mie cinci sute de scuzi romani, o magnifică perlă care n-a mai fost găsită printre lucrurile cardinalului. A poruncit deci ca începând din acel ceas şi până în clipa în care vor fi găsiţi banii şi perla, oamenii care-i aduceau de două ori pe zi de mâncare cardinalului, din partea mamei sale, să nu mai intre în castelul San-Angelo, unde fusese închis Orsini.

În aceeaşi zi mama cardinalului îi trimise Papei doua mii de ducaţi, iar a doua zi iubita acestuia — îmbrăcată bărbăteşte ca să n-o recunoască nimeni — veni ea însăşi să-i aducă acea faimoasă perlă râvnită de Papă.

Dar Sanctitatea Sa, uluit de frumuseţea acelei femei, îi lăsă perla cu singura condiţie ca să-i plătească şi lui acelaşi preţ pe care-l plătise atunci când o primise de la cardinal, adică să se culce cu el.

Lucrurile odată lămurite, Papa îngădui cardinalului să i se aducă mâncare de acasă la fel ca şi mai înainte. Numai că după trei zile, nefericitul muri otrăvit la fel a şi ceilalţi patru membri ai familiei sale.

În seara morţii cardinalului, cel de-al doilea fiu al Papei, prinţul de Squillace, a pornit la drum pentru a lua în stăpânire, în numele Papei, moşiile defunctului, în vremea asta, ducele de Valentinois şi-a continuat rumul către Cită di Castello şi Perugia, punând stăpânire pe cele două oraşe luate prin surprindere; căci Vitelli fugise din primul, iar Gian-Paolo Baglioni îl părăsise pe al doilea fără ca măcar să încerce să-i opună cât de mică rezistenţă. Mai rămânea Sienna, unde se închisese Pandolfo Petrucci, singurul care mai era în viaţă dintre cei cinci ce semnaseră acel faimos tratat împotriva lui Cezar. Numai că Sienna se afla sub protecţia francezilor. În plus, Sienna nu era Stat ecleziastic, aşa că Cezar nu avea nici un drept asupra ei. Neavând încotro, Cezar se mulţumi să ceară doar ca Petrucci să părăsească acel oraş şi să se retragă la Luce, ceea ce acesta şi făcu imediat.

Acum totul fiind pacificat în acea parte şi cetăţile din Câmpia romană supuse toate, Cezar Borgia hotărî să se întoarcă la Roma pentru a-l ajuta pe Papă să scape de ultimii supravieţuitori din celebra familie Orsini.

Lucrul era cu atât mai uşor cu cât Ludovic al XII-lea era mult prea ocupat cu afacerile din ţara

sa pentru a mai avea vreme să se neliniştească şi din pricina unor treburi ale aliaţilor săi. Cezar îşi însuşi deci, rând pe rând, cetăţile Vicovaro, Cera, Palombera, Lozano şi Cervetti; acum nemaiavând chiar nimic de făcut — după ce supusese Statele pontificale începând cu cele de la graniţa Neapolelui şi sfârşind cu cele de la graniţa Veneţiei —, se întoarse la Roma pentru a se sfătui cu tatăl său cum să transforme toate acele mici ducate într-un regat.

Ajunse exact la vreme pentru a împărţi cu Alexandru succesiunea cardinalului Gian Michelle, care murise otrăvit sorbind vinul dintr-o cupă pe care o primise chiar din mâinile Papei.

Viitorul rege al Italiei îşi găsi tatăl ocupat cu o mare speculaţie: cu prilejul sărbătoririi Sfântului Petru hotărâse să numească nouă noi cardinali; or, iată ce avea de câştigat în urma acestor numiri:

În primul rând, cardinalii numiţi îşi lăsau vacante vechile lor funcţii; acele funcţii recădeau în mâinile Papei, care le putea revinde.

În al doilea rând, fiecare dintre cei nouă cardinali îşi cumpăra noua demnitate mai ieftin sau mai scump, după cum îl ţinea punga. Preţul, lăsat la capriciul Papei, varia între zece şi patruzeci de mii de ducaţi.

Şi în sfârşit, în al treilea rând, odată deveniţi cardinali, conform legii, noii prelaţi pierdeau dreptul de a face testament.

Aşa că Papa n-avea decât să-i otrăvească pentru a-i moşteni, fapt ce-l punea în situaţia unui măcelar care, atunci când are nevoie de bani, îşi sacrifică oaia cea mai grasă din turmă.

Noii cardinali erau: Giovanni Castellar Valentino, arhiepiscop de Trani, Francesco Ramolino, ambasadorul regelui din Aragon, Francesco Soderini, episcop de Volterra, Melchiore Capis, episcop de Brissina, Niccolo Fiesco, episcop de Frejus, Francesco de Sprate, episcop de Leone, Adriano Castellense, notar al Camerei

papale, trezorier general şi secretar al scrisorilor papale, Francesco Loris, episcop de Elva, patriarh al Constantinopolului şi secretar al Papei şi Giacomo Casanova, protonotar şi camerier al Sanctităţii Sale.

Preţul simoniei lor plătit şi funcţiile pe care le lăsaseră vacante vândute, Papa îi alese pe cei ce urmau să fie otrăviţi; numărul lor a fost fixat la trei: unul dintre cei vechi şi doi dintre cei noi. Cel vechi era cardinalul Casanova, cei noi, Melchiore Capis şi Adriano Castellense, care-şi luase numele de Adriano de Cornetto, după oraşul unde se născuse şi care datorită funcţiilor sale de notar al Camerei papale, trezorier general şi secretar al scrisorilor Papei, adunase o avere imensă.

Lucrurile odată hotărâte între Cezar şi Papă, îi invitară pe cei pe care-i aleseseră să fie sacrificaţi să cineze cu ei undeva, la o vie aflată aproape de Vatican, vie ce aparţinea cardinalului Cornetto.

În dimineaţa zilei respective, adică în 2 august 1503, Papa îşi grăbi servitorii să pregătească toate cele necesare mesei, iar Cezar îi trimise el însuşi chelarului Sanctităţii Sale două butelci cu vin în care pusese din belşug faimoasa otravă a familiei Borgia — acel praf alb care semăna atât de bine cu zahărul şi ale cărui proprietăţi ucigătoare le încercase de atâtea ori — recomandându-i să nu aducă la masă acel vin decât atunci când îi va spune el şi să-l toarne numai în cupele persoanelor pe care i le va indica el. Chelarul pusese deci cele două butelci deoparte, pe un bufet, spunându-le valeţilor să nu cumva să se atingă de acel vin, întrucât era rezervat Papei.

Spre seară, Alexandru al VI-lea ieşi pe jos din Vatican şi, sprijinindu-se de braţul fiului său, se îndreptă spre via cu pricina, însoţit şi de cardinalul Caraffa: dar cum afară era foarte cald şi urcuşul cam greu, Papa ajungând la vie se opri ca să-şi mai tragă răsuflarea. Ducându-şi mâna la piept, observă că uitase în odaia sa de dormit lanţul de

aur pe care-l purta la gât şi de care atârna un medalion de aur unde se afla închisă o ostie sfinţită. Luase obiceiul de a purta la gât sfânta împărtăşanie în urma unei preziceri a unui astrolog care-i spusese că atâta vreme cât va purta asupra lui acea ostie, nici pumnalul, nici otrava nu-i vor putea căşuna vreun rău.

Văzând deci că nu are talismanul la gât, îi porunci monseniorului Caraffa să dea o fugă până la Vatican şi să i-l aducă imediat, spunându-i în ce loc anume din odaie îl lăsase şi rugându-l să vină cât mai repede cu putinţă. Apoi, cum drumul îl obosise foarte tare, se întoarse spre unul dintre valeţi şi-i porunci să-i aducă o cupă cu vin. Cezar, care obosise şi el îi porunci să aducă două cupe. Or, printr-o ciudată întâmplare, chelarul se repezise până la Vatican să ia nişte peşti deosebit de frumoşi pe care un Pescar îi adusese Papei chiar în acea dimineaţă şi pe care uitase să-i ia cu sine când plecase la vie.

Valetul se adresă deci ajutorului de chelar, spunându-i că Sanctităţii Sale şi monseniorului duce de Valentinois le era sete şi doreau ceva de băut.

Atunci ajutorul de chelar văzând cele două butelci cu vin puse deoparte şi auzind spunându-se că acela ar fi fost vinul rezervat Papei, luă una dintre ele şi punând-o pe o tavă de argint împreună cu două cupe frumoase din acelaşi metal, îl trimise pe valet la stăpânii săi.

Înşelat, Papa umplu cupele, îi întinse una fiului său, ar pe cealaltă o bău el până la fund.

În vremea asta monseniorul Caraffa se dusese la Vatican şi, cum cunoştea bine palatul, urcă în odaia de dormit a Papei cu o lumânare în mână: dar la capătul unui coridor, un curent de aer îi stinse lumânarea, totuşi, cunoscând bine drumul merse mai departe spunându-şi că, la urma urmei, nu avea neapărat nevoie să vadă din moment ce ştia unde se afla lanţul de aur. Dar deschizând uşa

odăii, cardinalul se dădu un pas îndărăt, scoţând un strigăt de groază. Căci o viziune înfricoşătoare i se arătă în faţa ochilor: în mijlocul odăii, între uşă şi dulăpiorul unde se afla lanţul cu ostia sfinţită, i se păru că-l vede pe Papa Alexandru al VI-lea, nemişcat şi livid, culcat într-un sicriu şi că în cele patru colţuri ale sicriului ardeau nişte lumânări mari, albe.

Cardinalul rămase o clipă cu ochii holbaţi şi cu părul zburlit de groază, neavând putere să meargă nici înainte, nici înapoi. Apoi, zicându-şi că totul nu era decât o vedenie infernală, îşi făcu, smerit, semnul crucii, invocând de mai multe ori numele Domnului. Atunci totul pieri ca prin farmec: cadavru, sicriu, lumânări şi odaia recăzură în întuneric.

Cardinalul Caraffa — care a povestit acea stranie întâmplare şi care a ajuns el însuşi mai târziu Papă sub numele de Paul al IV-lea — a intrat hotărât în dormitor şi, deşi o sudoare rece ca gheaţa începuse a-i curge pe frunte, se duse la dulăpiorul indicat, trase sertarul şi, găsind lanţul de aur cu medalion, îl luă şi ieşi repede din încăpere, ducându-se să-i spună Papei ce anume i se întâmplase.

Găsi masa pusă, oaspeţii aşezaţi în jilţurile lor, iar pe Papă gata să-şi ocupe locul printre ei. De îndată ce-l văzu venind, Sanctitatea Sa, care era foarte palid, făcu doi paşi vrând să-i iasă înainte; Caraffa grăbi pasul şi-i întinse Papei lanţul de aur. Dar chiar în momentul în care Alexandru întinsese mâna ca să-l ia, căzu cu faţa în jos, scoţând un strigăt, după care fu imediat apucat de convulsii.

Efectul otrăvii fusese mai rapid ca de obicei, căci Cezar dublase doza pe care o pusese în vin şi apoi faptul că amândoi fuseseră încălziţi şi obosiţi sporise mult puterea acelui praf ucigător.

Cum între timp i se făcuse rău şi lui Cezar, amândoi bolnavii au fost imediat transportaţi la Vatican şi fiecare dus în apartamentul său.

Începând din acel ceas, Papa nu-şi mai reveni. De îndată ce a fost aşezat în pat a fost cuprins de o febra violentă care n-a cedat nici la vomitive, nici la luările de sânge. Totuşi admirabila sa constituţie, care părea să fi înşelat până şi bătrâneţea, a luptat opt zile cu moartea; în sfârşit, după opt zile de agonie a murit fără să fi rostit măcar o singură dată nici numele Lucreţiei, nici pe cel al lui Cezar, singurele fiinţe pe care le iubise cu adevărat şi de dragul cărora săvârşise toate crimele şi fărădelegile. Alexandru al VI-lea avea şaptezeci şi doi de ani şi domnise ca Papă unsprezece ani.

Cât despre Cezar, fie că băuse mai puţin din acel vin ucigător, fie că tinereţea sa îl ajutase să lupte împotriva otrăvii, fie, în sfârşit — după cum susţin unii —, că băuse o contraotravă care nu era cunoscută decât de el, nu pierdu nici o clipă din vedere situaţia îngrijorătoare în care se afla şi, chemându-l pe credinciosul său Michelotto, împreună cu câţiva dintre oamenii pe care putea conta, îşi vârî ostaşii în diversele camere care o precedau pe a sa şi-i porunci căpitanului său să stea ziua în permanenţă la piciorul patului, iar noaptea să doarmă pe o saltea aşezată lângă pat şi să fie mai tot timpul cu mâna pe mânerul pumnalului sau al săbiei.

Acelaşi tratament ca şi Papei i-a fost făcut şi lui Cezar, numai că la acest tratament — care consta în vomitive şi luări de sânge — s-au mai adăugat nişte băi ciudate cerute chiar de bolnav, care auzise că odinioară astfel de băi îl vindecaseră, într-o situaţie asemănătoare, pe regele Ladislau al Neapolelui.

Patru stâlpi solizi, înfipţi în podea şi în tavan, îşi făcură în curând apariţia în odaia sa, aşa cum sunt stâlpii pe care-i vedem prin fierăriile unde se potcovesc caii. În fiecare dimineaţă, în această odaie era adus un taur, răsturnat cu picioarele în sus şi legat zdravăn de picioare de cei patru stâlpi. Apoi, când nu se mai putea mişca, i se tăia burta

cam de vreo două picioare şi i se scoteau maţele. În locul lor, în baia aceea de sânge încă fierbinte, se vâra Cezar, care stătea acolo până când taurul în sfârşit murea. Apoi ducele, ieşind din pântecele animalului, era înfăşurat în cearceafuri şi pături fierbinţi unde, după ce transpira din belşug, se simţea mai bine.

Din două în două ceasuri Cezar trimitea pe cineva să ceară veşti despre starea sănătăţii tatălui său. De îndată ce află că murise, deşi el însuşi era pe moarte, adunându-şi puterile şi făcând apel la prezenţa sa de spirit, îi porunci lui Michelotto să închidă porţile Vaticanului înainte de a se răspândi prin oraş vestea despre moartea Papei şi să nu dea voie nimănui să intre în apartamentul tatălui său până ce nu erau luate de acolo toate hârtiile, banii, bijuteriile şi obiectele de mare preţ. Michelotto se duse imediat să-l caute pe cardinalul Casanova, îi puse pumnalul în gât şi-i porunci să-i dea cheile de la apartamentul Papei. Apoi încarcă două cufere pline cu monede de aur, peste o sută de mii de livre romane, o mulţime de sipete pline cu bijuterii şi o mare cantitate de obiecte şi de vase din aur şi argint deosebit de preţioase. Duse totul în odaia lui Cezar şi dublă posturile de pază din apartamentul acestuia. După ce făcu toate aceste treburi, Michelotto porunci să se deschidă porţile Vaticanului şi să se anunţe moartea Papei.

Acea moarte, cu toate că era aşteptată, produse un şoc puternic locuitorilor Romei, căci deşi Cezar încă mai trăia, starea sănătăţii sale îi făcea pe mulţi să se îndoiască de faptul că se va mai ridica vreodată din pat.

Dacă viteazul duce de Valentinois, acel aprig şi neînfricat condotier care cucerise cu spada în mână, în cinci ani, treizeci de cetăţi şi cincisprezece fortăreţe, ar fi fost zdravăn şi în picioare, sigur că lucrurile ar fi stat altfel.

— Ambiţia sa nemăsurată, spune Machiavelli, prevăzuse totul pentru ziua în care va muri Papa,

dar nu se gândise la faptul că el însuşi ar fi putut să fie pe moarte.

Acum zăcea ţintuit la pat, scăldat în sudoarea lui otrăvită şi deşi putea încă judeca limpede îşi pierduse toată vlaga, fiind obligat să aştepte evenimentele în loc să le preîntâmpine şi să le stăpânească.

Aşa că, din cauza bolii, s-a văzut silit să se adapteze împrejurărilor.

Duşmanii săi cei mai înverşunaţi erau Orsini şi Collonna. Pe unii îi ucisese, celorlalţi le luase averile, e adresă deci celor cărora putea să le dea îndărăt ceea ce le luase şi începu negocierile cu familia Collonna.

În vremea asta Vaticanul se pregătea să-l înmormânteze pe Papă; vicecancelarul poruncise tuturor menirilor importanţi din cler, precum şi stareţilor mânăstirilor şi confreriilor monahale să nu cumva să lipsească de la înmormântare fiindcă dacă nu veneau riscau să fie deposedaţi atât de funcţiile, cât şi de veniturile lor. Speriaţi de această ameninţare veniră cu toţii, în ziua şi — ora indicată, la palatul pontifical, de unde trupul neînsufleţit urma să fie transportat la biserica San-Pietro, unde avea să fie îngropat.

Găsiră mortul singur şi părăsit de toţi în odaia lui, căci cei care purtau numele de Borgia, în afară de Cezar, se ascunseseră, neştiind cum vor evolua lucrurile; unul singur avusese curajul să se arate, dar acesta se întâlnise din păcate cu Fabio Orsini, care-l înjunghiase cu pumnalul, ucigându-l pe loc şi, pentru a reînsufleţi acea ură pe care şi-o juraseră unii altora, îşi spălase mâinile în sângele mortului.

Deci agitaţia era atât de mare în Roma încât în momentul în care cadavrul lui Alexandru era dus la biserică, se ridică din rândurile mulţimii o asemenea rumoare încât gărzile se pregătiră de atac, clerul se refugie în sacristie, iar cei care duceau sicriul îl lăsară jos şi fugiră.

Cineva din mulţime smulse pânza care acoperea mortul şi toată lumea putu să-l vadă de aproape şi nepedepsită pe cel care, cu cincisprezece zile mai înainte, îi făcea să tremure pe prinţii, regii şi împăraţii pământului.

În vremea asta, dintr-un sentiment de evlavie pe care omul simplu îl are faţă de cei morţi, sicriul a fost ridicat şi dus în biserică, în faţa altarului, unde, aşezat mai apoi pe nişte capre de lemn, a fost expus vederii publicului.

Numai că Papa, după moarte, se înnegrise atât de tare, devenise atât de diform şi de umflat, încât îţi era groază să te uiţi la el. Din nas i se scurgea o materie sanghinolentă, în gura căscată în mod hidos, limba îi era atât de umflată încât abia îi mai încăpea în cavitatea bucală şi la acel aspect înfricoşător se mai adăuga şi o miasmă fetidă atât de puternică, încât nici unul dintre slujitorii credincioşi ai Papei nu se putu apleca să sărute inelul Sfântului Petru pe care mortul îl purta pe deget, lipsindu-l astfel pe acel reprezentant al Domnului pe pământ de cea din urmă dovadă de stimă şi de respect.

Către ora şapte seara, adică atunci când se îngână ziua cu noaptea şi când în biserici coboară o linişte desăvârşită şi o tristeţe apăsătoare, patru hamali şi doi ucenici care lucrau la un acoperiş duseră sicriul în capela unde urma să fie îngropat. Dar iată că abia atunci băgară de seamă că sicriul era mai scurt decât mortul şi nu-i puteau pune capacul. Neavând încotro, îi îndoiră picioarele lovindu-le zdravăn cu pumnii până intrară în sicriu. Hamalii puseră capacul şi în timp ce unul dintre ei se urcă deasupra pentru a-l apăsa, ucenicii îl bătură zdravăn în cuie, hlizindu-se şi făcând glume deşucheate, acestea fiind de fapt ultima oraţie funebră ce se auzi la căpătâiul mortului.

"Apoi — spune Tommaso Tommasi — a fost vârât în cripta din stânga marelui altar din biserica San-Pietro, într-un mormânt destul de sărăcăcios.

A doua zi, pe piatra tombală, preoţii găsiseră scris acest epitaf:

«Vendit Alexander claves, altaria, Christum. Emerat iile Mprius, vendete jure potest», adică: «Alexandru a vândut Icheile, altarul şi pe Christ. De altfel, putea să le vândă fiindcă le cumpărase mai înainte»".

Moartea lui Alexandru al VI-lea a produs o vie impresie nu numai la Roma şi în Italia, ci în întreaga lume. Europa s-a înclinat o clipă, căci coloana care susţinea bolta edificiului politic se prăbuşise şi astrul cu raze de flăcări şi de sânge în jurul căruia gravitau, de unsprezece ani, mai toate ţările Europei se stinsese; aşa că lumea rămase o clipă în întuneric.

Dar după primul moment de stupoare, toţi cei care avuseseră de pătimit din pricina Papei Alexandru al VI-lea îşi veniră în fire şi începură a-şi face singuri dreptate. Sforza îşi luă înapoi oraşul Pesaro. Baglioni s-a reîntors în Perugia, Guido d'Ubaldo a pus iar stăpânire pe Urbino şi la Rovere şi-a recucerit Sinigaglia; familia Vitelli a reintrat în Cită di Castello, familia Appiani, în Piombino şi familia Orsini, în Monte-Giordano şi în toate Statele sale. Numai ţinutul din jurul Romei a rămas fidel fostului Papă şi lui Cezar — căci poporul care nu se amestecă în certurile celor mari, având în vedere că cei mari nu se coboară până la el — nu s-a simţit niciodată mai fericit ca sub cârmuirea lui Cezar.

Cât despre familia Colonna, ea s-a angajat să rămână neutră imediat ce a reintrat în posesia castelelor şi cetăţilor sale din Chinazzano, din Capo d'Anno, Frascati, Roca di Papa şi Nettuno, pe care le-a găsit într-o stare mult mai înfloritoare decât atunci când le părăsise, fiindcă Papa dăduse poruncă să fie întărite şi înfrumuseţate.

Cât despre Cezar, acesta continua să stea în Vatican înconjurat de trupele sale, care-i rămăseseră credincioase urmându-l şi la bine şi la

rău. Suferind îngrozitor — mai mult din pricină că nu se putea duce să facă ordine în Roma — se răsucea pe toate părţile, negăsindu-şi locul şi răgând ca un leu în cuşcă. Alături de el se aflau cardinalii care în loc să se ducă să-l îngroape pe Papă, se refugiaseră lângă fiul acestuia, uimiţi de puterea pe care încă o mai avea Cezar, atât la propriu, cât şi la figurat.

Speriaţi de faptul că Michelotto preluase conducerea armatei lui Cezar, cardinalii puseră laolaltă banii pe care-i aveau, îşi angajară la rândul lor o oaste de două mii de soldaţi şi-l aşezară în fruntea ei pe Carlo Faneo cu titlul de căpitan al Sfântului Colegiu. Cardinalii trăgeau astfel nădejde că liniştea fusese restabilită, când iată că aflară că Prosper Colonna sosea dinspre Neapole cu trei mii de ostaşi şi că Fabio Orsini sosea dinspre Viterbo cu două sute de călăreţi şi cu mai bine de o mie de pedestraşi.

Într-adevăr, amândoi intrară în Roma, dar la o zi distanţă unul de celălalt.

Aşa că în Roma se aflară la un moment dat nici mai mult nici mai puţin decât cinci armate, fiecare cu ostaşii şi cu conducătorii ei: armata lui Cezar, care ocupase Vaticanul şi Borgo, armata episcopului Nicastro, care primise din partea Papei Alexandru poruncă, încă de pe când trăia acesta, să apere şi să păzească faimosul său castel San-Angelo (unde Nicastro se închisese cu ostaşii săi refuzând să mai iasă), armata Sfântului Colegiu, care staţiona în împrejurimile Minervei, armata lui Prosper Colonna, care-şi aşezase tabăra pe Capitoliu şi armata lui Fabio Orsini, care se adăpostise în cazarma din Ripetta.

La rândul lor, spaniolii înaintaseră până la Terracina, iar francezii până la Nepi.

Cardinalii înţeleseră că Roma stătea acum pe un butoi cu praf de puşcă şi că cea mai mică scânteie o putea face să sară în aer. Îi chemară deci pe ambasadorii împăratului Germaniei, ai regilor

Franţei şi Spaniei şi ai republicii Veneţia, pentru ca aceştia să-şi facă auzit glasul în numele stăpânilor lor. Ambasadorii, impresionaţi de gravitatea situaţiei, declarară mai întâi Sfântul Colegiu sacru şi inviolabil, apoi le porunciră lui Orsini, Colonna şi ducelui de Valentinois să părăsească Roma şi să se retragă fiecare pe pământurile lor.

Orsini se supuse primul acestui ordin: a doua zi exemplul său a fost urmat de Colonna. Nu mai rămăsese deci decât Cezar, care consimţise să plece, dar cu anumite condiţii; dacă nu voiau să i le accepte, declară că pivniţele Vaticanului erau pline cu praf de puşcă şi că era gata să se sacrifice şi să sară în aer odată cu cei care vor veni să-l izgonească.

Şi cum toată lumea ştia că nu prea avea obiceiul să vorbească în vânt, acceptară să discute cu el.

S-a convenit că Cezar va pleca din Roma cu toţi ostaşii săi — cavalerie şi artilerie — şi cu toate bagajele; că pentru a fi sigur că nu va fi atacat şi molestat pe străzile Romei, Sfântul Colegiu va adăuga armatei sale patru sute de pedestraşi care — în caz de atac sau insultă — vor lupta pentru el.

La rândul său, Cezar făgădui că se va retrage la o distanţă de zece mile de Roma tot timpul cât va dura conclavul care trebuia să-l aleagă pe noul Papă şi că nu va întreprinde nimic nici împotriva Romei şi nici împotriva vreunuia din Statele ecleziastice; acelaşi angajament şi-l luară şi Fabio Orsini şi Prosper Colonna. Ambasadorul Veneţiei se angaja să răspundă pentru Orsini, ambasadorul Spaniei, pentru Colonna, iar ambasadorul Franţei pentru ducele de Valentinois.

În ziua şi la ora hotărâtă, Cezar porunci să plece mai întâi infanteria cu cele optsprezece tunuri ale ei, însoţită de cei patru sute de pedestraşi ai Sfântului Colegiu după ce se dădu fiecăruia câte un ducat de aur: după ei trecură o sută de căruţe încărcate, escortate de avangardă.

Ieşind pe poarta cea mare a Vaticanului, Cezar se afla culcat pe un pat cu un baldachin de un roşu aprins, purtat pe umeri de doisprezece dintre halebardierii săi; stătea lungit, sprijinit într-un cot în perne, ca lumea să-i poată vedea chipul; avea buzele vinete şi ochii injectaţi de sânge; îşi pusese alături sabia pentru a da de înţeles că, aşa slăbit cum era, la nevoie se va servi de ea; bidiviul său credincios, care-l purtase prin mai multe bătălii, acoperit cu valtrapuri de catifea neagră cu armele sale brodate deasupra, mergea alături de patul său, condus de un paj, ca în cazul vreunui atac neaşteptat Cezar să poată sări în şa.

În faţă, în spatele, în dreapta şi în stânga sa mergeau soldaţii ducelui, cu suliţele şi lăncile ridicate, dar fără să sune din trâmbiţi şi fără să bată tobele, fapt ce dădea un aer funebru întregului cortegiu care la poarta oraşului îl văzu pe Prosper Colonna aşteptându-l cu o oaste considerabilă.

Cezar crezu că-şi călcase cuvântul aşa cum şi-l călcase şi el de atâtea ori pe al său şi că venise să-l atace. Porunci deci ostaşilor să se oprească, iar el se pregăti să sară pe cal. Dar Prosper Colonna, văzând teama lui Cezar, veni singur lângă patul său şi-i spuse că nu voia să-l atace, ci, dimpotrivă, voia să-l escorteze ca nu cumva să fie atacat de Fabio Orsini, care se jurase că nu se va lăsa până ce nu va răzbuna moartea tatălui său, Paolo Orsini.

Cezar îi mulţumi lui Colonna, dar îi spuse că din moment ce Orsini era singur nu se temea de el. Prosper Colonna îl salută pe duce şi se întoarse la oastea sa cu care se îndreptă spre Albano, în vreme ce Cezar o luă spre Civitta Castellana, care-i rămăsese credincioasă.

Acolo Cezar deveni stăpân nu numai pe soarta sa, dar şi pe soarta altora. Căci din douăzeci şi două de voturi, câte deţinea Sfântul Colegiu pentru alegerea noului Papă, douăsprezece le avea Cezar, fiind ale cardinalilor care-i rămăseseră credincioşi. Şi cum conclavul era alcătuit din

treizeci şi şapte de cardinali din diverse ţări şi locuri, Cezar — cu cele douăsprezece voturi ale sale — putea face ca majoritatea să încline de partea celui cu care ar fi ţinut el. Aşa că ducelui de Valentinois începu să i se facă o curte asiduă şi de către spanioli şi de către francezi, fiecare dorind ca Papa să facă parte din naţia sa.

Cezar îi ascultă pe toţi fără să refuze pe nimeni, dar şi fără să tăgăduiască nimic. Cele douăsprezece voturi le dădu însă lui Francesco Piccolomini, cardinal de Sienna, unul dintre fidelii slujitori ai tatălui său, care a fost ales Papă în 8 octombrie, sub numele de Pius al III-lea.

Cezar nu se înşelase în nădejdile sale. Căci de îndată ce a fost ales, Pius al III-lea i-a şi trimis un paşaport ca Cezar să se poată întoarce la Roma. Ducele de Valentinois a reapărut în Oraşul Sfânt, cu două sute cincizeci de soldaţi înarmaţi până în dinţi, cu două sute cincizeci de cavalerişti şi opt sute de infanterişti, ducându-se să locuiască în palatul său. Soldaţii îşi făcură tabăra în jurul palatului.

În vremea asta, familia Orsini, urmărindu-şi planurile de răzbunare împotriva lui Cezar, îşi alcătui o oaste recrutând oameni din Perugia şi din împrejurimi cu care să vină să-l atace chiar la Roma.

Totuşi, cum Papa îşi dădu seama că, cu toată bunăvoinţa lui, nu va mai putea să-l protejeze pe ducele de Valentinois împotriva duşmanilor săi, îl sfătui să încerce să se lipească de armata franceză ce înainta spre Neapole, în mijlocul căreia va fi în siguranţă. Cezar se hotărî să se retragă la Bracciano, unde Gian Giordano Orsini, care-l însoţise odinioară în Franţa şi care era singurul din familia Orsini ce nu-i purta pică, îi oferi adăpost în numele cardinalului d'Amboise. Aşa că într-o bună dimineaţă Cezar porunci trupelor sale s-o pornească în marş către Bracciano şi, vârându-se în mijlocul ostaşilor săi, ieşi din Roma.

Dar oricât de secret fusese acest plan al lui Cezar, Orsini află despre el. Scoţându-şi încă din ajun trupele pe poarta San-Pancracio, făcu un ocol şi-i tăie calea ducelui de Valentinois. Ajungând la Sforza, Cezar dădu nas în nas cu trupele lui Orsini, care erau mult mai numeroase decât ale sale şi care îl aşteptau gata de luptă. Cezar, încă foarte slăbit, îşi dădu seama că a accepta bătălia însemna a-şi distruge soldaţii; fiind un bun strateg, le dădu ordin să se retragă şi eşalona cu atâta dibăcie acea retragere încât duşmanii care-l urmăriseră nu avură curajul să-l atace, iar el intră în oraşul pontifical fără a fi pierdut un singur om.

De data asta Cezar se duse direct la Vatican pentru a se plasa sub directa ocrotire a Papei. Îşi înşirui soldaţii în jurul palatului pontifical în aşa fel încât să aibă sub ochi toate ieşirile. Numai că familia Orsini, vrând să scape de el, hotărâse să-l atace oriunde s-ar fi aflat, fără să ţină seama de respectul datorat locului.

Orsini a încercat să-l atace pe Cezar, dar fără succes, fiindcă ostile acestuia l-au apărat vitejeşte. Atunci Orsini, care n-a putut doborî porţile castelului San-Angelo, a fost sigur că-l va putea ataca pe Cezar la poarta Torione. Dar Cezar prevăzuse acest lucru, aşa că Orsini găsi poarta baricadată şi păzită.

Urmărindu-şi însă cu tenacitate planul, Orsini se gândi să se răzbune folosindu-se de vreun vicleşug şi îndepărtându-i pe soldaţii care păzeau poarta, izbuti să-i dea foc. Deschizându-şi astfel drum, pătrunse împreună cu soldaţii săi, în grădinile castelului unde îl găsiră pe Cezar aşteptându-l în fruntea cavaleriei sale.

În faţa primejdiei, ducele îşi regăsi pe neaşteptate forţele. Se repezi asupra duşmanului, strigându-l pe Orsini, hotărât să isprăvească cu el dacă soarta i-l va scoate în cale; dar Orsini sau nu-l auzi sau nu cuteză să se bată cu el. După o luptă înverşunată, Cezar — care avea o oaste mult mai

mică — îşi văzu cavaleria zdrobită; după ce făcu el însuşi adevărate minuni de vitejie, se văzu nevoit să se retragă în Vatican.

Aici îl găsi pe Papă în agonie. Sătui să mai lupte împotriva acelui bătrân care-l apăra pe ducele de Valentinois, Orsini — prin intermediul lui Pandolfo Petrucci — l-a cumpărat pe unul dintre chirurgii Papei care i-a pus pe una din rănile ce le avea la picior un pansament otrăvit.

Papa era deci pe moarte când Cezar, plin de praf şi de sânge, a intrat în camera lui, urmat de duşmanul său care-l urmărise până la piciorul scării palatului păzită de rămăşiţele armatei ducelui de Valentinois.

Pius al III-lea se ridică în capul oaselor, îi dădu lui Cezar cheia coridorului care ducea la castelul San-Angelo, poruncind în scris guvernatorului să-l primească atât pe el cât şi pe familia sa, să-l apere şi să-l lase să plece atunci când va dori; apoi bietul bătrân căzu leşinat pe pernă.

Cezar îşi luă de mână cele două fetiţe şi, urmat de micii duci de Sermoneta şi de Nepi, se refugie în ultimul loc unde se mai putea adăposti.

În aceeaşi noapte bietul Papă muri; domnise doar douăzeci şi şase de zile.

Cum şi-a dat duhul pe la două dimineaţa, Cezar — care se trântise îmbrăcat pe pat — auzi la acea oră deschizându-se uşa odăii sale. Speriat, se ridică în capul oaselor, înşfăcându-şi sabia şi uitându-se să vadă cine intrase: Giulio de la Rovere venise să-i cumpere cele douăsprezece voturi ale cardinalilor care-i rămăseseră credincioşi ducelui de Valentinois.

Cezar îi puse însă o condiţie care a fost imediat acceptată: chiar a doua zi după alegere, Giulio de la Rovere urma să ceară Sfântului Colegiu să alunge familia Orsini din Roma.

La 31 octombrie 1503, încă de la primul scrutin, Giulio de la Rovere a fost ales Papă sub

numele de Iulius al II-lea. Odată instalat în Vatican, prima lui grijă a fost sa-l cheme pe Cezar şi să-i ofere o locuinţă. Cum ducele de Valentinois începuse a se simţi din ce în ce mai bine, depăşind cu succes perioada de convalescenţă, începu a se ocupa de afacerile sale care, de câtva timp, se înrăutăţiseră.

Faptul că armata sa fusese înfrântă în curtea castelului San-Angelo, unde toţi credeau că era prizonier, adusese mari schimbări în Câmpia romană. Cesena recăzuse în puterea Bisericii de care depinsese odinioară; Gian Sforza recucerise Pesaro; Ordelafi pusese mâna pe Forli; Malatesta cerea cu insistenţă Rimini; locuitorii din Imola îl masacraseră pe guvernator şi acum oraşul se împărţise în două tabere: una care dorea să fie condusă de Riari, cealaltă care cerea să fie cârmuită de Biserica. Faenza era singura care-i rămăsese fidelă ducelui de Valentinois; dar, pierzându-şi nădejdea că-l va mai vedea venind, apelase la Francesco, fiul natural al lui Galeatto Manfredi, singurul şi ultimul moştenitor al acestei nefericite familii, ai cărei descendenţi legitimi fuseseră ucişi de Borgia.

Dar ceea ce-i neliniştea cel mai tare atât pe Cezar cât şi pe Iulius al II-lea nu era faptul că diverşi prinţi voiau i să pună stăpânire, pe drept sau pe nedrept, pe fostele State bisericeşti, ci faptul că Veneţia, republică mare şi puternică, pusese ochii pe ele.

În primăvara aceluiaşi an, Veneţia semnase un tratat de pace cu turcii; aşa că scăpată de veşnicul ei duşman, e putea îndrepta acum spre Câmpia romană pe care o râvnise întotdeauna. Trupele sale şi porniseră spre Ravenna pe care o încredinţase lui Giacoppo Venieri; deşi ofiţer cu experienţă, acesta nu izbutise să ia prin surprindere şi Cesena datorită curajului locuitorilor ei. Dar eşecul a fost în curând compensat prin cucerirea fortăreţelor Lamone, Faenza, Firlipopoli şi Rimini pe care

Pandolfo Malatesta, seniorul acestei ultime cetăţi, i-a schimbat-o cu senioria Citadelia din Statul Padova şi cu rangul de gentilom veneţian. Atunci Cezar i-a făcut lui Iulius al II-lea următoarea propunere: să doneze deocamdată Bisericii toate Statele cucerite de el în câmpia romană, pentru ca respectul pe care-l aveau veneţienii faţă de jurisdicţia pontificală să salveze pe moment aceste State de a fi cucerite de ei.

Dar, spune Guicciardini, Iulius al II-lea, în care ambiţia atât de firească suveranilor încă nu reuşise să înăbuşe rămăşiţele probităţii, a refuzat să primească toate acele cetăţi şi oraşe de teamă ca nu cumva să fie supus mai târziu tentaţiei de a nu le mai da înapoi.

Între timp, cum situaţia devenise critică, l-a rugat pe Cezar să părăsească Roma, să se îmbarce la Ostia şi să treacă, pe mare, în cetatea Spezzia, unde urmă să-l primească pe Michelotto în fruntea a o sută de oameni înarmaţi şi a o sută de călăreţi, singurii care-i mai rămăseseră din magnifica sa armată; de acolo trebuia să se îndrepte spre Ferrara, iar de la Ferrara spre Imola unde, odată ajuns, trebuia să dea zvon că se pregăteşte de război făcând în aşa fel încât vestea să ajungă până în Câmpia romană.

Cum sfatul dat de Papă era exact după inima lui Cezar, acesta îl acceptă imediat. Hotărârea supusă Sfântului Colegiu a fost aprobată de către acesta şi Cezar a plecat spre Ostia însoţit de Bartolomeo de la Rovere, nepotul Papei.

Cezar se crezu în sfârşit liber, văzându-se — cu ochii minţii — din nou pe calul său. Luptând pentru a doua oară prin locurile pe unde mai luptase. Dar când ajunse la Ostia fu întâmpinat de cardinalii de Sorrento şi de Volterra, care veniseră în numele Papei Iulius al II-lea să-i ceară remiterea tuturor citadelelor din Câmpia romană pe care cu trei zile mai înainte pontiful le refuzase. Adevărul e, că în cele trei zile, Papa aflase că veneţienii

invadaseră noi oraşe şi-şi dăduse în sfârşit seama că numai soluţia propusă de Cezar i-ar fi putut opri.

Acum însă a fost rândul lui Cezar să refuze, neliniştit de toate acele tergiversări, temându-se ca nu cumva ele să ascundă vreo capcană. Aşa că declară celor doi cardinali că donaţia pe care i-o cerea Papa nu mai era posibilă şi că — cu ajutorul lui Dumnezeu — trăgea nădejde ca în opt zile să ajungă în Câmpia romană.

Cei doi cardinali se îndreptară spre Roma să-i ducă Papei răspunsul său. Dar a doua zi dimineaţă, în momentul în care Cezar se pregătea să se urce pe galeră, a fost oprit în numele Papei Iulius al II-lea. Cezar crezu că-i sunase ceasul din urmă; cel puţin aşa era el obişnuit să procedeze cu duşmanii lui, ştiind cât de scurtă era distanţa dintre închisoare şi mormânt. Lucrul era cu atât mai uşor în ceea ce-l privea, pe cât Papa, dacă ar fi vrut, putea oricând să-i intenteze un proces pentru fărădelegile săvârşite. Numai că inima lui Iulius al II-lea era de o altă factură decât a sa. Papa se mânia repede dar ierta tot atât de repede. Aşa că în momentul în care ducele de Valentinois a fost adus înapoi la Roma, mânia lui Iulius al II-lea pricinuită de refuzul lui Cezar de a-i preda cetăţile, trecuse.

Papa îl primi deci pe duce ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Drept răsplată pentru acea primire bună, Cezar consimţi să-i cedeze Papei fortăreaţa din Cesena precum şi unul dintre oraşele care aparţinuseră Bisericii.

Înmânând actul semnat de Cezar unuia dintre căpitanii săi care se numea Pietro d'Oviedo, Iulius al II-lea porunci acestuia să se ducă să ia în primire fortăreaţa din Cesena, în numele Sfântului Scaun.

Pietro d'Oviedo plecă imediat la Cesena şi se prezentă, înarmat cu acel act, în faţa lui Diego Chignone, condotier spaniol de origine nobilă, care deţinea fortăreaţa în numele ducelui de Valentinois. Dar, după ce citi acel act îi spuse lui

d'Oviedo că întrucât ştia că stăpânul şi seniorul său era prizonier, ar fi fost o josnicie să dea ascultare unui ordin smuls probabil împotriva voinţei sale şi că cel care venise să i-l aducă merita să fie ucis din moment ce acceptase să fie părtaş la o astfel de josnicie. Aşa că dădu imediat poruncă soldaţilor să pună mâna pe Pietro d'Oviedo şi să-l arunce din înaltul zidurilor, ceea ce soldaţii şi făcură fără să aştepte prea mult.

Acea fidelitate era cât pe-aci să-i fie fatală lui Cezar, căci aflând cum fusese tratat mesagerul său, Papa se înfurie atât de tare încât prizonierul crezu pentru a doua oară că-i sosise ceasul din urmă. Pentru a-şi răscumpăra libertatea, îi făcu totuşi noi propuneri Papei care au constituit conţinutul unui tratat, validat printr-o bulă papală.

Prin acel tratat Cezar era obligat să-i predea Papei, în termen de patruzeci de zile, fortăreţele din Cesena şi din Bertinoro şi să-i dea o contrasemnătură şi pentru fortăreaţa din Forbi. Tratatul a fost garantat de doi bancheri din Roma pentru suma de o mie cinci sute de ducaţi la care se adăugau şi cheltuielile pe care guvernatorii pretindeau că le făcuseră în acele locuri, în numele ducelui de Valentinois.

La rândul său, Papa se angaja să-l conducă pe Cezar la Ostia păzit doar de cardinalul de Santa-Croce şi de doi ofiţeri care urmau să-i redea deplina libertate în ziua în care angajamentele sale vor fi fost îndeplinite — în caz contrar, Cezar urma să fie adus îndărăt la Roma şi închis în castelul San-Angelo.

Pentru a putea executa acest tratat, Cezar coborî Tibrul până la Ostia, însoţit de trezorierul Papei şi de câţiva dintre servitorii săi.

Totuşi cum Cezar se temea ca nu cumva, după ce-şi va fi însuşit fortăreţele, Papa Iulius al II-lea să-l facă prizonier în ciuda cuvântului pe care şi-l dăduse, ceru prin intermediul cardinalilor Borgia şi Remolino — care necrezându-se în

siguranţă la Roma se retrăseseră la Neapole — un paşaport lui Gonzalv de Cordoba şi două galere cu care să ajungă la el. În sfârşit, paşaportul sosi şi nu după mult, apărură şi galerele.

Între timp, cardinalul de Santa-Croce aflând că, la ordinul ducelui de Valentinois, guvernatorii din Cesena şi din Bertinoro încredinţaseră cele două fortăreţe căpitanilor Sanctităţii Sale, slăbi încet, încet rigorile pazei prizonierului. Cum ştia că într-o bună zi va trebui să-i redea libertatea, începu să-i îngăduie să iasă din casă fără gardă. Atunci Cezar — temându-se să nu i se mai întâmple, când va pune piciorul pe galera lui Gonzalv, ceea ce i se întâmplase când voise să se urce pe galera Papei, se ascunse într-o casă aflată la marginea oraşului. Când se întunecă, se sui pe mârţoaga unui ţăran şi ajunse la Nettuno unde, închiriind o barcă, o porni spre Monte-Dragone, iar de acolo ajunse la Neapole.

Gonzalv îl primi cu o atât de mare bucurie încât Cezar, înşelat de aparenţe, se crezu salvat. Încrederea lui spori şi mai mult când, mărturisindu-i lui Gonzalv ce anume avea de gând să facă — să recucerească Pisa şi să treacă în Câmpia romană — acesta îi îngădui să-şi adune oastea recrutând din Neapole câţi soldaţi dorea, făgăduindu-i să-i dea şi două galere pe care să se îmbarce cu o parte din armată.

Înşelat de toate acele făgăduieli, Cezar rămase la Neapole şase săptămâni vizitându-l zilnic pe guvernatorul spaniol şi discutând cu el despre planurile sale. Dar Gonzalv nu-l reţinuse atâta decât pentru a avea timp să-l anunţe pe regele Spaniei că duşmanul se afla în mâinile sale.

După şase săptămâni, înainte de a se îmbarca pe galere cu o parte din trupele sale, Cezar se duse la Gonzalv ca să-şi ia rămas-bun. Guvernatorul îl primi cu multă curtoazie şi-l îmbrăţişa cu efuziune. Dând să iasă din castel, Cezar găsi la poarta acestuia pe unul dintre căpitanii lui Gonzalv pe

nume Nunho Campejo care-l opri spunându-i că era prizonierul lui Ferdinand Catolicul. La aceste vorbe Cezar scoase un oftat adânc şi-şi blestemă soarta care-l făcuse să se încreadă în cuvântul unui duşman, tocmai el care nu-şi ţinuse niciodată cuvântul.

Cezar fu imediat dus la castel, unde poarta închisorii se închise în urma lui fără să mai tragă nădejde că cineva i-ar putea veni în ajutor, căci singura fiinţă devotată care-i mai rămăsese pe lume era Michelotto, dar din păcate aflase că Michelotto fusese arestat pe undeva pe lângă Pisa, din ordinul Papei Iulius al II-lea.

În timp ce Cezar era dus la închisoare, un ofiţer se apropie de el şi-i luă paşaportul pe care i-l dăduse Gonzalv de Cordoba.

A doua zi după arestarea care avusese loc în 27 mai 1507, Cezar fu urcat pe bordul unei galere care ridică imediat ancora şi porni către Spania. În timpul traversării nu i s-a lăsat decât un paj care să-l servească; de îndată ce a debarcat a fost condus la castelul Medina del Campo.

După zece ani, Gonzalv, proscris la rândul său, mărturisi pe patul de moarte că doar două fapte îi apăsau cugetul: una era trădarea sa faţă de regele Ferdinand, cealaltă, lipsa sa de cuvânt faţă de ducele de Valentinois.

Cezar rămase doi ani în închisoare sperând tot timpul ca Ludovic al XII-lea să-l ceară, fiind pair al regatului Fracez. Dar Ludovic al XII-lea, consternat de înfrângerea de la Garigliano în urma căreia pierduse regatul Neapole, era mult prea ocupat cu propriile sale afaceri ea să mai aibă când se ocupa şi de afacerile lui Cezar. Prizonierul începuse deci să dispere când, într-o zi, rupând pâinea în două ca să mănânce, găsi în ea o pilă, o cutioară bine închisă, cu un lichior în care fusese pus un somnifer puternic şi un bileţel de la Michelotto. Acesta îl anunţa să ieşise din puşcărie, că părăsise Italia, ajunsese în Spania şi se

ascunsese în satul vecin, la contele de Benevent. Mai adăuga că, începând de a doua zi, el şi contele îl vor aştepta în fiece noapte pe drumul ce ducea de la castelul-fortăreaţă în sat, cu trei cai foarte iuţi.

Acum era rândul ducelui să se folosească de pilă şi de lichior cum va putea mai bine. Când lumea întreagă îl părăsise pe faimosul duce de Valentinois, un nenorocit de zbir fusese singurul care-şi mai adusese aminte de el.

Puşcăria unde zăcea de doi ani îl apăsa mult prea greu pe Cezar pentru a mai zăbovi acolo; aşa că în aceeaşi zi atacă barele de la fereastra ce dădea către o curte interioară şi izbuti destul de repede să le taie aproape în întregime, lăsându-le deocamdată la locul lor pentru a nu atrage atenţia paznicilor. Dar în afară de faptul că fereastra se afla la o înălţime de şaptezeci de picioare[12], nu putea să iasă din curte decât pe poarta rezervată guvernatorului, a cărei, singură cheie se găsea în permanenţă asupra acestuia; ziua, atârna de un lanţ la centura lui, iar noaptea dormea cu ea sub cap. Iată deci care era principala dificultate.

Deşi prizonier, Cezar era tratat în închisoare potrivit rangului şi numelui său. Astfel în fiecare zi la ora mesei, un paznic venea să-l ia din odaia lui care-i servea de celulă, pentru a-l conduce la guvernator care-i făcea cinstea de a lua masa împreună cu el. E adevărat că don Manuel era un căpitan bătrân care-i slujise cu multă credinţă pe regele Ferdinand şi care, deşi îl păzea pe Cezar ca pe ochii din cap, avea totuşi un mare respect pentru un atât de brav general ascultând cu multă plăcere istorisirile bătăliilor sale. Insistase deci ca Cezar să mănânce împreună cu el nu numai la prânz ci şi seara. Dar prizonierul, poate dintr-o presimţire, refuzase până atunci acea favoare. Şi bine făcuse pentru că datorită singurătăţii putuse primi cele necesare evadării, trimise de Michelotto şi ascunse în pâine. Dar iată că chiar în ziua în care

primise mesajul lui Michelotto, Cezar calcă greşit şi-şi scrânti piciorul. La ora mesei încercă să coboare dar pretinse că durerea era atât de vie încât renunţă. Guvernatorul veni să-l vadă în odaia sa şi-l găsi întins în pat.

A doua zi Cezar simţindu-se la fel, guvernatorul porunci să i se servească masa în odaie. Venind să-l vadă, îl găsi pe prizonier atât de trist şi de plictisit de singurătatea lui încât se oferi să vină şi să ia masa de seară împreună cu el. Cezar primi cu recunoştinţă.

De data asta prizonierul fu cel care făcu onorurile casei; Cezar s-a arătat de o curtoazie fermecătoare. Guvernatorul vru să ştie cum fusese arestat şi dacă era adevărat că Gonzalv de Cordoba îl trădase. Cezar îi spuse că-i va povesti în amănunt toată tărăşenia, dar mai întâi îi făcu semn ca valeţii să iasă din cameră. Precauţia păru atât de firească încât guvernatorul se grăbi să-şi trimită servitorii la ei, spre a putea rămâne singur cu prizonierul. După ce toată lumea plecă Cezar îşi umplu cupa sa apoi pe cea a guvernatorului şi ciocniră în sănătatea regelui. Apoi Cezar îşi începu povestirea. Dar după o jumătate de ceas, deşi părea nespus de interesat să afle amănuntele cu pricina, musafirului i se închiseră ochii îşi puse braţele pe masă, capul pe braţe şi adormi.

După altă jumătate de ceas, servitorii nemaiauzind nici un zgomot, reintrară în odaie şi-i găsiră pe cei doi convivi, unul dormind cu capul pe masă, celălalt sforăind sub masă. Pentru ei întâmplarea nu era neobişnuită aşa că nu se mirară deloc. II cărară pe don Manuel în camera sa şi-l întinseră pe Cezar pe pat. Apoi amânând pe a doua zi strânsul mesei, încuiară uşa cu grijă şi-l lăsară pe prizonier singur.

Cezar mai stătu vremi sfert de ceas nemişcat, prefăcându-se cufundat într-un somn adânc. Dar când nu mai auzi nici un zgomot, ridică încet capul, deschise ochii, se dădu jos din pat şi se duse

la uşă unde trase o vreme cu urechea. Apoi ridicându-şi capul cu o expresie de trufie rar întâlnită, îşi şterse fruntea cu mâna şi trase adânc aer în piept.

Cum nu avea vreme de pierdut, prima lui grijă a fost să închidă zdravăn uşa pe dinăuntru aşa cum de altfel era închisă şi pe dinafară, să sufle în lampă, să deschidă fereastra şi să smulgă barele de fier pe care le pilise. Acea operaţie odată terminată, îşi scoase cârpa cu care-i fusese legată pretinsa scrântitură a piciorului, apoi smulgând draperiile de la pat şi de la fereastră le rupse fâşii şi le înnodă zdravăn; mai rupse şi faţa de masă şi cearceafurile de pe pat; când socoti el că frânghia era destul de lungă o legă zdravăn de una din barele celei de-a doua ferestre. Pe urmă, încălecând fereastra liberă, începu a coborî cu grijă pe acea frânghie improvizată, ţinându-se bine cu mâinile şi cu picioarele de ea. Fiind puternic şi dibaci parcurse astfel toată lungimea frânghiei. Dar ajuns la capăt şi nesimţind pământul sub picioare, îşi dădu seama că frânghia era prea scurtă. Situaţia era critică. Întunericul profund al nopţii nu-i îngăduia să vadă cam cât mai era până jos. De urcat oricum nu mai putea să urce. Atunci îşi dădu drumul în gol încredinţându-se cerului, deşi noi bănuim că mai degrabă iadului, fiindcă în primul nu crezuse niciodată. Căzu de la o înălţime de vreo douăsprezece picioare.

Primejdia era mult prea mare pentru ca fugarul să se mai gândească la cele câteva lovituri uşoare cu care se alesese în urma căderii. Se ridică deci imediat şi orientându-se după fereastra sa, se îndreptă către poartă. Ajuns acolo, vârî mâna în buzunarul vestei sale lungi, fără mâneci, dar o sudoare de gheaţă îi acoperi fruntea: fie că o uitase în cameră, fie că o pierduse în cădere, cheia nu mai era.

Făcând o sforţare de memorie îşi aminti că totuşi luase cheia, aşa că probabil o pierduse în

cădere. Străbătu deci din nou curtea vrând să vadă unde căzuse; găsind locul, începu să pipăie pe jos, dar obiectul pierdut, acea cheie blestemată, era de negăsit în noaptea atât de întunecoasă. În vreme ce căuta de zor cheia, iată că se deschise o uşă şi apăru rondul de noapte, cu două facle aprinse în mâini. Cezar se crezu pierdut. Vârându-se în şanţul cu apă ce se afla în spatele lui, îşi lăsă doar capul afară ca să poată respira. Dar soldaţii trecură la un pas de el, străbătură curtea şi se duseră mai departe. Oricât de scurtă ar fi fost acea apariţie luminoasă, ea îi fu de mare folos pentru că-l ajută să vadă numai pentru o clipă cheia strălucind. Ieşi din şanţul cu apă, se năpusti spre poartă, o descuie, apoi o încuie la loc şi, vârând blestemata de cheie în buzunar, se îndreptă spre sat. La jumătatea drumului văzu doi cavaleri ţinând un cal de dârlogi; cei doi cavaleri erau contele de Benevent şi Michelotto. Cezar sări în şaua calului liber şi o porni împreună cu ceilalţi doi spre frontiera Navarrei, unde ajunseră după trei zile de mers şi unde au fost foarte bine primiţi de către Jean d'Albort, fratele soţiei sale.

Din Navarra, Cezar conta să treacă în Franţa şi din Franţa să facă, desigur cu ajutorul lui Ludovic al XII-lea, o încercare de a trece în Italia. Dar în timpul detenţiei sale la castelul Medina del Campo, Ludovic al XII-lea încheiase pace cu spaniolii. Aşa că regele Franţei, când auzi despre fuga lui Cezar, în loc să-l susţină cum era de aşteptat din partea unei rude prin alianţă, dimpotrivă, îi luă ducatul de Valentinois şi-i tăie şi pensia pe care i-o dăduse.

Lui Cezar însă îi mai rămăseseră aproape două sute de mii de ducaţi la un bancher genovez. Ii scrise acestuia rugându-l să-i trimită acea sumă cu care se gândea să-şi tocmească nişte soldaţi din Spania şi din Navarra; cinci sute de oşteni înarmaţi, două sute de mii de ducaţi, numele şi spada sa, îi erau de ajuns ca să-i susţină moralul şi

să se îndrepte spre Pisa. Dar bancherul îi răspunse că nu-i dăduse nici un ban. Aşa că Cezar se văzu ajuns la mâna cumnatului său.

Unul dintre vasalii regelui de Navarra, pe nume prinţul Alarino, tocmai se revoltase. Cezar luă comanda trupelor lui Jean d'Albret şi porni împotriva răzvrătitului urmat de credinciosul său Michelotto. Datorită curajului lui Cezar, în prima luptă prinţul Alarino a fost înfrânt.

Dar a treia zi după această luptă, Alarino şi-a adunat trupele şi i-a propus lui Cezar să se bată la ceasurile trei după-amiază. Cezar a acceptat. S-au luptat vreme de patru ceasuri cu o încrâncenare rară. Dar, cum începuse să se întunece, Cezar vrând să termine odată lupta, s-a repezit în fruntea a o sută de oameni înarmaţi în mijlocul unui corp de cavalerie ce constituia principala forţă a adversarului său. Spre marea sa mirare, la prima ciocnire, cavaleria o luă la goană îndreptându-se spre o pădurice unde păru că vrea să-şi caute refugiu. Cezar o urmări până la liziera ei. Dar iată că, dintr-odată, cei pe care-i urmărea se întoarseră brusc; vreo patru sute de arcaşi ţâşniră din pădure şi le veniră în ajutor. Ostaşii lui Cezar, văzând că picaseră într-o ambuscadă, o luară la fugă, părăsindu-şi în mod laş stăpânul.

Rămas singur, Cezar nu vru să dea înapoi nici măcar un pas. Poate că se săturase de viaţa pe care o ducea, poate că eroismul său se datora mai mult silei decât figurii curajului. Cine mai poate şti? Orice-ar fi fost, s-a apărat ca un leu. Străpuns de arbalete şi ciuruit de săgeţi, calul a sfârşit prin a se prăbuşi, trântindu-şi stăpânul şi prinzându-i un picior sub el. Într-o clipă, adversarii s-au prăvălit asupră-i şi unul dintre ei l-a ţintuit cu suliţa, la pământ, străpungându-i pieptul. Cezar a blestemat cerul şi şi-a dat duhul.

În vremea asta, restul armatei duşmane a fost înfrântă datorită curajului fără margini al lui

Michelotto, care s-a luptat ca un brav condotier ce era.

Revenind seara în tabără, a aflat de la cei care o luaseră la goană că-l părăsiseră pe Cezar, iar acesta nu mai apăruse. Cunoscând curajul stăpânului său şi fiind sigur că i se întâmplase o nenorocire, a dat o ultimă dovadă de devotament nevrând să lase trupul lui Cezar pradă lupilor şi păsărilor. A poruncit deci să se aprindă câteva torţe, căci se făcuse întuneric beznă şi împreună cu încă zece soldaţi, dintre cei care urmăriseră oastea duşmană până la liziera pădurii, a început să-şi caute stăpânul. Ajuns la locul indicat de însoţitori, a văzut cinci trupuri întinse pe jos; patru îmbrăcate, al cincilea gol-puşcă, fiindcă soldaţii, după ce-l omorâseră, îi furaseră hainele princiare. Coborând de pe cal şi apropiindu-se, Michelotto l-a recunoscut imediat pe Cezar Borgia, duce de Valentinois, fiul faimosului Papă Alexandru al VI-lea.

Astfel a căzut, în 1507, pe un câmp de bătălie necunoscut, aproape de un sat ignorat numit Viane, în urma unei încăierări cu vasalul cumnatului său, cel pe care Machiavelli l-a luat drept model în cartea sa Principele şi pe care l-a prezentat ca pe un as al curajului, abilităţii, dibăciei, vicleniei şi al tuturor tertipurilor politicii vremii.

Cât despre Lucreţia, preafrumoasa ducesă de Ferrara a murit în plină tinereţe[13] şi onoare, adorată de supuşii săi ca o regină şi cântată ca o zeiţă de Ariosto şi de Bembo[14].

* * *

{1} Aluzie la statuia comandorului care vine la ospăţul dat de don Juan.

{2} Titlu dat odinioară sultanilor din Egipt şi Siria.

{3} Despoti, stăpâni absoluţi.

{4} Tun cu ţeava lungă.

{5} Tun de calibru mic.

{6} Guvernatori de provincii în vechea Republică veneţiană.

{7} Cardinal însărcinat cu o misiune specială din partea Papei.

{8} Vioară cu trei strune.

{9} Judecător în Evul Mediu.

{10} Partide politice italiene: gibelinii erau partizani împăratului Germaniei; guelfii, partizanii Papei.

{11} Vas care făcea drumul spre Brazilia şi Indiile Orientale.

{12} Aproximativ la 23 metri înălţime, un picior având cam 33 cm.

{13} Lucreţia, sora sa, a murit la 39 de ani (1480-l519).

{14} Pietro Bembo (1470-l547), cardinal şi umanist italian, latinist, elenist şi poet, secretarul Papei Leon al X-lea.

Table of Contents

Title page

Table of Contents

Title page 1